XXX. évfolyam 1. szám

zeneKar

Nemzeti Kulturális Alap

WWW.AHO.HU
WWW.ZENE-KAR.HU

SZÉTNYÍLT AZ OLLÓ
iránytévesztés a zenekari finanszírozásban

Túlélő üzemmódban a zenekarok

Sorsára hagynak-e egy csúcsminőségre képes ágazatot?

Minősített együttessé vált a megszüntetésre ítélt Duna Szimfonikusok

2023 / 01

SZERETNE TÖBBET MEGTUDNI A SZIMFONIKUS ZENEKAROKRÓL?

Tisztelt Olvasónk!

Harminc éve jelenik meg folyamatosan szaklapunk, amely eljut a magyar szimfonikus zenekarokhoz, zenei intézményekhez, könyvtárakhoz és azokhoz, akik érdeklődnek a zene iránt, de arra is kíváncsiak, hogy miként működik egy zenekar, milyen szakmapolitikai döntések befolyásolják azokat a teljesítményeket, amelyek révén egyre értékesebb és magasabb színvonalú hangversenyeken vehetnek Önök részt.

LEGYEN 2023-BAN IS ELŐFIZETŐNK!

A

zeneKar

a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének, valamint a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének közös szaklapja, amely a Magyar Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg

évi **6 ALKALOMMAL**

Éves előfizetőknek postaköltséggel együtt 2023-ban: összesen 5500 Ft/év

Rovatainkban foglalkozunk a magyar és külföldi zenei közélet aktuális történéseivel, szakmai érdekességekkel, hangversenykritikákkal, zenetörténeti írásokkal, szakszervezeti témákkal, jogvédelemmel, hangszertörténettel, oktatással, a zenészek egészségi bántalmaival, illetve azok megelőzésével és gyógyításával, valamint közöljük a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége tagzenekarainak próbajáték felhívásait.

INNEN MEGTUDHATJA, MI TÖRTÉNIK A HANGVERSENY-PÓDIUMON ÉS MÖGÖTTE!

Megrendelhető e-mailben: info@zenekarujsag.hu

Megrendelési szándéka esetén kérjük, jelezze e-mailben csekk, vagy áfás számla igényét a pontos cím, illetve a számlázási cím feltüntetésével.

KALENDÁRIUM

4

ZENEI KÖZÉLETÜNK

FINANSZÍROZÁS

Túlélő üzemmódban
Gyimesi Lászlóval, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének alelnökével, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnökével és Zsoldos Dáviddal, a Magyar Zenei Tanács elnökével a jelenlegi helyzet lehetőségeit jártuk körbe. 5
Kiss Eszter Veronika

Szétnyílt az olló
Az elmúlt évek pénzbősége súlyos szakmai aránytévesztést hozott a zenekari támogatásba – mondta lapunknak Somogyi-Tóth Dániel, akivel arról is beszélgettünk, hogy a válság miatt egyébként is fordulóponthoz érkezik a magyar zenekari rendszer finanszírozása, és a fővárosi és a vidéki zenekarok között kialakult támogatásbeli különbségeket orvosolni kell. 11
Kiss Eszter Veronika

MÜPA

„Nem is közönségünk, hanem valódi közösségünk van"
A Covid alatt szerzett rugalmassággal igyekszik kezelni a jelenlegi energiaárak okozta tervezési nehézségeket a Müpa. Mint minden hangversenyterem, ők is megérzik a válság hatását, ugyanakkor próbálják tartani a versenyképességüket, amelynek egyik garanciáját a nemzetközi együttműködések jelentik – többek között erről beszélgettünk Káel Csabával, a Müpa vezérigazgatójával. 15
Kiss Eszter Veronika

DUNA SZIMFONIKUSOK

A megmentett zenekar
A Duna Szimfonikus Zenekar vezetője szerint úgy alakultak a dolgaik, ahogy legmerészebb álmukban sem képzelték volna… Az együttesük 62 esztendős történetének hatalmas eredménye, hogy sikerült kiemelt minősítésű kamara-szimfonikus zenekarrá válniuk, s mindezt az utóbbi évek kálváriáját követően még nagyobb sikernek érzik. Szklenár Ferenccel az eddig bejárt útról, új otthonukról és az elkövetkezendő időszak terveiről is beszélgettünk. 18
Réfi Zsuzsanna

KITEKINTŐ

Zenei utánpótlás-nevelés Kazahsztánban
Zsűritagként kapott meghívást a MÁV Szimfonikusok igazgatója (és egyben elnökségünk tagja) az Almatiban rendezett Prima Nota Fest elnevezésű zenei versenyre. Az ottani viszonyulás a zenéhez, ezen belül is a népzenéhez, annak felhasználása az oktatásban akár tanulságos is lehet nálunk, ahol Kodály tanításait egyre inkább háttérbe szorítja az oktatási rendszer. 21
Lendvai György

Címlapon: Duna Szimfonikus Zenekar – (Magyar Élőzene Művészeti NKft)
Fotó: Andráska Krisztián

MŰHELY

PORTRÉ

Fiatal tehetségek – Seidl Dénes
Seidl Dénes, a fiatal, Junior Prima díjas és Fischer Annie ösztöndíjas trombitaművész szólistaként, zenekari zenészként és ismeretterjesztőként is tevékenyen jelen van a zenei életben. Tervekről, célokról, a zenei élet aktuális kérdéseiről beszélgettünk. 23
Uzsaly Bence

ZENETUDOMÁNY

Zenébe ágyazott szimbólumok
Aki Bach zenei nyelvezetét magasabb szinten beszéli, az a többi zeneszerző műveivel is közelebbi kapcsolatot tud kialakítani – vallja Ábrahám Márta, aki teljesen új megközelítésbe helyezte Bach hegedűfúgáit és a Chaconne-t. Az elemzések megkönnyítik nemcsak a darabok értelmezését, de a tanítást és a tanulást is. 26
Kiss Eszter Veronika

ZENETÖRTÉNET

Magyar muzsikusok a szultán udvarában
Máig gyakran hivatkoznak arra, hogy Bartók és Kodály országának egyik legjelentősebb exportcikke a zeneművészet, és hogy ezzel magyarázható zenekari kultúránk „túltermelése" is. Emlegetett „nagyhatalmi státuszunk" azonban nem előzmény nélküli: muzsikusaink már a 19. században előkelő pozíciókat foglaltak el Nyugat-Európában és Amerikában, és bár jóval kevésbé látványosan, keleten is letették a névjegyüket. Eljutottak a Török Birodalomba is, ahol közvetítő szerepet játszhattak a polgári zenekultúra megteremtésében. 29
Gombos László

KRITIKA

HANGVERSENY
A Liszt Ferenc Kamarazenekar, a Szent István Filharmonikusok, a Szegedi Szimfonikus Zenekar, a Nemzeti Filharmonikusok, a MÁV Szimfonikus Zenekar, a Pannon Filharmonikus Zenekar, a Budafoki Dohnányi Zenekar, a Miskolci Szimfonikus Zenekar, az Óbudai Danubia Zenekar, a Concerto Budapest és a Kodály Fiharmonikusok hangversenyeiről. 35
Fittler Katalin, Kovács Ilona, Malina János

KÖNYV

Paul Merrick: Liszt programszerű hangnem-használata
Nem túlzás azt állítani, hogy a Liszt Ferenc életéről és munkásságáról szóló könyvekkel mára már Dunát lehetne rekeszteni. E munkák sokféle szempontból vizsgálják nagy hazánkfia művészetét és joggal hihetnénk, hogy a Liszt-kutatásban már nincs új a nap alatt. A közelmúltban Paul Merrick tollából megjelent könyv azonban azt bizonyítja, hogy még mindig vannak olyan felfedezetlen területek Liszt munkásságán belül, ami ez idáig elkerülte a zenetörténészek figyelmét. 47
Kovács Ilona

PRÓBAJÁTÉK

50, 51

A KLASSZIKUS ZENE JÖVŐJÉT JELENTŐ IFJÚ MUZSIKUSOK vívtak országonként zenei párbajt a Virtuózok V4+ Szlovénia döntőjében. Bravúros technikájukkal lenyűgözték a nemzetközi zsűri tagjait és a szuperzsűri székében helyet foglaló Plácido Domingo világhírű operaénekes-karmestert. A Virtuózok V4+ Szlovénia valamennyi résztvevő országából hirdetettek győztest: Roman Červinka Csehország, Patricija Avšič Szlovénia, Maciej Kasperek Lengyelország, Klára Valentovičová Szlovákia és Dávid Roland Mózes Magyarország képviseletében nyerte meg a tehetségkutatót.

TIZENEGY PEDAGÓGUS ÉS TIZENEGY ELŐADÓMŰVÉSZ részesült idén az Artisjus elismerésében, a kitüntetések átadására 2022. december 14-én került sor. A szerzői egyesület olyan előadóművészeket díjazott, akik rendszeresen kortárs magyar műveket tűznek műsorukra, valamint olyan pedagógusokat ismert el a díjjal, akik kiemelkedően fontos munkát végeznek a zene és az irodalom oktatásában.

Előadóművészi díjat kapott:
Balog József: zongoraművész
Berényi Bea – Dratsay Ákos fuvoladuó: a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem volt hallgatói, a Kecskeméti Kodály Iskola zeneművészeti szakgimnáziumának fuvolatanárai
Fekete-Kovács Kornél: zeneszerző, hangszerelő, karmester, trombitaművész
Ferenczi György: szájharmonika-művész, énekes, hegedűs, gitáros
Gyüdi Sándor: karmester, a Szegedi Szimfonikus Zenekar igazgató karmestere, a Vaszy Viktor Kórus vezető karnagya, valamint a Szegedi Tudományegyetem Bartók Béla Művészeti Karának óraadó címzetes főiskolai docense
Havas Judit: előadóművész, irodalomtörténész
Klenyán Csaba: klarinétművész, a Concerto Budapest szólóklarinétosa, a Ligeti Ensemble, az Umze, a Cimbiózis Quintet és az Új Dimenzió Műhely tagja
Látó Ferenc, művésznevén Frankie Látó: dzsessz-hegedűs, zeneszerző
Oláh Krisztián: zongoraművész, zeneszerző
Solti János: dobos, előadóművész, zenetanár
Szalai András: cimbalomművész, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem klasszikus cimbalom és kamarazene, valamint a Szent István Király Zeneművészeti Szakgimnázium zeneszerzés tanára.

A NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR az „Év legjobb zenekari művészének" Bokor Pál fagottművészt, szólamvezetőt ismerte el. Az „Év legjobb énekkari művésze" elismerést pedig Kristófi Ágnes kapta. Mindketten a zenekar és az énekkar közös karácsonyi hangversenyén, december 23-án a Müpában vehették át ünnepélyes keretek között a díjjal járó oklevelet.

KATEGÓRIÁJA GYŐZTESE LETT A MAGYAR RÁDIÓ GYERMEKKÓRUSA az Adventi és Karácsonyi Zenék Nemzetközi Fesztiváljának kórusversenyén, így arany minősítésben részesült. A kórust Dinyés Soma vezető karnagy vezényelte. A Pozsonyban megrendezett versenyen öt ország – Csehország, Lengyelország, Lettország, Magyarország és Szlovákia – kilenc kórusa indult.

A DUNA MÉDIASZOLGÁLTATÓ NONPROFIT ZRT. és a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap által 2020-ban, hagyományteremtő céllal létrehozott Közmédia Év Embere Díjat minden év végén olyan személynek ítélik oda, aki szakmai pályafutásával és életútjával maradandó értéket hozott létre, valamint nagy hatást gyakorolt az adott év eseményeire. A magyar kulturális életre gyakorolt korszakalkotó munkássága elismeréseként idén a Magyar Zene Háza tervezőjét, Fudzsimoto Szú japán építészt választotta a közszolgálati média a Közmédia Év Emberének.

MADARÁSZ IVÁN ZENESZERZŐT választották az Artisjus tiszteletbeli elnökének. A művész 2014-től 2022-ig töltötte be az egyesület elnöki posztját, melyen Németh Alajos „Lojzi" váltotta őt februárban. Tiszteletbeli elnökként folytatja korábbi misszióját – feladatának érzi tovább erősíteni az Artisjus kedvező megítélését. Az Artisjus Egyesület küldöttgyűlése hivatalosan most először választott tiszteletbeli elnököt. A tiszteletbeli elnök jogai és kötelezettségei megegyeznek az egyesületi tagokéval, de a címet csak az egyesület korábbi elnökei tölthetik be. Madarász Iván a tizennegyedik elnöke volt a szerzői egyesületnek, a két évre szóló vezetői tisztségre háromszor választották újra. 2014-től egészen 2022-ig ő töltötte be az elnöki szerepet, majd 2022 februárjában Németh Alajos „Lojzi", a Bikini alapító-dalszerzője váltotta őt a poszton. Madarász Iván volt az első olyan zeneszerző, aki nem miniszteri kinevezéssel, hanem a zeneszerzők választásával került a vezetőségbe.

Túlélő üzemmódban

Elengedünk-e egy ma még restaurálható, csúcsminőségre képes ágazatot, vagy sem?

Kiss Eszter Veronika

Gyimesi Lászlóval, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének alelnökével, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnökével és Zsoldos Dáviddal, a Magyar Zenei Tanács elnökével a jelenlegi helyzet lehetőségeit jártuk körbe. Szó esett a zenekarok közti szolidaritás hiányáról, a valamilyen kapcsolatrendszeren alapuló megkülönböztetés elfogadásáról, az összefogás helyett a saját jótevők kegyeinek keresésé-ről, és arról, hogy az elmúlt évek forrásbőségét nem tudtuk kihasználni arra, hogy olyan struktúrákat építsünk ki, amelyek egy visszaesést tompítani tudnának – a szimfonikus zenekari életről őszintén.

2023 bizonyos szempontból vízválasztó lesz a szimfonikus zenekarok számára. Említhetnénk a 2022-es támogatások hiányos kifizetését, a sokszorosára emelkedő költségeket, vagy Demeter Szilárd ominózus nyilatkozatát. Ebben a helyzetben összefognak a zenekarok, vagy inkább kivárják, hátha a másik bedobja a törülközőt? Egyáltalán, mi várható rövidtávon?

Zsoldos Dávid:

Demeter Szilárd megnyilvánulásai szerintem feleslegesen sok visszacsatolást kaptak, főleg ahhoz képest, hogy hozzá soha nem tartozott ez a terület. De nem lehet csodálkozni azon, hogy hivatalos közlések hiányában mindenki túlreagálta a legapróbb közlést is. A PKÜ (Petőfi Kulturális Ügynökség) vezetője nekem azt mondta, hogy alapvetően a vidéki együttesek, a lokális kulturális centrumok védelmében reagált a témára – ezzel amúgy teljesen egyet lehet érteni: ha van túlkínálat, azt nem Debrecenben, Pécsett, vagy Szegeden kell keresni. A zenekarok közül senki sem foglalkozik azzal, hogy ha majd a másik csődbe megy, akkor neki könnyebb lesz vagy több pénzt kap.

A döntéshozó helyzetét nyilván megkönnyítette volna, ha valamelyik zenekar az elmúlt hónapokban bedobta volna a törülközőt, mert hiszen akkor a következő pénz elosztáskor azzal a zenekarral már nem kell számolnia, de szerencsére ez nem így történt.

Gyimesi László:

Demeter Szilárdnak bármilyen súlypontba állítása alapvető tévedés, minden ezzel kapcsolatos reakció túlreagálás, nem hiszem, hogy nagyobb jelentőséget kell ennek tulajdonítani. Én is beszéltem vele erről többször, és ugyanezt erősítette meg. Demeter Szilárd igazán fajsúlyos nyilatkozata az elhíresült interjúban a szimfonikus zenekaroknál sokkal figyelemre méltóbb megállapítás, mégpedig az, hogy a kulturális életben rengeteg teljesen felesleges párhuzamosság van. A kulturális életben az egyik legkisebb szelet a szimfonikus zenekarok, csak pont ezután jött a szimfonikus zenekari példa. Ha valaki figyelmesen elolvassa, látja, hogy nem is arról szól, hogy sok vagy kevés a zenekar, hanem arról, hogy egy információ alapján – ami egyébként teljesen fals információ, még ha némi igazságmorzsát tartalmaz is – hogy nem is lehetne egyszerre négynél több zenekart kiállítani, mert a 12 zenekarban nagyjából négy zenekarnyi zenész játszik. Pontosan tudjuk, hogy miről beszélt, és ha mást nem is, de azt le kell szűrjük belőle, hogy nem lehet hülyének nézni a döntéshozókat, ők is látják, hogy vannak átfedések, még ha nem is úgy, ahogy ebben az interjúban elhangzott. A kérdésen, hogy mi lesz most, én csak meglepődni tudok. A TAO megszüntetése után egy jelentős támogatás szakadt a zenei életre, az előadóművészeti szervezetekre. Azt megelőzően a

TAO volt, és a szimfonikus zenekarok többségének, egy-két kivételtől eltekintve elenyésző TAO-bevétele volt. Tehát az a 9-10 milliárd forint plusz, ami a 37 milliárdból megjelent ebben a szférában, a sokszorosa annak, mint ami előtte valaha létezett.

Én súlyos aránytévesztésnek érzem azt, hogy azért, mert volt egy olyan esztendő – 1-2 évről beszélünk – amikor a Covid után rettenetesen sok pénz lett hirtelen, és most lesz egy nehezebb év, ami még ezzel együtt is jobb lesz, mint a korábbi időszak, már mindenki a vészharangot kongatja.

Én végigcsináltam egy zenekar megszüntetését. Az egyes szám első személy nem nagyképűségből fakad, hanem mert tényleg én magam csináltam végig. Ez a Duna Szimfonikus Zenekar. Született egy miniszteri döntés, hogy a Duna Művészegyüttes szimfonikus zenekari részét a fenntartó, jelen esetben a minisztérium megszünteti. Egy nagyon nehéz és keserves, de végül is eredményes egyeztetési sor mentén a miniszter megváltoztatta a döntését, és nem megszüntette, hanem a fenntartói jogokat adta át, egyébként egy, a szakszervezet tulajdonát képező nonprofit kft-nek. És akkor jön a kérdés, ki vett ebben a történetben részt? Ha pozitív szereplőt kell keresni, akkor abszurd módon a legnagyobb szövetséges ebben a „ne szüntessük meg" folyamatban maga a minisztérium volt, amely eredetileg meg akarta szüntetni. Az ebben leginkább érdekelt szimfonikus zenekari szövetség meg sem szólalt az ügyben. Egy aktív lépést sem tett, a zenekarokról ne is beszéljünk, amelyek szerényen meghúzódtak a sarokban, és örültek, hogy a járványnak, vagyis a zenekarok megszüntetési folyamatának nem ők az elszenvedői az adott pillanatban. Hihetetlenül rossz érzés volt ezt végigélni. Ez az igazság. A Zenei Tanács volt az egyetlen zenei szervezet, amelyik megszólalt ebben az ügyben. Azt nem mondom, hogy elementáris erejű volt a megszólalása, de legalább hangot adott az aggodalmainak.

Tapasztalataim szerint nincs szolidaritás a zenekarok között, sőt, tulajdonképpen könnyűszerrel elfogadják a kivételezést, a valamilyen kapcsolatrendszeren alapuló megkülönböztetést, az ötszörös, tízszeres támogatási különbségeket, és mindenki a saját pozícióját próbálja őrizni, menteni. Ez nagyon szomorú. Ha a kérdés arra irányul, hogy a zenekarok összefognak, vagy inkább mindenki megkeresi a saját jótevőjét, akkor Magyarországon az utóbbi a helyzet.

ZsD:
A magyar szimfonikus zenekarok közösségének nincs más választása, mint részt venni egy olyan rendszer kidolgozásában, amely egyrészt objektív és minél kevésbé manipulálható mérőszámokon alapul, másrészt kiszámíthatóságot jelent mind a zenei ökoszisztéma, mind pedig a finanszírozó számára. Tehát világos szabályok, egyenlő mérce és tervezhetőség. Az egyenlőség elve viszont még nem jelenti azt, hogy a zenekarok közti különbségeket ne lehetne és kellene érvényesíteni. Nyilván más helyzetben, más feladatokat lát el a Rádiózenekar és a fél nyugati országrészt bejáró Győri Filharmonikusok. De ha ugyanazon állami forrásért versenyeznek, azonosítani kell azokat a paramétereket – az alkalmazott muzsikusok létszáma például nyilvánvalóan egy ilyen adat –, amelyek az együttesek működésében és eredményességében kulcsszerepet játszanak és objektíve összevethetők. Ezekre kell építeni egy kiszámítható alaptámogatást, és emellett figyelni kell arra, hogy a rendszer tartalmazzon olyan ösztönzőket, amelyek visszacsatolják a kiemelkedő eredményeket, illetve motiválják az együtteseket a kulturális stratégia céljaira: fiatalok és nehéz társadalmi helyzetben lévő csoportok elérése, kortárs zene, nemzetközi kapcsolatok, közönségépítés. És valószínűleg két percen belül már harmadszor ismétlem ezt a szót, de a lényeg a kiszámíthatóság, csupa nagybetűvel. Az, hogy hosszútávon kiszámíthatóságot teremtsünk a zenekarok számára, felér egy szabad szemmel jól látható összeggel. Békeidőkben is, de most különösen, mert szemben az elmúlt 8-10 év szinte korlátlan forrásbőségével, egy olyan időszakba léptünk be, amire a legközelebbi párhuzamot csak a '90-es években találunk. Egészen másképp működik a gazdaság egy 4%-os és egy 14%-os kamatkörnyezetben – én erősen tartok attól, hogy a következő pár évben le fogunk szakadni nemhogy a nyugati országoktól, de régiós összevetésben is.

A magyar szimfonikus zenekarok közösségének nincs más választása, mint részt venni egy olyan rendszer kidolgozásában, amely egyrészt objektív és minél kevésbé manipulálható mérőszámokon alapul, másrészt kiszámíthatóságot jelent mind a zenei ökoszisztéma, mind pedig a finanszírozó számára.

GyL:
Elindultunk egy másik irányba, ami kicsit a jövőről szól, nem a jelenről, noha a jelenből adódnak a következtetések. Az aggodalom abból fakad, hogy bármikor meg lehet lóbálni ezt a bizonyos kardot a zenekarok feje fölött, hogy nagyon sokan vagytok. Ez a sok vagy kevés, bármilyen relációban nézve, sima demagógia. A zenekarok nem úgy születnek, hogy megbeszéli 80 zenész, hogy holnaptól mi egy zenekar vagyunk. Ezt egy amatőr garázs-zenekar szokta így szervezni, és nem egy szimfonikus zenekar. A szimfonikus zenekar mögött mindig egy fenntartó áll, és politikai, de legalább szakmapolitikai elhatározás szükséges ahhoz, hogy milyen zenekart akarnak létrehozni. Az elmúlt időszakban Magyarországon a zenekarok száma gyarapodott, elsősorban az önkormányzati fenntartású zenekarokra gondolok, amit nem lehet másképp értelmezni, mint hogy a magyar önkormányzatok fontosnak tartják, hogy ilyen kulturális értékkel is előálljanak, szolgáljanak a saját területükön. Ez azt jelenti, hogy az adófizető polgárok igényes zenei kultúrát kaphatnak a befizetett közpénz fejében. Ezt a fajta zenekari szám növekedést nem lehet átértelmezni a pénzszórás és a felelőtlen gazdálkodás irányában. Az a méricskélés, ami ilyen értelemben folyik, nevetséges. Ma Magyarországon a szimfonikus zenekarok által munkaviszonyban foglalkoztatott zenészek száma 1330-1400 fő között van. A foglalkoztatási piacon ilyen kicsi számot nem is lehet mérni, ha átlépünk a mikrogazdaságból a makrogazdaságba, akkor ez semmilyen szempontból nem tétel. Én nem vagyok pesszimista, mert az idő azt igazolta, hogy a kormányzat, a magyar állam komolyan veszi ezeket a zenekarokat, és nem itt akarja megspórolni az egyéb növekvő költségeit. Ahhoz, hogy a zenekarokról egységesen beszélhessünk, először el kell döntenünk, hogy lehet-e egyáltalán róluk egységesen beszélni. Ez döntés kérdése. Szerintem egyébként nem lehet. Szakmailag sokféle szempontból lehet beszélni az együttesekről, de támogatási szempontból nem. Vannak állami kötelezettségek, amelyekről az állam dönthet, hogy kivel láttatja el, és vannak ezen belül is különféle támogatások. Ha tetszik, ha nem, az elmúlt 30 év azt igazolta, hogy mindig vannak megkülönböztetettek. Ezeknek a száma változott csak. Budapesten is van öt-hat olyan zenekar, amelyik nagyjából hasonló szinten támogatott, mint a nem Budapesten működő zenekarok, és ez egy nagy csoport. Ami ezen kívül van, az állam közvetlen érdekeltségi körébe tartozik, arra kár is lenne ráhúzni egy egységesített támogatási rendszert. A többire viszont feltétlenül szükséges lenne. Ez nem azt jelenti, hogy ezek a zenekarok egyformák, azt viszont igen, hogy hasonló jogállásúak. A kettő között óriási a különbség.

A kiszámíthatóság talán az egyik legfontosabb kulcskérdés, hiszen ebben a szakmában évekkel előre kell tervezni. 2022-ben a megítélt támogatásnak csak kevesebb, mint a fele és az is késve érkezett meg, miközben a költségek sokszorosára emelkedtek, éppen ezért okozott nagy gondot. Várható, hogy a zenekari támogatásnál is megjelenik a kiszámíthatóság?

GyL:
A kiszámíthatóság – bármennyire is szeretnénk – a szó teljes értelmében nem fog megvalósulni. Azt meg lehet előre mondani, hogy megfelelő szabályrendszerek alapján a következő három évben mekkora összeget ad az állam, de arra nem tud garanciát vállalni, hogy a világ hogyan változik, és az az összeg mire lesz elég. Lehet, hogy ami ma támogatási szintben elfogadható, az egy év múlva sokkal kevesebbet ér.

ZsD:
Azért erre megvannak az eszközök, amelyeket a gazdaság számos területén alkalmaznak – a támogatásokat ugyanúgy lehetne indexálni az inflációval, mint a nyugdíjakat. Az előadóművészet olyan sportág, ahol a siker egyik fontos eleme a tervezhetőség – nyilván beüthet egy covid, vagy bármely "fekete hattyú" esemény, de tervezhető kockázatokat kezelni kell tudni. És a döntéshozóknak érdemes megfontolni, hogy ezzel nem "adakoznak", hanem a saját befektetésüket, az elmúlt 100 év magyar adófizetőinek a befektetéseit védik, mert az a néhány milliárd forint, ami nem, vagy későn érkezik meg, az hosszú évek építkezéseit akaszthatja meg, vagy rosszabb esetben teheti semmissé. Azt el lehet fogadni, hogy a dinamikus fejlődés, az új kulturális beruházások kora jó időre lezárult, de arra azért érdemes figyelni, hogy az elért eredményeket ne adjuk fel.

Az a nemzetközi pozíció, amelyet generációkon keresztül vívott ki a magyar zenei élet – és különösen a zeneoktatás –, olyan hungaricum, amit nagyságrendekkel olcsóbb megtartani, mint utána évek, évtizedek alatt újjáépíteni.

Ami a kiszámíthatóságot illeti: az a megállapodás, amit Vashegyi György 2020-ban kötött a kormányzattal, nemcsak számszakilag volt jelentős, hanem azért is, mert arra 3 évig számíthattak a zenekarok. Amikor tavaly áprilistól egészen november végéig leálltak a kifizetések, a problémán sokat enyhített volna, ha a zenekarvezetők már nyáron tervezhettek volna azzal, hogy a járandóságuk több mint a felét egyáltalán nem fogják megkapni. Nemcsak az ő idegrendszerüket kímélte volna, de kevesebb koncertet kellett volna lemondani.

GyL:
Nagyon szívesen értenék egyet veled. De a politikának van egy egyszerű működési elve: mindig arra költi a pénzt, amire akarja és ami neki fontos.

ZsD:
A hatékony keretrendszerek, a több évre szóló megállapodások és a szakmai egyeztetések pont arra valók, hogy a politikai döntésekből fakadó volatilitásokat csillapítsák. Megjegyzem, ez a politikusok munkáját segíti, nemcsak a döntéshozatalban, de a döntések validálásában, a felelősség megosztásában is.

GyL:
Ezek a problémák a mi problémáink, egy abszolút belterjes probléma. Aki benne van, és érti, hogy miről szól, az ebben teljes mértékben partner. Politikusok döntenek. Hány településen van nagyobb létesítmény, mint amekkora a környező településekkel együtt a teljes lakosság száma? Lehetne koncerttermeket is építeni, és ugyanúgy felesleges lenne. Én nem a mostani politikát kárhoztatom, mert a korábbi politika még ennyire sem szívlelte a szimfonikus zenekari életet, de nem érzem azt, hogy lenne bárkinek komoly súlya ebben.

Elhangzott Vashegyi György neve. Ő példátlan pozícióba került, amikor egyidejűleg a MMA és a Nemzeti Kulturális Tanács elnöke volt, ehhez képest nem láttam, hogy olyan kezdeményezések születtek volna, akár az ő, akár az akadémia részéről, amelyek ebbe az irányba fordították volna a szimfonikus zenekari finanszírozást.

És ezzel nem Vashegyit akarom elmarasztani, csak egy jelenségről beszélek. Visszatérve, mit lehet elvárni? Én nagyon elégedett lennék, ha a támogatás kiszámítható lenne, és attól sem esnék kétségbe, ha csak egy évre látnánk előre, de ha legalább azt az egy évet a költségvetési törvények garantálnák, már nagyon nagy előrelépés lenne.

Elmaradt interjú
Munkatársunk levélben kereste meg az NFZ sajtóreferensén keresztül Vashegyi Györgyöt, azzal, hogy a Zenekar 2022/5-ös számában közölt rövid riportja után ebben a lapszámban – a szóban megígért – hosszabb, részletekre is kiterjedő interjú kerülhessen az olvasók elé.

Fontosnak tartottuk volna tájékoztatni az Olvasót, hogy a magyar zenei élet számos vezető pozícióját felhalmozó művész, vajon hogyan látja zenekara helyzetét, sőt még tovább menve, hogyan látja a többi magyarországi szimfonikus zenekar jelenét és jövőjét a mostanra kialakult rendkívül nehéz viszonyok között.

Interjú kérésünkre az alábbi választ kaptuk:

„Köszönjük a megkeresést!

Vashegyi György Főzeneigazgató Úrral egyeztettem és nagyon sajnálom, de azt a választ kaptam, hogy a lapnak a jövőben nem kíván interjút adni."

Őszintén reméljük, hogy a zenekultúrával és zenekarainkkal kapcsolatos elképzeléseit a jövőben mégis tudjuk közvetíteni a Zenekar olvasói számára. Mi nyitottak vagyunk minden építő gondolatra! *(a Szerk.)*

Beszéljünk az utánpótlás kérdéséről, és a zeneoktatásról, ami szintén feltétele a zenei életnek, akár közönség, akár előadói oldalon.

ZsD:
A zeneoktatás komoly bajban van, amelynek okai szorosan összefüggenek a közoktatás problémáival, hiszen a zeneoktatás ennek a jóval nagyobb rendszernek a jelenlegi vergődéséhez van kötve. Amíg a közoktatás válsága nem rendeződik, addig a zeneoktatás strukturális problémáit sem nagyon tudjuk megoldani. Ez pedig azért kritikus, mert ami itt elvész, az a felmenő rendszerbe továbbgörög, és egyre nehezebben orvosolható. A jelenlegi krízis pedig egyáltalán nem újkeletű, már 2016-17 táján érzékelhető volt, és ma már szerintem bőven túl vagyunk azon a ponton, hogy ezt a folyamatot nagyon komoly erőfeszítések – és források – nélkül meg lehessen állítani. Azt gondolom, hogy nem lehet elégszer elmondani: az, hogy hány és milyen minőségű zenekarunk lesz 10-15 év múlva, az erősen függ a sok sebből vérző alapfokú művészetoktatástól, és az erre épülő, jelenleg meglehetősen térdre rogyott oktatási piramistól, fel egészen a Zeneakadémiáig.

GyL:
Ezzel a helyzetképpel nem értek egyet. Ma és több évtizede Magyarországon nagyjából 110 ezer gyerek tanul az alapfokú zeneoktatásban, ez a szám egyébként viszonylag stabil, és nem befolyásolja a demográfiai csökkenés sem. Összesen 10 ezer fölött van a zenepedagógusok száma. Nem értek a magyar közoktatási és köznevelési rendszerhez, és nem is feladatom, de azzal az államosított, központosított rendszerrel, ami 2011 után létrejött, ha valamelyik intézménytípus jól járt, az éppen a zeniskola volt, tudniillik garantáltan megkapták a működésükhöz szükséges feltételeket az államtól. Nem kellett bezárni egyetlen zeneiskolát sem emiatt. Nem vitatom, hogy vannak problémák, és azt sem, hogy a jelenlegi háromszintes oktatási modell végén kétséges eredményekkel jönnek ki a végzősök. Azért azt ne hagyjuk figyelmen kívül, hogy a magyar állam 2011 óta olyasmire vállalkozott, amire korábban soha egyetlen elődje sem, hogy az alapfokú zeneoktatás feltételeit garantálja.

ZsD:
Az állam valóban magához vett egy feladatot – de ez csak abban az esetben pozitívum, ha utána ezt a feladatot legalább olyan minőségben látja el, mint korábban az önkormányzatok. Én alapvetően nem vagyok a központosítások híve, de ha valamely változáshoz annak idején optimistán álltam hozzá, az a zeneoktatás volt. A jelen helyzet pedig az, hogy kétségbeejtő zenepedagó-

gus-hiány és ezzel összefüggésben minőségi visszaesés van. És ennek a legfontosabb oka, hogy a zenepedagógus, mint életpályamodell nem létezik.

GyL:
Ugyanaz az életpályamodell, mint egy középiskolai tanárnak.

ZsD:

Pont erről beszélek. Nemcsak azt ígérjük meg a pályakezdő tanárnak, hogy az első évben nettó 700 eurót fog keresni, hanem azt is, hogy ez nagyjából 10 év múlva is így lesz. Aztán csodálkozunk, ha ennek nyomán hanyatthomlok az első adandó alkalommal szakmát, vagy országot vált.

GyL:
Nagyon szomorú tény, hogy a művészetoktatás sajnálatos módon még így is jobban áll, mint az általános közoktatási helyzet.

ZsD:
Hát, maradjunk annyiban, hogy azon nyilván boldogan eldiskurálnánk, hogy milyen lenne egy ideális, motiváló, méltányos zenetanári életpályamodell. De a probléma célfüggvénye jelenleg nem a méltányosság – attól fényévekre vagyunk –, hanem egy még elégségesen élhető rendszer. Leegyszerűsítve: nem morális kérdés, hanem a van meg a nincs kérdése. Ha egy fiatal zenetanár házaspárnak esélye sincs itthon a szakmájából megélni, akkor vagy nem abból, vagy nem itthon fognak megélni. És ebből a szempontból irreleváns, hogy földrajz-biológia szakos évfolyamtársaik talán még rosszabb helyzetben vannak.

Három fontos fesztivált emelnék ki, amelyek mutatják, hogy a komolyzene iránti igény nagy, és a magyar zenei élet bizonyos szegmense ma is csúcskategória: KaposFest, Fesztiválakadémia, Wagner-napok.

ZsD:
Egy fesztivál nemcsak kulturális, hanem turisztikai „termék" is. Kérdés, hogy most, amikor a turizmusra nem építhetünk úgy, mint a covid előtt, elengedjük-e ezeket a csúcstermékeket, vagy áthidaljuk ezt a pár nehéz évet. Tény, hogy a Müpának és Fischer Ádámnak köszönhetően a világ egyik legrangosabb Wagner-fesztiválja Budapesten van – Bayreuth-hoz mérhető élményt nyújt, ellenben hozzáférhető. 2019-ben a Wagner-rajongók a világ minden tájáról egy évvel korábban, napok alatt kapkodták el a jegyeket a 2020-as fesztiválra. Drága? Nyilván, de töredéke a bartheuth-i költségeknek, és igazi csúcstermék. Ha lemondanánk róla, talán soha nem lehetne visszaépíteni. Ugyanez igaz a KaposFestre, amely ahhoz képest, hogy a világ legjobb kamarazenészei játszanak néha egy nap többször is, ráadásul viccesen kevés pénzből valósul meg. A Fesztiválakadémiát pedig nem illik méltatnom, mert ott voltam az alapításánál. De arra valóban érdemes lenne ránézni, hogy melyik fesztivál mire mennyit fordít, melyiknek van valóban nemzetközi visszhangja, relevanciája, mekkora és milyen közönséghez jut el. Biztosan lehetne okosabban költeni, én örömmel látnék néhány komoly auditot is, de az biztos, hogy ezekre a fesztiválokra vigyázni kell. És lehet, hogy egy KaposFest-koncertet csak pár száz ember hallgat helyben, de élőben adtuk a videoközvetítés jelét New Yorkba, az egyik legkomolyabb nemzetközi online platformra. Ha már mindenáron luxusköltésnek akarjuk címkézni ezeket a fesztiválokat, akkor vegyük észre, hogy olyan országimázst építünk velük, amit mással nehezen vagy sehogy. Lehet, hogy a klasszikus zene nem ér el széles társadalmi rétegeket, de azt se felejtsük el, hogy ez egy olyan műfaj, amely Tokiótól Torontóig releváns. És ha bemegyünk a torontói Royal Academy-re, az első dolog, amit meglátunk a hallban, egy Bartók-szobor. Ráadásul, ha már keleti nyitásról beszélünk, a nyugati zenekultúra az egyike azon viszonylag kevés területnek, amelyek meg tudták hódítani a távol-keleti kulturális tudatot. Kínában, Japánban és Koreában szó szerint tömegek tanulnak mindenféle hangszeren klasszikus zenét.

GyL:
Nem hiszem, hogy bármiben más lenne a véleményem.

Olyan terepen versenyeztetik az egész komolyzenei szcénát, ahol az teljességgel esélytelen.

A Wagner-napokat meg lehet szervezni, de minden zenekar nem tud és nem is kell, hogy felmutasson ilyen fesztivált. Nem szeretek Budapest és vidék relációban gondolkozni, de azt sem szabad elfelejteni, hogy egy vidéki zenekari zenész karrierjének a határai általában a város határában érnek véget. A lehetőségei abban merülnek ki, hogy a városi zenekarba mehet játszani és a zeneiskolába tanítani. Ehhez ért, ő csak például hegedülni tanult meg, és csak „annyira", ahogy ott, mondjuk a városban a szimfonikus zenekarban erre szüksége van. Jól hegedül, de valószínűleg nem úgy, mint a világsztárok. Itt nem is világsztárra, hanem éppen őrá van szükség.

Van egy csillogó felszíne az ügynek, amit fel kell tudni mutatni, mint a Wagner-napokat, de közben van egy teljesen egyenlőtlen verseny. Ilyen jelenségek a klasszikusnak álcázott bulvár zene kirakatemberei, akik lerabolják a politika előtt az egész ügyet. A politika meg elhiszi, hogy ez az, amit nekünk, többi valódi zenekarnak is kellene csinálni.

Nem tudom, hogy ezen lehet, vagy kell-e változtatni. Maradjunk a városi, nemzeti minősítésű együtteseknél, amelyek rengeteg ifjúsági koncertet adnak, nagy részét tornatermekben, és lehet, hogy az ott ülő 200 gyerekből ez a zene kettőt megérint. Ez egy olyan kulturális misszió, amit nem helyettesíthet semmi. Hogy versenyezzen ez a városi zenekar egy olyan rapperrel, akinek tízmilliós nézettsége van a Yout Tube-on, hogy lehet azt elmagyarázni, hogy amit mi csinálunk, az ennek ellenére óriási érték? Az állam azért nagyjából tisztában van azzal, ha másért nem, a szégyenérzet miatt, hogy jobb nem bántani ezeket a régmúltra visszatekintő, nagy neveket felsorakoztató műfajokat, mint például a szimfonikus zene. Ilyen értelemben van védelme az ügynek, csak ez kevés. A magyar szimfonikus zenekarokban, leszámítva a piedesztálra emelt együtteseket, rosszul keresnek a zenészek. A vidéki zenekaroknál a zenésznek nincs választási lehetősége. Nincs másik együttes, a városba köti az élete. Mit tud csinálni? A mobilitás a jelenlegi magyar viszonyoktól idegen dolog. A magyar ingatlanállomány jelentős többsége van magántulajdonban, Nyugat-Európában pont fordítva, Amerikáról nem is beszélve. A magyar ember nem tud elmenekülni a saját maga teremtette áldozati helyzetből, és ez a zenekarokon belüli mozgást is lefékezi. A vidéki zenekaroknál ez egy nagy hátrány, ami egyetlen budapesti zenekarnál sem jelenik meg. És még egy gondolat: zavaró az is, hogy a zenekarokat az általam nagyra becsült igazgatók egy része sajátjának tekinti, holott erről szó sincs.

ZsD:
Kétféle zenekar létezik: van, amikor a zenekarnak van karmestere, és van, amikor a karmesternek van zenekara... Fischer Iván nemcsak a Fesztiválzenekar alapítója, de ma már a két márka gyakorlatilag egybeforrt és ugyanez igaz például Hollerung Gáborra és a Budafoki Dohnányi Zenekarra is, vagy hogy egy külföldi példát is mondjak, Gardiner együtteseire. Az alapító-karmesterekhez nem kötődő zenekarok viszont jobban ki tudják használni a fiatal dirigensek jelentette generációs dinamikát, és én ennek az erejét nem becsülném alá. Az elmúlt egy-két évben a Győri Filharmonikusok Rajna Martint, a MÁV Zenekar Farkas Róbertet, az Alba Regia pedig Dobszay Pétert igazolta le – szerintem ez hatalmas pozitívum. Madaras Gergely még nincs 40 éves, a legerősebb belga együttes élén áll, a világ bármelyik csúcszenekaránál örömmel látják, és itt van Török Levente is, aki 30 évesen egy A-kategóriás német színház zeneigazgatója. És a lista korántsem teljes – minden esélyünk megvan rá, hogy 10-20 év múlva a hazai karmesterek nagy generációjáról beszélhessünk.

A megnövekedett költségek velünk maradnak, a támogatás mértéke és majdani értéke homályban. Ki mire számít 2023-ban?

GyL:
A '23-as évet egyszerűen túlélő üzemmódba helyezem. Azon drukkolok, hogy ne történjenek nagyobb bajok, nem a fejlődés, a kibontakozás és a megvalósítás évének látom. Elképesztően sok bizonytalanság vesz körül bennünket. Ezt most túl kell élni. Bízom abban, hogy tartósan meg tudjuk őrizni a pozícióinkat, és anyagilag az általános mértéknél jobban nem roppan bele senki.

ZsD:
Nagy optimizmus bennem sincs. Az elmúlt évek forrásbőségét nem tudtuk kihasználni arra, hogy olyan struktúrákat építsünk ki, amelyek egy átmeneti vagy tartósabb visszaesést tompítani, kezelni tudnának, és ennek most isszuk meg a levét. Attól tartok, hogy a magas kamatkörnyezet, a fogyasztás visszaesése komoly versenyhátrányt jelent majd a környező országokkal szemben – tippelni sem tudom, hogy meddig. Hogy ezen belül az előadóművészeti szakma milyen sebeket fog kapni, az viszont teljes egészében politikai döntés kérdése: ez nem az az összeg, amit a döntéshozók nem találnak meg, ha nagyon keresik. Becslésem szerint kb. 15-20 százalékot lehet fogni úgy ezen a rendszeren, hogy a meglévő kapacitások és minőség különösebb és tartósabb leépülését elkerüljük. De benne van a jelen helyzetben, hogy elveszítjük azt a kivételes zenei ökoszisztémát, amire az elmúlt 100-120 évben minden magyar muzsikus büszke volt. Ez az, amit a döntéshozóknak látniuk kell: elengedünk-e egy ma még restaurálható, csúcsminőségre képes ágazatot, vagy sem. ■

Szétnyílt az olló

Interjú Somogyi-Tóth Dániellel, a Kodály Filharmónia Debrecen igazgató – művészeti vezetőjével

Kiss Eszter Veronika

Az elmúlt évek pénzbősége súlyos szakmai aránytévesztést hozott a zenekari támogatásba – mondta lapunknak Somogyi-Tóth Dániel, akivel arról is beszélgettünk, hogy a válság miatt egyébként is fordulóponthoz érkezik a magyar zenekari rendszer finanszírozása, és a fővárosi és a vidéki zenekarok között kialakult támogatásbeli különbségeket orvosolni kell.

Az egyik élvonalbeli vidéki nemzeti kategóriás zenekart vezeted több mint egy évtizede. Az elmúlt évek állami támogatása egyre kevésbé kedvezett olyan mértékben nektek, mint a fővárosiaknak. Mi a helyzet most?

Valóban, idén már tizenkettedik éve leszek igazgató Debrecenben, ezért már némi rálátással rendelkezem erre a területre. Pár évvel ezelőttig volt valamiféle közös cél a vidéki és fővárosi zenekari igazgatók között, mégpedig az, hogy minden zenekarnak nagyon rossz volt az anyagi helyzete, és ebből minden igazgató szeretett volna kijutni. Ez néhány éve markánsan megváltozott, amikor a TAO maradványaiból korábban példátlan módon jelentős összegek áramlottak az iparágba. Ekkor abszurd és bizarr módon hirtelen szétnyílt az olló:

> *a fővárosi zenekarok szinte kivétel nélkül jelentős többletforrásokhoz jutottak, game changer szintű béremeléseket tudtak végrehajtani, nagyon komoly produkciós fejlesztési lehetőségekhez jutottak. Ezzel szemben vidéken – és most hangsúlyosan a történelmi hagyománnyal rendelkező vidéki műhelyekről beszélek – a pedagógus bértáblát éppen csak követni tudták a fizetések, és érdemben nem lépett előre a finanszírozás.*

Ez különösen nagy probléma annak fényében, hogy a hosszú évek óta rendezetlen, de facto közös működtetés ügye se rendeződött – a vidéki nagyzenekarok jellemzően önkormányzati fenntartásúak, de egyre nagyobb részt állami támogatásból dolgoznak –, így a városok az állami növekményt látva automatikusan csökkentették párhuzamosan a fenntartói támogatást. Talán a tanári

pálya okozta elvándorlást sikerült megakadályozni, de más fejlesztésre nem futotta. Most viszont, hogy válság van és a korábbi bőség küzdelmes időszakba fordul át, biztos, hogy valamilyen fordulóponthoz érkezik a magyar zenekari rendszer finanszírozása.

Az említett aránytalanságok mögött minden bizonnyal a budapesti zenekarok lobbiereje állhat, illetve az a hozzáállás, miszerint a budapesti zenekarok annyival magasabb minőséget képviselnek, hogy a vidéki kulturális életet is rájuk kellene építeni.

Kirekesztő és felesleges megkülönböztetés ez. Sajnos tudjuk, hogy vannak olyan, az elmúlt időben mértékadónak számító aktorok, akiknél ez a narratíva megjelent – ez nem legenda, hanem tény. Azonban annak fényében, hogy jó ideje minden magyar gazdaságfejlesz-

tési program kifejezetten decentralizált koncepciót valósít meg, a kultúrának az ilyen jellegű centralizálása érthetetlen, nincs összefüggésben a nemzetgazdasági/nemzetstratégiai célokkal és rendkívül káros. Ezek a véleményvezérek annyira nem látják a fától az erdőt, hogy nagy belterjességükben elfelejtik:

annyira távolra sodorták a közönségtől a klasszikus zene hajóját, hogy a szélesebb népesség számára immár Mága Zoltán vagy Havasi Balázs tünteti fel magát sikeresen a magyar klasszikus zeneművészet képviselőjeként. Akiket még hibáztatni se lehet ezért, hiszen egy kialakult piaci résbe helyezték magukat úgy, hogy valószínűleg a kormányzati szereplők is nehezen különböztetik meg a különböző profilokat.

És miközben mi tudományos részletkérdéseken vitatkozunk a tízmilliárdokból fenntartott rendszerben, vagy miközben budapesti vezetők évi százmillióhoz közelítő koncertgázsit vihetnek haza, a nagyközönség Beethoven V. szimfóniáját már rég nem ismeri. Elfelejtjük azt is, mit mondott Kodály Zoltán: nem az a lényeges, hogy ki az Operaház igazgatója (pedig most azt is nagyon fontos lenne látni, hiszen az operajátszásban párhuzamosan ugyanez a folyamat játszódott le), hanem az, hogy ki a vidéki általános iskola énektanára. Lehet, hogy az utóbbi utánpótlási képességet – bár ez nem tartozik szorosan a mi felelősségi körünkbe – már el is vesztettük, de a következő stratégiai vonal leépítése – pénzbőség idején (!) a vidéki nagy műhelyek és közönséggel való kapcsolatuk veszélyeztetése – súlyos károkat okozó folyamatnak számít. Remélem, hogy nem visszafordíthatatlan.

Az, hogy szétnyílt az olló, mit jelent pontosan?

Azt, hogy a pénzbőség súlyos aránytévesztést hozott. Az egy dolog, hogy egy tízmilliós ország kétmilliós fővárosában tizenvalahány zenekar van. Azért mondom szándékosan, hogy tizenvalahány, mert

vannak vidéki, nem nemzeti kategóriás zenekarok, amelyeket nagyon tisztelünk, de fontos leszögezni, hogy valójában budapesti importzenekarok, hiszen busszal utaztatják a zenészeiket Budapestről, így nem kizárólag helyi művészeti tudást építenek.

Fontosnak tartom tehát, hogy ha a vidéki zenekarokról beszélünk, akkor emeljük ki a valódi történelmi vidéki műhelyeket. Budapest tekintetében különleges és természetesen büszkeséget adó helyzet az, hogy ennyi kiváló zenekar dolgozik. Azonban, ha felülről nézzük, az is látszik, hogy ilyen arányok sehol nincsenek a világban. A 60 milliós Olaszországban, ami az egyetemes zenei kultúra fellegvára, hány hivatásos zenekar van összesen, és ezen belül hány Rómában? És a 80 milliós Németországban vagy Berlinben? Nyilván sántít bármilyen összehasonlítás, hiszen minden ország más; és nem is az a baj, hogy Budapesten sok nagyszerű együttes lényegesen jobban tudott boldogulni az elmúlt években. Hanem az, hogy amikor a történelem során végre egyetlen egyszer pénz érkezett az iparágba, akkor annak a 90 (!) százalékát Budapest vitte el, és a 10 százalék jutott a vidéknek; úgy, hogy Magyarország lakosságának 80 százaléka vidéken él. Azt gondolom, hogy itt történelmi mulasztás történt a szakmai oldalról a pénzek elosztása terén.

Ez nem minden területen történik így az országos folyamatokban.

Igen, minden gazdaságfejlesztési koncepció alapja a több lábon állás, de vannak a kulturális területen is a vízfejűség csökkentésére, vagy kiegyensúlyozására irányuló törekvések, ezek rendszeresen meg is jelennek az országos sajtóban. Jellemző módon ezek annyira homlokegyenest ellenkező folyamatok a zenei területen történtekkel, hogy amikor felröppen a hír, hogy egy nagy országos közgyűjtemény nem Budapesten lesz, akkor – pont fordítva – kicsit összeborzongunk ösztönösen, hiszen Természettudományi Múzeumból vagy Közlekedési Múzeumból csak egy van; hol is lehetnének máshol, mint a fővárosban? Pedig elvileg miért ne lehetnének? Még a szlovák technikai múzeum is Kassán van, hogy a nagy fejlett országokról ne is a beszéljünk. De ha itt tartunk, Szlovákia nemzeti zenekarai között a kassai semmiképp nem áll a pozsonyi működés kártékony árnyékában.

A vidék, a decentralizált rendszerek erősítése minden területen megkezdődött az elmúlt években – ennek teljesen ellentmond, hogy az a történelmi lehetőség, amit az elmúlt években megkapott a magyar zenekultúra a kiemelt támogatással, ilyen bántó és visszatetsző aránytalansággal szolgálta gyakorlatilag kizárólag a budapesti fejlesztéseket.

A Kodály Filharmonikus Zenekar

Voltak olyan kezdeményezések is, hogy majd a budapesti zenekarok leutaznak koncerteket tartani vidékre, és megoldják az ottani területek zenei ellátását.

Voltak ilyen szólamok, de részben azért, mert nem volt mögöttük koncepció, részben a logisztikai nehézségek miatt ez nem valósult meg. Ennek nem is ez a helyes iránya. Nagy magyarországi régióknak van jelentős zenei hagyománya, Pécsen a zenekar több évszázados múlttal rendelkezik, a mi zenekarunk idén fogja alapításának 100. évét ünnepelni, de folytathatnám a sort Szegeddel, Győrrel, és így tovább. Olyan erős műhelyek és fundamentumok alakultak ki ezekben a városokban – színvonalas egyetemi képzéssel a háttérben –, ami megint csak ellentmond annak, hogy anélkül növeljünk beruházást ebben az szcénában, hogy nem találjuk ki, hogy mit szeretnénk vele, és mik a feladatok.

–*Mik a feladatok?*

Ha valaki felelősen nézi ezt a területet, abban kéne konszenzusra jutni, hogy megjelöljük, mit szeretne kezdeni a jövőben az állam a magyar zenekultúra rendkívüli történelmével, erőtereivel, brand-értékű, országimázs formáló rendszerével? Napnál világosabb, hogy kiemelkedő szereppel bír a fővárosi zenekari élet, ez mindennek az ékköve és nem is azt gondolom, hogy Budapest nem érdemli meg a jelentős támogatást, a legmagasabb szintű zenei kínálatot. Csak nem a vidék rovására, mégis ez történt. A feladat, hogy az ország minden részében, Budapesten, és utána a nagy hagyománnyal rendelkező vidéki központokban biztosítani lehessen ennek a gazdag zenei örökségnek az utánpótlását, kapjanak a vidéki zenekarok jól definiált ellátási feladatot a szimfonikus koncertek és az operajátszás területén, ennek kapják meg a forrását, és a feladatokhoz rendeljék a financiális hátteret. Én sok éve járok zenekari közgyűlésekre, és megmondom őszintén, rendkívül unalmas már, hogy

miközben minden igazgató azt mondja, hogy fogjunk össze, az egésznek valójában semmi értelme, mert úgyis mindenkinek más az érdeke. Egy esetben lehet összefogásról beszélni: legyen egy mindenki számára elfogadható koncepció.

Be kell látni, hogy ha meg kell osztozni olyan területeken, ahol a kínálat túlment a reálisan elérhető keresleten, ott meg kell találni a megfelelő funkciókat az arányos feladatelosztásra és annak finanszírozására. Ott pedig, ahol a kínálatot bővíteni szükséges, mert kereslet lenne rá – ilyen a vidék – erősíteni kell a működés valamennyi feltételét. Lehetetlen, hogy egy nagy vidéki, prosperáló gazdasági központban, mint például Debrecenben, ne lehessen a zenei pályát életpályamodellként elképzelni. Jelenleg, ha valaki az Alföldön születik és kimagasló klarinétos, akkor ahhoz, hogy virágzó, sokszínű zenei pályát futhasson be és magas színvonalon tartsa fenn a családját, most Budapestre kell mennie. Ez teljesen szegregálja a vidéken született tehetségeket, ez-

által megfojtva a következő évtizedek fejlődését. Ennek megakadályozására markáns lépéseket kell tenni.

Jellemzően a kiváló zenekari zenészek tanítanak is, így azzal, ha lefejezik a vidéki zenekari életet, a vidéki magasszintű oktatást is ellehetetlenítik.

Teljesen így van. Eddig a látszólagos jólét okán húzódott ez a probléma, és nem kellett vele foglalkozni. Az elmúlt években nagyon sok pénz volt ebben a szegmensben, mindenki megmaradt, senkit nem szüntettek meg, és voltak, akik kiemelkedően jól jártak. Most viszont, amikor beköszönt a valóság, amikor hirtelen a lét lett a tét és az alamizsnáért kell küzdeni, akkor mások lesznek a játékszabályok, és mindenki kimondja a kendőzetlen igazságot. Akkor már a vidéki nagy műhelyek sem hallgatnak tovább, és jobban fogják a szempontjaikat, érdekeiket érvényesíteni.

A vidéki zenekarok között van összefogás az említettek mentén?

Nyáron volt egy érdekes és hosszú találkozónk, ahol meg tudtuk fogalmazni azokat az alapvetéseket, amiket az elmúlt években a zenei életben tapasztaltunk. Nem mindegyikünk azonos attitűddel és azonos harciassággal áll a kérdéshez, ebben lehet, hogy vannak különbségek. Az alaptényezők is mások, mert vannak zenekarok, ahol operajátszás is zajlik, vannak városok, ahol egyszerre két zenekar működik, egy a színházban és egy a szimfonikus feladatokra, van, ahol szinte kétzenekarnyi zenész alkot egy zenekart. Én mindig elmondom, hogy mi vagyunk a leghatékonyabb együttes, mert mi kis létszámmal látjuk el mindkét feladatot a legnagyobb vidéki városban egyedül – igaz, nekünk van egy nagyon értékes hivatásos koncerténekkarunk is. Vidéken sincs tehát teljes egységesség a feltételeket tekintve, de nem mondom azt, hogy ne lehetne egy racionalizálást végrehajtani egy elvárt feladatellátásnak megfelelően. Ezek azonban mind részletkérdések az említett aránytalanságokhoz képest. Eközben ráadásul azt látjuk, hogy vidéken is egyre nagyobb az igény a kultúrára, akár a saját tapasztalatunkból, akár a pécsi sikertörténetet ismerve. Ha megkapja egy vidéki zenekar a lehetőséget, ugyanakkora erővel és sikerrel fogja bizonyítani a rátermettségét, bárhol is legyen az országban, a minőséghez nem kell 1-essel kezdődnie az irányítószámnak. Megfelelő zenekari építkezés mentén az együttes egyre jobb lehet, pontosan ez lenne a decentralizáció lényege, hogy vidéken is egyre több kiváló szakembert tudjunk alkalmazni.

Nektek az új rezsihelyzetben mennyire elegendő a költségvetési keret?

Eddig túléltük. Szerencsére 2022-ben a terven felül még a Kodály Nemzetközi Zenei Verseny is belefért az évbe, amire elvileg kaptunk volna külön támogatást, de a megszorítások miatt arra kértek minket, hogy saját költségen gazdálkodjuk ki, és ez sikerült is. Külön lehetne beszélni különben arról, hogy a fesztiválszervezés, rendezvényszervezés és egy város zenei életének összefogása mennyire egy zenekar feladatellátásához tartozik és milyen viszonyban áll ez az országos Filharmónia feladataival és tevékenységével. Ez azonban most hosszúra nyúlna. Azt, hogy ’23-ban mi lesz a feltételrendszer, egyáltalán nem tudjuk még; sajnos fel vagyunk készülve, hogy lényegesen nagyobb kihívások elé nézünk, mint eddig. ■

ÍRORSZÁGBAN ALAPJÖVEDELMET KAPHATNAK A MŰVÉSZEK

Egy kísérleti projekt keretében 2000 művész három éven keresztül heti 325 eurós alapjövedelemben részesül. A 105 millió eurós programra több mint 9000-en jelentkeztek – közülük véletlenszerűen választották ki, hogy ki részesülhet a pénzből. Írország nincs egyedül a projekttel. Németországban a My Basic Income egyesület havi 1000 eurót ad egy évre feltétel nélkül. A Német Gazdaságkutató Intézettel (DIW Berlin) közösen végzett hosszú távú tanulmányért 122 véletlenszerűen kiválasztott személy három éven keresztül havi 1200 eurót kap.

Háromnegyedük az elfogadási (a létminimum – a Szerk.) határ alatt élt. „A Visual Artists Ireland tanulmánya kimutatta, hogy Írországban az összes művész körülbelül háromnegyede már a szegénységi küszöb alatt élt a világjárvány előtt”. A most alapjövedelemben részesülők sokféle területen dolgoznak. 707 díjazott képzőművész, plusz 584 zenész, de vannak közöttük filmművészek, írók, színészek, táncosok, koreográfusok, cirkuszi művészek és építészek is. Nem volt rászorultsági vizsgálat, a jelentkezők más bevételre is szert tehetnek. Az ír művészek elvileg adómentesen dolgozhatnak – feltéve, hogy nem keresnek többet évi 50 ezer eurónál.

Maureen Kennelly, a Művészeti Tanács elnöke azt mondta az Irish Timesnak, hogy ez egy „igazán történelmi nap” és „szeizmikus ugrás”, amelyre az ír művészeti szcéna évek óta várt. Ezt a fejleményt a világjárvány a maga sürgősségében ösztönözte. „A projekt valóban annak a jele, hogy Írország értékeli művészeit, és emberi jogként tekint a kulturális kínálatra” – mondta Kennelly. Siker esetén a projekt bővíthető.

(forrás: monopol-magazin.de)

„Nem is közönségünk, hanem valódi közösségünk van”

Interjú Káel Csabával, a Müpa vezérigazgatójával

Kiss Eszter Veronika

A Covid alatt szerzett rugalmassággal igyekszik kezelni a jelenlegi energiaárak okozta tervezési nehézségeket a Müpa. Mint minden hangversenyterem, ők is megérzik a válság hatását, ugyanakkor próbálják tartani a versenyképességüket, amelynek egyik garanciáját a nemzetközi együttműködések jelentik – többek között erről beszélgettünk Káel Csabával, a Müpa vezérigazgatójával.

A rezsiválság és az üzemanyag-válság Európa szerte sok nehézséget okozott a hangversenytermeknek. A Müpát mint a hazai zenei élet zászlóshajóját mennyire érinti ez?

Ez a helyzet az egész kontinenst érinti, így értelemszerűen a hazai kulturális szféra is érzi a hatásait. Esetünkben ugyanakkor a Müpának, a Ludwig Múzeumnak és a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnak otthont adó, speciális PPP konstrukcióban megépült ingatlan üzemeltetési költségeit nem az épület rezidens intézményei fizetik, hanem az ingatlan tulajdonosa, a Gránit Pólus Csoport számlázza ki az állam felé. Ezzel együtt természetesen nekünk ugyanúgy ügyelnünk kell az energiahatékony működésre, és törekednünk kell arra, hogy minél gazdaságosabban működtessük az épületet, ennek érdekében pedig többek között olyan intézkedéseket kellett megvalósítanunk, mint például a jellegzetes homlokzati világításunk csökkentése.

Kellett-e bármit változtatni a terveiken?

A Covidnak a sok negatív hatása mellett volt egy nagy előnye: felkészített minket arra, hogy különböző verziókban gondolkozzunk. A Müpa működésének elengedhetetlen feltétele a távlati tervezés, és ezt nem is szeretnénk feladni, ám az elmúlt időszak korábban elképzelhetetlen rugalmassággal vértezett fel minket. Kicsit olyanok vagyunk, mint a GPS-készülékek, tudjuk, hova szeretnék eljutni, de az útirányt mindig felülvizsgáljuk az aktuális helyzet függvényében. A célunk pedig továbbra is változatlan: minél magasabb színvonalú produkciókat mutathassunk be, és minél több emberhez juttassuk el az általunk kínált kulturális és művészeti értékeket.

Ezek a GPS-hez hasonló áttervezések mennyire érinthetik a hazai szimfonikus zenekarokat? Több játszóhelynél felmerültek ideiglenes korlátozások, átmeneti bezárások, és egyre szűkülnek a zenekarok lehetőségei.

Nem tervezzük, hogy évad közben bezárnánk, azonban – a nézők számára lényegesen kevésbé érzékelhető módon – 2023-ban a szokásosnál valamivel hosszabb nyári szünetet tartunk majd. Kiemelkedően fontosak számunkra a magyar együttesek és művészek, és a vállalt missziónk része, hogy amennyire ez lehetséges, fellépési lehetőségekkel segítsük őket. Nemzetközi együttműködéseink során a partnerintézményeket is rendszeresen arra ösztönözzük, hogy magyar művészekkel lépjenek színpadra, akiknek egyúttal igyekszünk bemutatkozási lehetőséget biztosítani nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi közönség előtt is.

Nemzetközi viszonylatban mi a helyzet a világ más, hasonló játszóhelyeivel? A versenyképesség mennyire tartható fenn?

Minden igyekezetünkkel próbáljuk tartani a versenyképességünket, amelynek egyik garanciáját jelentik a nemzetközi együttműködéseink. Érdemes tudni, hogy a kultúrának ezt a szegmensét – hazánkhoz hasonlóan – számos országban állami forrásból is támogatják. Léteznek persze kivételek, de a kulturális intézmények többsége Európa szerte komolyan megérzi a válság hatásait. A megemelkedett energiaárak okozta nehézségek a testvér- és partnerintézményeinket is sújtják, és mivel egymásra vagyunk utalva, igyekszünk összefogni, és közösen létrehozni produkciókat, ezzel is segítve egymást.

A Covid után mennyire sikerült visszacsalogatni a közönséget? Mennyire tépázta meg a Müpát az átmeneti bezárás és online-közvetítésre való kényszer?

A járvány után szerencsére rendkívüli mértékben felpezsdült a kulturális élet hazánkban, minden intézmény igyekezett bepótolni az elmaradt eseményeit, ám a Müpa nézői az elképesztően gazdag kínálat ellenére is majd minden nap megtöltötték a termeinket. A hű-

Fotó: Csibi Szilvia, Müpa

ségprogramosaink száma épp a napokban lépte át a 40 ezret, ami európai viszonylatban is meglehetősen kiemelkedő teljesítménynek számít. Azzal szoktam viccelni, hogy lassan a kerület másik ismert alakulatával, a Fradi táborával vetekszünk. De a tréfát félretéve: minket nem ért készületlenül a streaming-időszak, hiszen a Müpában azelőtt is rendszeresen voltak online közvetített programjaink, ráadásul a saját stúdiónknak köszönhetően rengeteg korábban rögzített anyag is a rendelkezésünkre állt. De a világjárvány ideje alatt nem csupán a streamekkel, hanem a folyamatos kapcsolattartással is igyekeztünk tartani a lelket a közönségünkben, amely ezt nagyon meghálálta: megszámlálhatatlanul sok köszönőlevelet és szívből jövő üzenetet kaptunk, és napjainkban is többnyire teltházasak az eseményeink. Természetesen nem elhanyagolható kérdés, hogy a gazdasági válság mikor kezd el hozzánk is begyűrűzni, hiszen a 2008-as krízis hatása is csak később volt érezhető a Müpában, mint más intézményekben. Egyelőre azonban örülünk, hogy visszatért, és töretlenül kitart a közönségünk. Azt szoktam mondani, hogy nem is közönségünk, hanem valódi közösségünk van.

Hol lehet most ennyi év után elhelyezni a Müpát nemzetközi viszonylatban a nagy hangversenytermek között?

Büszkén mondhatom, hogy rendkívül előkelő helyen állunk. A Müpa évek óta tagja az Európai Koncerttermek Szervezetének (ECHO), ez pedig olyan – hogy visszatérjek a focis hasonlatra – mintha a Bajnokok Ligája állandó csoportköröse lenne. Budapest

kulturális intézményei bármelyik világvárossal felveszik a versenyt, és e páratlanul színes művészeti kínálat legjobbjai közé sorolhatjuk a nagy fesztiváljainkat is, amelyeket a két legnagyobb – talán furcsa szóhasználattal élve – „világmárkánkról" neveztünk el: a tavaszi eseménysorozatot Bartók Béláról, az őszit Liszt Ferencről. A nálunk fellépő művészek rendszerint elégedettségüknek adnak hangot: szeretik a munkatársaink profizmusát, az épület semmihez sem hasonlítható atmoszféráját, és bármennyire is furcsa, még az öltözőinket is ki szokták emelni, és a kivételes közönségünkről is mindig elismerően nyilatkoznak. Sir John Eliot Gardiner meg is jegyezte egyszer, hogy jobb közönség van itt, mint Bécsben! De legyen szó akár jazz- vagy könnyűzenei előadókról, egybehangzóan állítják, hogy lenyűgöző az a szeretet, érdeklődés, és nem ritkán szakértelem, ami a nézőink felől sugárzik. Az előadóművészeti szcéna nemzetközi sztárjai azonban nemcsak ezért szeretnek nálunk fellépni, hanem a Budapest által kínált pezsgő kulturális közeget is nagyon élvezik, és szívesen kalandoznak a művészet egyéb területeire, például örömmel látogatnak el a helyi múzeumokba. S ha már a múzeumoknál tartunk, fontos megjegyezni, hogy az elmúlt időszakban elkészült két olyan kiemelkedő jelentőségű kulturális innováció, amely világszínvonalon hívja fel a figyelmet a magyar kultúrára: a Magyar Zene Háza és a Néprajzi Múzeum. Az innováció pedig a Müpa életének is szerves része, hiszen mi is folyamatos fejlesztésekkel, új tehetségek és lehetőségek felkutatásával igyekszünk minél magasabb színvonalon kiszolgálni a közönségünket, és a világsztárok mellett az ide látogatóknak bemutatni a nem kevésbé rangos magyar tehetségeket is.

Amikor megnyílt a Müpa, elég gyorsan belakták és megszerették a hazai szimfonikus zenekarok. Nagyjából milyen statisztikát lehet mondani a jelenlétükről a házban?

Ez a téma felvet egy megkerülhetetlen kérdést. Ha az egy városra jutó zenekarok számát vizsgáljuk, egyértelműen Budapest áll az élen, és ehhez adódnak még hozzá a vidéki együttesek. Ez egyrészt csodálatos adottság, másrészt viszont ebből következően meglehetősen nagy igény mutatkozik a zenekarok részéről a Müpában való fellépési lehetőségekre. Októberben van olyan hetünk, amikor egymás után öt zenekari koncert szerepel a műsorban, ám ez – könnyen belátható – a teljes évad során nehezen tartható lépték, és a gazdasági válság elmélyülése esetén komoly problémát jelenthet. A programjainkat tehát ennek figyelembe vételével, fokozott körültekintéssel kell megszerveznünk, ám így is rendkívül sok megjelenési lehetőséget tudunk biztosítani hazánk kiemelkedő szimfonikus együtteseinek. Az itt fellépő zenekarok egy része rezidens vagy szinte rezidens együttesünk, ilyen az NFZ vagy a Budapesti Fesztiválzenekar, amelynek egyik legfontosabb budapesti játszóhelye a Müpa, de rendszeresen koncerteznek nálunk a Magyar Rádió együttesei is. A Pannon Filharmonikusoknak sok éve van Müpa-bérlete, a Szent István Filharmonikusok, a Concerto Budapest is időről időre szerepel nálunk, és a Budafoki Dohnányi Zenekarral is szorosan együttműködünk, míg a vidéki együttesek általában a Felfedezések sorozat alkalmain kapnak fellépési lehetőséget.

A Budapesti Fesztiválzenekar és a Müpa közös zenei maratonján is számos zenekar van jelen minden évben, idén az esemény középpontjában Prokofjev munkássága áll. Milyen különlegességeket tartogat ez és az évad hátralévő része?

Idén Sir John Eliot Gardiner a 80. születésnapját egy koncertkörúttal ünnepli, amelynek január 14-ei budapesti állomása a Müpában volt, a hónap végén pedig Jonas Kaufmann teszi tiszteletét nálunk. A február 4-ei egész napos zenei maraton a klasszikus muzsika egyik legfontosabb ünnepe minden évben, a közkedvelt és mára hagyománnyá vált sorozat alkalmain a nézők akár egy egész napot is eltölthetnek egy-egy komponista életművére koncentrálva. Napjaink egyik legkomolyabb kihívása, hogy minél többekhez juttassuk el, és a lehető legtöbb fiatallal szerettessük meg a klasszikus zenét, ez pedig – tekintettel arra, hogy az életünk szinte minden területén a populáris zene vesz körül minket – nem könnyű vállalás. A programjaink összeállítása során ezért kiemelt jelentőséggel bírnak a gyermekeknek és a családoknak szóló események, hogy a kicsik és nagyok a szüleikkel vagy szervezett iskolai látogatások alkalmával, élvezetes formában fedezhessék fel ezt a csodálatos univerzumot. A Bartók Tavasz Nemzetközi Művészeti Hetek programjainak egy részét már korábban megismerhették az érdeklődők, de hamarosan részletesen is bemutatjuk, milyen kínálattal készülünk idén a nézőknek. Annyit azonban elöljáróban kiemelnék, hogy az eseménysorozatot a Cseh Filharmonikusok koncertje nyitja majd, és mivel a húsvéti ünnepkör ismét a fesztivál idejére esik, ennek szentelt programmal is várjuk majd az érdeklődőket. Az évad végéhez közeledve ismét megtartjuk az elmaradhatatlan Budapesti Wagner-napokat, amelyre idén is fokozott érdeklődés mutatkozik, és ebben a korábbi évekhez hasonlóan művészeti vezetőként Fischer Ádám a partnerünk, illetve a Magyar Rádió együttesei működnek közre.

Melyik a személyes kedvence ezek közül?

Azt tudom mondani, mint az apukák általában: minden gyerek egyformán kedves számomra. ■

A megmentett zenekar

Szklenár Ferenc a kiemelt együttesek közé kerülésről, eredményekről, tervekről

Réfi Zsuzsanna

A Duna Szimfonikus Zenekar vezetője azt meséli, úgy alakultak a dolgaik, ahogy legmerészebb álmukban sem képzelték volna... Az együttesük 62 esztendős történetének hatalmas eredménye, hogy sikerült kiemelt minősítésű kamara-szimfonikus zenekarrá válniuk, s mindezt az utóbbi évek kálváriáját követően még nagyobb sikernek érzik. Szklenár Ferenccel az eddig bejárt útról, új otthonukról és az elkövetkezendő időszak terveiről is beszélgettünk.

A hatvanadik születésnapjuk előtt nemhogy a jövő, hanem a holnap sem látszódott...

– Olyannyira nem, hogy a Duna Palota Nonprofit Kft. 2020. december 31-i megszűnésével jóformán fenntartó nélkül maradt a Duna Szimfonikus Zenekar. A társulat megszűnésének réme fenyegetően lebegett felettünk, amikor is a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezete segítő kezet nyújtott, és átvállalta a zenekar működtetésével kapcsolatos feladatokat. S hogy az új fenntartóhoz – az MZTSZ tulajdonában álló – Magyar Élőzene Nonprofit Kft-be kerülhessünk, átszervezési akcióterv indult. A Duna Szimfonikus Zenekar tagjai választ elé kerültek: új feltételekkel folytatják a munkát az új szervezetben, vagy végkielégítéssel megválnak az együttestől. A zenekar döntő többsége úgy döntött, együtt maradnak muzsikálni, még akkor is, ha abban a pillanatban rengeteg volt az ismeretlen tényező. Az EMMI ezt a megoldást örömmel fogadta, hiszen így nem kellett egy 60 éves múltra visszatekintő együttest felszámolni. Ezzel a számunkra kedvező döntéssel sok munkahelyet is sikerült megmenteni, és az évtizedek alatt felhalmozott szakmai tudást is tovább vihetjük, ami segít a kulturális küldetésünk megvalósításában.

Mennyire volt nehéz az átmenet?

– Hála az MZTSZ munkatársainak, az új szervezetbe villámgyorsan és professzionális módon sikerült beilleszkednünk. A Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. és a Duna Művészegyüttes Nonprofit Kft. szintén óriási segítséget nyújtott azzal, hogy a tulajdonukban lévő, teljes zenekari hangszerpark, kottatár és a napi munkához szükséges irodai bútorok, eszközök a zenekar használatában maradhattak. Ezzel az alapbázissal kezdhettük meg a felkészülést a zenekar minősítése felé vezető úton. Köszönettel tartozunk még Budapest X. kerületi polgármesterének, D. Kovács Róbert Antalnak és Radványi Gábor alpolgármesternek, akik a zenekar elhelyezésében siettek segítségünkre. Úgyhogy a zenekar ma már önálló próbateremmel büszkélkedik Kőbánya központjában, a régi Dreher sörgyár ipari műemlékekben gazdag, Halom utcai telephelyén. Mindemellett Kőbánya Önkormányzata közszolgáltatási szerződést kötött a Magyar Élőzene Művészeti Nonprofit Kft.-vel szimfonikus zenekari koncertekre, előadásokra a kerület lakói és a régió érdeklődő közönsége számára.

Az ötödik kerület után hamar megszokták az új helyszínt?

– Magam 13 évig éltem Kőbányán, gyermekeim ott jártak óvodába, általános iskolába és zeneiskolába, így a korábbi helyismeretem, a városrészről szerzett kedvező tapasztalataim alapján nagy meggyőződéssel tudtam bizonyítani a zenekarnak, hogy nagyszerű jövő vár ránk ezen a helyen! A kétszintes próbaházban villámgyorsan berendezkedtünk, egy jól koordinált, költségtakarékos, célszerű felújítással lakhatóvá tettük, és a Duna Palotából minden olyan bútorzatot el tudtunk hozni, amit szükségesnek ítéltünk a komfortos munkához.

Zenekarvezetőként nagy öröm volt látni, hogy minden zenekari tag magáénak érezte az új otthonunkat, és igazi kalákában együtt rendeztük be, csinosítottuk új munkahelyünket, amit Duna Zeneháznak neveztünk el. A telepen működő iparosokkal is nagyszerű barátság alakult ki, ahol tudnak, segítenek nekünk, és bevallásuk szerint örömmel hallgatják a kiszűrődő zenéket.

De ezen a hatalmas, rehabilitációra váró területen dolgozik a Kőbányai TV stábja is, és könnyűzenei együtteseknek ugyancsak van próbaterme a telepen. Kőbányán a rendkívül széles palettán mozgó ipari tevékenység és kereskedelem a fő jellemző, ezzel együtt igen gazdag a kulturális élettér is. A kiváló zeneiskola, a Kőbányai Zenei Stúdió, a Tutta Forza ifjúsági zenekar és a templomi kórus mellett is rögtön éreztük, hogy itt rengeteg közönségnevelő, ismeretterjesztő feladat vár ránk.

Az első pillanattól kezdve részt vettünk a kerület kulturális életében, második otthonunknak tekintjük a Kőrösi Csoma Sándor Művelődési Házat, ami remek helyszíne az ifjúsági előadásainknak is. A Kőbányai

Helytörténeti Gyűjtemény udvara és a Szent László Templom szintén nagyszerű hangversenyhelyszínei a kerületnek.

Mindez a változás hatott a céljaikra, feladataikra?

– Az új szervezetben a zenekar művészeti vezetésével újra kellett fogalmaznunk a zenekar művészeti terveit. Az elmúlt másfél évben rengeteg helyszínen megfordult az együttes, míg korábban a Duna Palotában tartottuk koncertjeink 80-90%-át. Az egyik legfőbb célunk az volt, hogy az egykori kedves Duna Palotás törzsközönségünknek kínáljunk alternatív koncerthelyszíneket, lehetőség szerint a korábban megszokott, belvárosi környezetben, igazi építészeti értékeket képviselő termekben. „Vándorló koncertek"-sorozatunk az ilyen szép termeket hivatott bemutatni, mint például az Uránia Nemzeti Filmszínház, a Festetics Palota, a Magyar Tudományos Akadémia Díszterme, a Nádor terem, a Deák Téri Evangélikus Gimnázium Díszterme és további szép, figyelemre méltó épületek hangversenyre alkalmas termei. Ezek a termek a nagylétszámú szimfonikus zenekaroknak bizonyára kicsik lennének, de a mi létszám-adottságainkat figyelembe véve, kamara-szimfonikus zenekari tevékenységünkhöz kiválóak.

Miként alakultak a változások közepette a felkéréseik?

– Egy olyan kis létszámú és mini menedzsmenttel rendelkező zenekar szervezésének, mint a miénk, a másik legfontosabb pillére az együttműködéseken alapul. Legnagyobb köszönetemet szeretném kifejezni azoknak a partnereknek, akik az átalakulásunk első pillanatától kezdve ragaszkodtak hozzá, hogy velünk szeretnének dolgozni. Kiemelt helyszíneink között említhetem a Gödöllői Királyi Kastélyt, ahol egy teljes nyáron keresztül látogathatták az érdeklődők az egyik első új programunkat, a „Zenélő napok" című kamarazenei sorozatunkat. Köszönet a II. kerületi egészségügyet támogató Törös Alapítványnak, az 50 éves Marczibányi Téri Művelődési Központnak, a Klebelsberg Kastélynak, a Belügyminisztériumnak és a Magyar Természettudományi Múzeumnak. Valamint örök hálánk Zelinka Tamás zenepedagógusnak a rengeteg ötletért, támogatásért, és nem utolsósorban a hangversenyeinken való, nagyszerű műsorvezetésért.

Milyen terveik vannak erre az esztendőre, kiemelt kamara-szimfonikus együttesként?

– A Duna Szimfonikus Zenekar jelen és jövőbeni eseményei ez előbb említett előzményekből és a folyamatosan bővülő új együttműködésekből formálódnak tovább. A zenekar művészi terveinek és megvalósítható programjainak másik legfőbb hajtóereje az elérhető pályázatok. Ezek határozzák meg terveinket, hogy milyen mértékben tudunk feladatot vállalni az ifjúság zenei nevelésében, hány kortárs művet tudunk rendelni zeneszerzőktől, és milyen széles körben tudunk vendégművészeket felkérni. A zenekarok értékmegőrző, értékteremtő projektjei nagyban függenek a támogatásoktól, hiszen a hangversenytermek piaci bérleti díját, rezsi költségét, a hangszerszállítással és a koncertszervezéssel járó költségeket lehetetlen a jegyárakban érvényesíteni. Minden szakmai tervünket, ötletünket, elképzelésünket talán nem is szabad elárulni, bár az alap a korábban kialakított együttműködések folytatása, de ezzel párhuzamosan nagy hangsúlyt fektetünk a repertoár és a megszólítandó közönségréteg szélesítésére.

Hogyan élték meg az elmúlt időszakot a muzsikusok?

– Az átmenet után a zenekari létszám bővült, a hiányposztok az arányosság jegyében fel lettek töltve fiatal, tehetséges muzsikusokkal. Zenekarunk szakmai művészi irányítása jó kezekben van, Kovács János tiszteletbeli vezető karmesterünk és Horváth Gábor állandó karmesterünk garancia a minőségi munkára, viszont továbbra is nyitottak vagyunk vendégkarmesterekkel,

Próba közben a Duna Szimfonikusok Horváth Gábor vezetésével

vendégművészekkel való együttműködésre, nagyszerű szakmai projektek megvalósítására.

Zenekarunk fő tevékenysége közé sorolható a zenei nevelés támogatása. Ifjúsági koncertjeink változatos műsorai népes közönséget vonzanak, de emellett hagyományosan részt veszünk a Zeneakadémia diplomakoncertjein, és éves szinten nemzetközi karmester mesterkurzust is tartunk.

A zenekarépítés fontos része a kamarazenei feladatok ellátása is. Fúvós és vonós kamaraegyütteseink különleges, egyedi programokkal készülnek a fellépésekre, és az olyan hangversenyek, mint például a karácsonyi koncertek az idősotthonokban, vagy múzeumokban, szintén hozzájárulnak a folyamatos szakmai színvonal emeléséhez és az igényes muzsikáláshoz.

Többször említettem már, hogy zenekarunk közvetlen irodai apparátusa is rendkívül kicsi, az adminisztrációs, a szervezési, tárgyalási, közönségkapcsolati és operatív munkát összesen három munkatárs, egy programmenedzser, egy koncertszervező és egy zenekari titkár végzi. A zenekari művészekre is sok-sok többletfeladat hárul, ki-ki a saját tehetsége szerint kreatív feladatokat vállal. A zenekarnak szánt, karácsonyi köszöntőmben is sok kolléga extra munkáját kiemeltem, akik többletfeladatokkal támogatják a társulat előmenetelét. Ilyen feladat például a zenekar internetes és nyomtatott megjelenésének gondozása, a reklámgrafikák készítése, koncertjeinkről videó- és hangfelvételek készítése, de említhetném a kottatár rendezést, zárcserét, vagy egy karmesteri dobogó készítését is. Ezeken kívül is számos nélkülözhetetlen, aprónak látszó kiegészítő feladatban is számíthatok a tagság és diák családtagjaik támogatására, akik a külső helyszíneken segítik munkánkat. Művészeti kérdésekben pedig a zenekari tagokból megválasztott Művészeti Tanácsra is támaszkodhatok. Egy ilyen, hozzánk hasonló költségvetésű zenekar plusz feladatvállalások nélkül nem is tudna működni.

Úgy gondolom, hogy a ránk fordított támogatással, a lehetőségekhez képest igényes, színvonalas, a közönség érdeklődését megnyerő produkciókkal álltunk elő. A közönség visszajelzéseiből, hűségükből, valamint a szűnni nem akaró tapsukból ítélve jó úton járunk, és teljesíteni tudjuk azokat a feladatokat, amik kifejezetten egy kis létszámú, de széles repertoárral rendelkező szimfonikus zenekarral megvalósíthatóak.

Miként tekint a – most már biztosan megünnepelhető – 63. születésnap elé?

– Bízom abban, hogy következetes, kitartó és igényes szakmai munkánk révén olyan régi és új helyekre is meghívást kapunk, ahol szintén jól tudnánk szolgálni a komolyzenei értékek átadását, mind szélesebb közönségnek. Jó vagy rossz, de a zenei életben is folytonos a megmérettetés, nemcsak a művészi színvonal „bűvös" mércéjével hasonlítják össze az együtteseket, hanem a ráfordított anyagi javak felhasználása terén is verseny van. Saját tapasztalatunkból biztosan tudom, hogy a rendelkezésre álló finanszírozásból költségtakarékosan a legjobbat kihozni, ebben a legjobbak közé tartozunk. Meggyőződéssel ajánlom mindenki figyelmébe, hogy azt az értékes kulturális küldetést, amiért minden magyar szimfonikus zenekar dolgozik, azt csak összetartással lehet képviselni. Gondolataimat egy számomra kedves Kodály idézettel zárnám: *„Lehet élni zene nélkül is. A sivatagon át is vezet út. De mi (...) azt akarjuk, hogy az ember ne úgy járja végig élete útját, mintha sivatagon menne át, hanem virágos réteken."*

■

Zenei utánpótlás-nevelés Kazahsztánban

Lendvai György

Zsűritagként kapott meghívást a MÁV Szimfonikusok igazgatója (és egyben elnökségünk tagja) az Almatiban rendezett Prima Nota Fest elnevezésű zenei versenyre. Az ottani viszonyulás a zenéhez, ezen belül is a népzenéhez, annak felhasználása az oktatásban akár tanulságos is lehet nálunk, ahol Kodály tanításait egyre inkább háttérbe szorítja az oktatási rendszer. *(a Szerk.)*

A Kazah Köztársaság 1991-ben nyerte el függetlenségét, azaz egy fiatal állam, ahol lépten nyomon tetten érhető a szovjet örökség.

Így van ez a zenei utánpótlás-nevelés terén is. Erős és jól szervezett zeneiskolai rendszerük van (hasonlóan a magyarhoz), és a nagyvárosoktól távolabb eső helyeken is biztosított a hangszertanulás lehetősége, illetve az iskolai ének oktatás.

A hagyomány mindig nagy szerepet kapott a kazak ifjúság nevelésében és a mai napig a zenei kultúra alapját képezi. A nép- és gyerekdalokon, valamint a népzenén keresztül a gyermekek magukba szívják azokat az alap dallamokat és ritmusokat, amelyek évszázadokon át formálódtak a szájhagyomány útján. Az óvodai és alsó tagozatos iskolások nevelésekor nagy hangsúlyt kap ezen hagyományok tudatosítása. Úgy tartják, a népzene tartalmazza a generációkon át felhalmozott tapasztalatokat és szellemiséget. Erre alapul mind az általános iskolai ének oktatás, mind pedig a zeneiskolai képzés.

A hagyomány tisztelete az oktatókhoz való viszonyban is megmutatkozik. A tanár, a keleti kultúrában különleges helyet foglal el. Nem csupán a tudás átadója, hanem a gyerekek atyjukként tekintenek rá. A kazak szólás szerint: tiszteld tanáraidat, mint a természetes szüleidet.

Bár az ország fővárosa 1997 óta Astana, a kulturális élet központja továbbra is a korábbi főváros, Alma Ata, mai nevén Almati.

Itt rendezik meg minden évben a Prima Nota Fest elnevezésű zenei versenyt, három kategóriában: vonósok, zongoristák és magánénekesek részére, két korcsoportban, 9-11 és 12-14 éveseknek, illetve az énekeseknél 10-13 és 14-16 éveseknek.

Lendvai György és Zarina Altinbajeva a díjátadón

A verseny alapítója Zarina Altinbajeva, az Almati Opera magánénekese azt a célt tűzte maga elé, hogy e hatalmas ország minél több régiójából érkezzenek fiatal hangszeresek, találkozzanak egymással és mérjék össze tudásukat. Így az ország 15 különböző városából, a selejtező után 65 fiatal zenész és énekes mutatkozhatott be a nemzetközi zsűri előtt. Tekintettel az ország méretére (a világ 7. legnagyobb országa), ez nem kis logisztikai szervezőmunkát igényelt, és jelentős költségekkel is járt.

A versenyről elmondható, hogy magas színvonalú volt, és nagyszerű hangszeres produkciókat hallhatott a közönség. Két darabot kellett előadni, az egyik az általunk is jól ismert európai repertoár része, a másik mű pedig kötelezően egy kazak szerző szerzeménye, vagy egy népdalfeldolgozás. Az énekesek meglehetősen furcsán hatottak, tekintettel arra, hogy a legtöbben még mutálás előtt álltak, ugyanakkor operarészleteket és olasz dalokat adtak elő.

Elnézve a fiatalok és szüleik, tanítóik lelkesedését, felkészültségét, és az ügy iránti odaadást, úgy gondolom, a zenei utánpótlás-nevelés jó úton halad, biztosítva ezzel a komolyzenei élet magas színvonalát Kazahsztánban.

Fiatal tehetségek – Seidl Dénes

„Igyekszem élvezni azt, hogy ereje teljében lévő muzsikus vagyok, aki mindenben lehetőséget lát.”

Uzsaly Bence

Seidl Dénes, a fiatal, Junior Prima díjas és Fischer Annie ösztöndíjas trombitaművész szólistaként, zenekari zenészként és ismeretterjesztőként is tevékenyen jelen van a zenei életben. Tervekről, célokról, a zenei élet aktuális kérdéseiről beszélgettünk.

Szólistaként, zenekari zenészként és ismeretterjesztőként is tevékenykedsz. Van ezek közül elsődleges?

– Igazából nincs. Engem a zene nagyon komplex módon érdekel, így nagyon fontos az, hogy több mindent tudjak csinálni. Borzalmasan nehezen élném meg, ha egyvalamit kellene választani. Egyébként az, hogy mikor mire van lehetőség, az a felkéréseken is múlik, de mivel nagyon szeretem a hivatásom, bármilyen irányból is érkezem a zenéhez, azt örömmel teszem.

Folytassuk a szólistaság irányában! Ha te választhatod meg a repertoárt, milyen műveket játszol szívesen?

Két nagy kedvenc területem van, a barokk concertók és a romantikus-impresszionista művek világa. A barokk zenét a kamarajellege miatt érzem nagyon közelállónak, a késő-romantikusok pedig a színes hangzásvilágukkal ejtenek rabul. Fontos számomra Arutunjan Trombitaversenye, azzal is diplomáztam. Más kérdés, hogy a többi hangszerhez képest nagyon szűkös a trombita-irodalom. Éppen ezért sok átirat forog közkézen, és ezek között mindig érdemes felkutatni a jókat. Ugyanez az érdeklődés jellemez a kortárszenével kapcsolatban. Kíváncsi vagyok, érdekel, tisztelem. Nem mondanám magamat kifejezetten kortárszene-előadónak, de fontos számomra a műfaj. Nagyon hosszú egyébként a bakancslistás darabok sora.

Ha kellene mondani egy bakancslistás darabot, mit mondanál?

– Sosem mentek az „egyet kell választani” feladatok. Bármit is mondanék, rögtön elkezdeném sorolni, hogy mik azok a művek, amiket nem mondtam, de nagyon szeretném eljátszani. Ritkán fordul elő, hogy én választhatok darabot. Ami most hirtelen eszembe jut, az a Sosztakovics-zongoraverseny, ami eredetileg trombitaversenynek készült, és bár végül a zongora lett az első, a trombitának is szólószerepe van, így a trombitás egyszerre zenekari zenész és szólista. Látod, ez is egy olyan darab, ahol több szerepben lehet jelen lenni.

Az elmúlt időszak és a jelen is bővelkedik kultikus szólótrombitásokban. Neked van valami vissza-visszatérő célod, mondanivalód, amikor te formálhatod az előadást?

– Azt hiszem, minden hangszeresnek van olyan darab vagy olyan karakter, ami jól megy, ami közel áll a személyiségéhez. Nekem ezek az inkább flexibilis filigránabb zenék, illetve a lírai darabok. Nem vagyok az a trombitás, aki nagy hangon szeret sokáig fújni, nekem ez inkább kellemetlen feladat, mint élvezet. Az ízes, részletgazdag dolgokat viszont nagyon szeretem megmutatni. Ezért is kedvelem az előbb említett repertoárt. Ha a darab technikai nehézsége egy fizikai bravúrrá teszi az előadást, az eltereli a figyelmet a tartalomról, pedig a mondanivaló számomra mindig fontosabb, mint a látványosság. Ami a nagy trombitásokat illeti, nem szeretek másolni, de azt sem gondolom, hogy muszáj mindig kitalálni valami újat. Izgalmas megismerni a hagyományokat, és aztán összhangba hozni az én olvasatommal.

Sok területét érintettük a trombita irodalmának, de van még egy, a jazz. Hogyan viszonyulsz ehhez a műfajhoz?

– Fontosnak tartom tisztázni, hogy a klasszikus trombita és a jazz trombita két külön világ, két külön szakma. Ezért is tanítják már a konziban is más-más szakon. Sokat tanulhatunk egymástól, de én egy olyan trombitás vagyok, aki klasszikus zenét játszik. Ehhez értek, és hiába játszanék jazzt, attól még klasszikus trombitásként lennék jelen benne. Vannak nagyszerű trombitások, akik mindkét műfajt egyforma szinten művelik, de én nem tartozom közéjük. Én a zenész szakma sokszínűségét máshogy próbálom felfedezni. Ennek ellenére igyekszem megismerni a jazz trombitások eszköztárát, hiszen mindig frissíti a játékmódot, ha másféle zenészektől tanulunk. Ezért is szeretek nem fúvósokkal is kamarázni, köztük mindig tanulok valami újat.

Térjünk át a zenekari zenélésre! Mit tartasz fontosnak zenekari zenészként?

– A zenekari zenész élete bizonyos szempontból tud sokkal stresszesebb lenni, mint a szólistáké, hiszen

nincs igazán választási lehetőség az eljátszandó anyag, a rendelkezésre álló próbamennyiség és az időbeosztás terén sem. Komoly feladat, hogy ebbe ne fásuljunk bele. A zenekar sok-sok jó zenész együttese, és a jó zenésznek többek között az az ismérve, hogy van gondolata, meg akar jelenni, szeretné megformálni, amit játszik, és van elképzelése, hogy hogyan kéne valamit előadni. Rengeteg ambícióról beszélünk egy társaságban, de mégis csapatmunkáról van szó. Ennek az egyensúlynak a kialakításában döntő szerepe van a karmesternek.

Milyen típusú karmesterekkel szeretsz dolgozni?

– Leginkább olyanokkal, akik inspirálnak. A karmestereknek nehéz dolguk van, hiszen egy csapatnyi embert kell összetartani, rengeteg szempontnak kell megfelelni, nemcsak zenei, hanem operatív kérdéseket is rendezni kell. Azokat a karmestereket szeretem, akik nemcsak szakmailag, hanem emberileg is a helyzet magaslatán állnak. Elképesztően felnézek azokra a karmesterekre, akik a Zene iránt elkötelezettek és alázatosak, emellett csapatjátékosként tisztelik az őket körülvevő zenészeket, és nem bántással, hanem szeretettel és szakmai felkészültséggel érik el a kitűzött célokat.

Vissza-visszatérő probléma, hogy nemcsak a közönség, hanem a zenekari zenészek utánpótlása is akadozik. Hogy látod ezt a kérdést?

– Azt gondolom, hogy mindenki a saját világán keresztül látja ezt a problémát. Természetesen nincs olyan ember, aki járta volna a zenekarokat, zenei oktatási intézményeket, eltöltött volna mindenhol megfelelő mennyiségű időt, és így belelátva a működésükbe kialakította volna az országos véleményét. Ennek ellenére biztosan fel lehet fedezni tendenciákat. A Concerto Budapest zenekari zenészeként nem szembesülök ezzel a problémával, hiszen hihetetlenül jó zenészekkel vagyok körülvéve, így én nem érzem azt, hogy bármilyen téren is gyenge lenne a felhozatal vagy az utánpótlás. Szerencsés helyzetben vagyok, el tudom képzelni, hogy nincs ez mindenhol így. Amit viszont fontosnak tartok kiemelni, hogy a zenei élet minden nehézségével együtt messzemenőkig érdemes a támogatásra, és amikor a klasszikus zene sorsáról gondolkodunk, akkor azt az értékek mentén érdemes tenni, nem a problémák tükrében.

Hogy látod az oktatás helyzetét? Megfelelő felkészítést kaptál a zenekari zenészek életére?

– Amire lehetett, arra felkészítettek. Jó tanáraim voltak, akik reálisan látták a világot. A felnőttként előkerülő problémákat legalább hallomásból megismertem a tanulmányaim során. Emlékszem, hogy konzis koromban felháborodva jöttem ki egy szimfonikus zenekari próbáról, hogy micsoda időpocsékolás, ha fél órán keresztül egy hangot sem kell fújni. Elmondták, hogy bizony, ez az élet, és meg kell tanulni akkor is frissnek maradni, gondolatilag is jelen lenni, amikor egy teljes tétel szünetünk van. Ez egy életforma, amit akkor nem volt könnyű elfogadni, de örülök, hogy nem felnőttként szembesültem vele először. Amire kevesebb figyelem jutott a tanulmányaim során, az a zenész lét mentálhigiénés vetülete. Sok ilyen veszély leselkedik a hivatásos zenészekre. Szerintem a zenész lét fizikailag és lelkileg is komolyan megterhelő szakma. Nagy baj például, ha valaki 22 évesen elkezd egy zenekarban játszani, majd 29 évesen a kiégés tüneteit észleli magán és nem tud vele mit kezdeni. Fontos lenne eszközöket keresni és azokat a diákok kezébe adni, hogy ezt el tudják kerülni.

Térjünk át az ismeretterjesztő tevékenységekre. Dénes-Worowski Marcellel együtt létrehoztátok a ZeneMűveket, és különböző ismeretterjesztő műsorokra hívjátok a közönséget. Milyen a ZeneMűvek arculata?

– Eleinte Marcival ketten indítottuk el ezt a kezdeményezést, mára már egy kilenc fős csapatot jelent ez a márka. Ez a szakmailag és emberileg is elképesztően magas nívójú csapat nagyon sokat segít nekünk abban, hogy az energiánk nagy részét a kreatív munka elvégzésére tudjuk fordítani, ezzel is emelve a projektjeink színvonalát. Olyanokat igyekszünk megszólítani, akik alapvetően nyitottak a komolyzenére – vagy nem tudják, hogy nyitottak – de kell nekik egy olyan támogató közeg, ami nem feltétlenül ragaszkodik a konvenciókhoz, hanem más úton, más környezetben viszi el őket a zenei élményhez. Nem azt mondjuk, hogy csak ez a befogadási forma létezik, hanem szeretnénk a lehetőségek tárházát gyarapítani, mert szerintünk erre van igény. Fontos, hogy legyenek klasszikus, „szépen felöltözős" koncertek a Zeneakadémián, de vannak, akiktől ez távol áll. Őket másképp érdemes megszólítani, az ő kezüket szeretnénk megfogni. Tehát olyan kapcsolatot próbálunk kiépíteni a közönség és a komolyzene között, amire szerintünk szükség van, és ilyen formában talán nem elég elterjedt. Különböző korosztályok számára készítünk műsorokat, de talán a saját generációnk nyelvén beszélünk a leghitelesebben.

A közönség megszólítását sokan sokféleképpen próbálták már elérni. Milyen ebben a kavalkádban a ti hangotok?

– Biztos vagyok benne, hogy bármit mondhatok, hogy azt még senki sem próbálta ebben a témában, valaki jelentkezni fog, hogy de ő már igen. Abból tudunk kiindulni, ami a mi környezetünkből hiányzott vagy hiányzik. Az egyik legnagyobb erősségünk, hogy mi kívülről érkeztünk a zenei szakmába. Nálunk otthon senki sem zenész. Mi magunk fedeztük fel ezt a hivatást, és láttuk meg minden gyönyörűségét. Ezért időnként van egy hontalanság érzésünk. Előfordult, hogy zenészek között a gyökerek miatt, otthon pedig a zenészség által éreztük magunkat kívülállónak. Ez egy furcsa jelenség, aminek

viszont van előnye: nagyon jó közvetítők tudunk lenni, mert mind a kettőt ismerjük. A másik pedig az, hogy szerintem ezt mi elég korán elkezdtük, és ahhoz képest, hogy mennyi idősek vagyunk, viszonylag nagy a rutinunk ebben. Elengedhetetlennek tartjuk azt is, hogy ne fentről lefelé kommunikáljunk, hanem az őszinte érdeklődők hangján, mintha barátként beszélgetnénk. Számunkra a közérthetőség és a közvetlenség fontos, de ez mindig az értékek megőrzése mentén történik.

Mit tanácsolnál a zenekaroknak, milyen irányba menjenek az ismeretterjesztés terén?

– Azt tanácsolnám a zenekaroknak, hogy hívják a ZeneMűveket. *(nevet)* Leginkább a saját programjainkon keresztül tudjuk megfogalmazni a mondanivalónkat. De ha már tanács, azt hiszem, a legfontosabb a belső nyitottság a közönség felé. A zenekarban ülve hajlamosak vagyunk csak a kottaállványig látni, pedig ezt a csodálatos szakmát nem érdemes csak magunknak művelni. Minden jelenlévő megérzi azt, hogy zárkózott munkavégzőkkel vagy interakcióra vágyó muzsikusokkal találkozik.

Van most valami aktuális nagy projekt vagy érdekesség, ami foglalkoztat?

– Nagyon sok ilyen van. Nagy erőkkel zajlik a Zene Showjának a szervezése és megvalósítása. Ez Magyarország első komolyzenei talk show koncertsorozatát jelenti, amit az Akvárium Klubbal és a MÁV Szimfonikus Zenekarral közösen rendezünk meg. Tavaly sikeres évadot zártunk, és idén is túl vagyunk az első előadáson, melyen Gundel Takács Gábor volt a vendégünk. Megyünk tovább hamarosan Grecsó Krisztiánnal és Kovács András Péterrel. Van rengeteg kamarakoncert tervem is. Nem könnyű a mostani időszakban zenésznek lenni, de szeretném töretlen lelkesedéssel szolgálni a zene ügyét. Igyekszem élvezni azt, hogy egy ereje teljében lévő muzsikus vagyok, aki mindenben lehetőséget lát. ■

Zenébe ágyazott szimbólumok

Interjú Ábrahám Márta hegedűművésszel

Kiss Eszter Veronika

Aki Bach zenei nyelvezetét magasabb szinten beszéli, az a többi zeneszerző műveivel is közelebbi kapcsolatot tud kialakítani – vallja Ábrahám Márta, aki teljesen új megközelítésbe helyezte Bach hegedűfúgáit és a Chaconne-t. Az elemzések megkönnyítik nemcsak a darabok értelmezését, de a tanítást és a tanulást is.

Mi volt az a pillanat, amelyik a fúgák elemzéséhez vezetett?

– 2013-ban szólalt meg a vészharang, úgyis mondhatnám, hogy egyfajta zenei lelkiismeret hangja: nem éreztem elégnek a tudásomat Bach hegedűfúgáit illetően, és egy koncertfelkérés kapcsán kerestem meg kollégámat, Dukay Barnabás zeneszerzőt. Növendékeimtől hallottam róla, akik jártak hozzá fúgaelemzés órára. Nagyon érdekelt egyrészt maga a tudás, másrészt az, hogy az új ismereteimet hasznosítsam, és a koncertekre készülés során el tudjak mélyülni egy adott fúgában, tisztában legyek a szólamokkal, a darab felépítésével, a hierarchikus renddel. Gondoltam, éreztem, hogy vannak bizonyos zenei részek, amelyek fontosabbak másoknál, de pontos ismeretként ezt hiányoltam. Ezért vettem fel a kapcsolatot Dukay Barnabással, a munkakapcsolatunk azóta is tart, folyamatosan dolgozunk Bach-elemzéseken. Túl vagyunk a három hegedűfúga és a d-moll Chaconne elemzésén, a csellófúgát is átvettük. Általában egy évet szánunk egy fúgára. Egy nagyon lelkes csapattal dolgozunk, most már többen vagyunk, több szem többet lát alapon elemezzük az adott fúgát, precízen és részletesen, elmélyülve az összefüggések között. Az a tapasztalatom, hogy a fúgaelemzés időigényes, hosszadalmas folyamat, előfordul, hogy hónapok, évek is eltelhetnek, mire „összeáll a kép" és sikerül észrevenni bizonyos rejtett összefüggéseket. Ha kapkodnánk, vagy sietősebben haladnánk, akkor nem jutna idő a zenei szövet finom felbontású vizsgálatára és a sok esetben talányos megoldással zenébe ágyazott szimbólumok, kódolt jelentéstartalmak felfedezésére.

Mennyire sikerült felkelteni a szakma érdeklődését?

– Úgy látom, hogy nagyon nagy az érdeklődés, különösen azért, mert sajnálatos módon eléggé hiányos a rendelkezésre álló szakirodalom, ugyanakkor ezek a Bach-fúgák a mindennapi kenyerünk. Konziban is játsszák a tánctételeket, a fúgák és a Chaconne pedig a zeneakadémiai évek alatt, a diplomakoncerteken, a nemzetközi versenyeken, a zenekari próbajátékokon rendszeresen kötelező anyagként szerepel. Bachot nem lehet kikerülni – hála istennek. Pozitívak a visszajelzések, és remélem, hogy az új kézikönyvem megkönnyíti majd a Chaconne értelmezését, tanulását és előadását is. Bízom abban, hogy sok emberhez eljut.
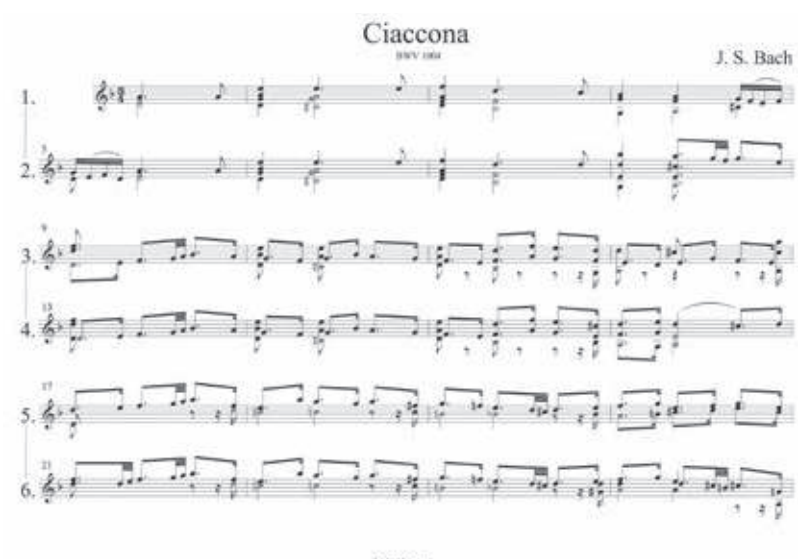
Látványos a színkódos kottakép, ebből fakad a Colorful Bach elnevezés is.

– A színkód az elemzés folyamán adta magát. Azért volt fontos vizuálisan differenciálni a hangokat, hogy tisztán lássuk a szólamok önálló életét. Ahogy írtuk a szólamokat egymás alá, vagy néha külön-külön háromnégy szólamban, és azon belül a témákat pirossal jelöltük, úgy láttuk meg azokat az összefüggéseket, fordításokat, motivikai variánsokat, diminuált vagy módosított alakzatokat, amiket a fülünk nem jelzett. A hagyományosan egy sorba leírt kottában pedig teljesen lehetetlen észrevenni az eltéréseket, illetve a zenei anyag módosulásait. A vizualitás nagyon fontos, nemcsak az elemzésnél, hanem a tanulás és memorizálás során is a növendékeim számára. Menet közben jöttem rá arra, hogy érdemes lenne így tanítani. Az elemzés során elképesztő rejtett üzenetek és kódok jöttek elő, gyakorlatilag egy

adott program van mind a három hegedűfúga mögött, amelyek tematikailag összefüggenek: Jézus születése, szenvedése és halála, illetve a Szentlélek eljövetele Pünkösdkor, a Chaconne-nak pedig szintén megvan a saját története. Eleinte csak viccből mondogattuk az elemzés után, hogy majd egyszer írunk ebből egy könyvet. Később, látva az eredményeket, ez konkrét szándékká alakult, és 2017-ben jelent meg a *Részletek az örökkévalóságból*, 2020-ban a C-dúr fúga, 2021-ben a g-moll fúga, pár hónapon belül kijön az a-moll fúga, és most januárban vagyunk, amikor az első önálló kötetem, a Chaconne-kézikönyv megjelenik.

A chaconne különösen érdekes, hiszen Bach életének egy fontos állomását örökíti meg, felesége halálának állít emléket.

– Régóta foglalkoztatja a hegedűsöket és a zenetudósokat is ez az összefüggés, hiszen a mű kéziratának gyönyörű, Bach által letisztázott példánya megmaradt, a berlini állami könyvtárban őrzik, de digitálisan is hozzáférhető a bach-digital.de oldalon, nagy felbontású képek formájában kutatható. Ennek a kéziratnak a borítóján szerepel a cím olaszul: „Sei Solo a Violino senza Basso accompagnato, anno 1720". Bach feltehetően több évig dolgozott rajta, de biztosan 1720-ban fejezte be, és Maria Barbara Bach 1720 júliusában halt meg. A mű és a haláleset közötti konkrét összefüggés és az erre irányuló bizonyítás eddig nem látott napvilágot. A fájdalom, a szerelem, a legmélyebb emberi érzelmek, az örökkévaló ragaszkodás, elmúlás, elválás, elengedés benne van, aki játszotta, vagy mélyebben ismeri a művet, az tudja és egyetért ezzel. Mi azonban nem ebből az irányból indultunk, hiszen ezek csupán sejtések, ami szubjektív és megfoghatatlan. Minket a darab szerkezete és a variációk elrendezése foglalkoztatott. Egy hihetetlenül izgalmas elemzőmunka során sikerült kideríteni a Chaconne összefüggéseit, majd a két évig tartó „nyomozás" végén pattant ki az időkód jelenléte. Ez azt jelenti, hogy az 1720-as év naptári szerkezete van rávetítve a 64 variációs felépítésére, és a temetés dátuma áll a darab középpontjában. Az elmúlást szimbolizálja az is, hogy a három nagy formarész hossza (33, 19, és 12 variáció) csökkenő aranymetszés arányt mutat.

A most megjelenő kötet elsősorban hegedűsöknek szól?

– Két éve határoztam el, hogy a *Részletek az örökkévalóságból* című nagyon részletes és teoretikus elemzést átalakítom egy rövidebb és kifejezetten felhasználóbarát, praktikus, mindennapi használatra szánt kötetté hegedűsök számára. Egy 43 oldalas kézikönyv formájában gyűjtöttem össze azokat az információkat, amelyek segítségével könnyebben megérthetik a darabot azok, akik játsszák, tanulják, hogy a hangok megtanulásán túl tisztában legyenek a darab belső formájával és a variációk futónövényként egymásba fonódó hálózatrendszerével. Ez a tudás szükséges ahhoz, hogy az előadás igényesen kialakított és zeneileg hiteles legyen. Az volt a célom, hogy ehhez adjak egy segédeszközt a fiatal hegedűs generációnak, a tanároknak, és minden olyan muzsikusnak, aki érdeklődik Bach hihetetlenül gazdag zenei nyelvének formai, motivikai és matematikai összefüggései iránt.

Néhány hónap múlva kijön az a-moll fúga is. Folytatod ezt a sorozatot más művekkel?

– Ezt a projektet nem lehet nem folytatni. A következő kiadvány a csellófúga lesz, mert annak az elemzésével is elkészültünk tavaly, illetve a szólószonáták és -partiták kisebb tánctételei is nagyon sok kincset rejtenek, amelyek számunkra nagyon vonzóak. Belekezdtünk egy olyan nagyszabású munkába is, amely a hegedűversenyek összehasonlító elemzése a fennmaradt kéziratokkal. A hegedűversenyeknek nem maradt fenn kézirata, a csembalóverseny-átiratok maradtak fent, amiket Bach maga készített. Nagyon sok eltérést találtunk az úgynevezett Urtext-kottaszöveg – aminek az alapja későbbi másolók csembalóversenyekből készített átiratai – és a csembalóverseny eredeti átiratai között. Bach kifogyhatat-

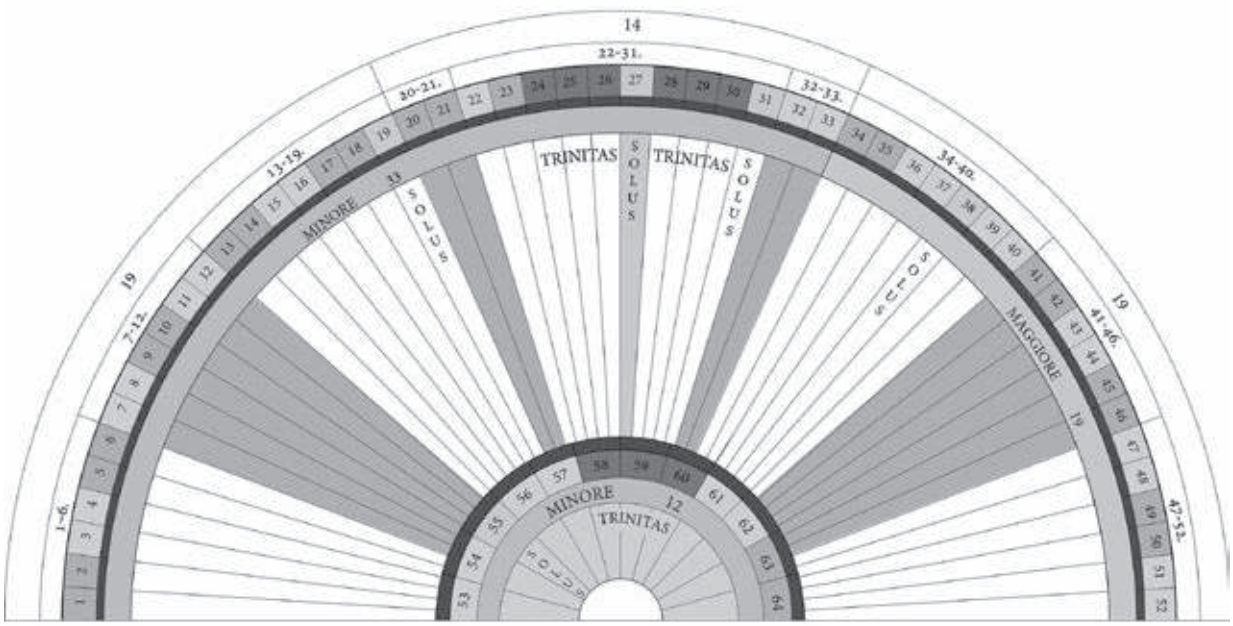
lan kincsesbánya, engem nagyon sok energiával és tudással is feltölt ez a kutatás, de most, hogy ennyi könyvem megjelent, lehet, hogy kicsit takarékra veszem ezt a vonalat, és inkább a koncertezésre és az előadásaimra koncentrálok.

A napokban játszod Ligeti-hegedűversenyét, éppen a készülés utolsó fázisában vagy. Mennyire tudod egy teljesen más korszak zenéjében hasznosítani a Bach-művekkel kapcsolatos kutatásaidat?

– Nemcsak tudom, de szükségem is van rá. Ligeti is egy érzékeny és intelligens zeneszerző, struktúrákban és arányokban gondolkodik, többféle rétege van a zenéjének, és a kottából ezek elsőre nem derülnek ki. Ahogy tanulom a művet, egyre könnyedebben megy a hegedülés, és a technikai fölénnyel jobban tudok figyelni a zenére, a zenei összefüggésekre. Például népdaltöredékeket, népdalfoszlányokat, strófákat, a bolgár ritmusnak a különböző struktúráit fedeztem fel, és abban is nagyon sokat segít az analitikus szemlélet, hogy rendet tegyek a tengernyi hang között, ne csak egyiket a másik után játszam. Az öt tételt követi egy kadencia. Első pillanatban elhatároztam, hogy nem a leírtat fogom játszani, hanem improvizálok. Nem tudnék improvizálni, ha nem sikerült volna egyfajta motivikai leltárt készítenem a zenei anyagokból. A szerző kifejezett kérése, hogy ez a rész agitato legyen, tehát gyors zenét kell játszani, viszont a motívumokat rögzítenem kell a fejemben, és ez csak struktúránként lehetséges. Ezekből kell majd előkapnom a spontaneitás segítségével a pillanatnak megfelelőt, természetesen nem írom le előre a kadenciámat. Felére csökkent a tanulási idő azáltal, hogy analitikusan tekintek a hegedűverseny megtanulására. A felkészülés folyamata nem más, mint a hangok rögzítésének a mennyiségi megközelítésből a minőségibe való átmenete, miközben a mű mondanivalójával való azonosulás a cél. Csak akkor lehetek hiteles tolmácsolója az előadásnak, ha sikerül a darab koncepcióját megérteni.

Mennyire van jelen az oktatásban az analitikus szemlélet?

– Nagy nyitottság van e téren. Sokakhoz hasonlóan én is próbálkoztam a régizene irányzattal, és rengeteg hasznos dolgot tanultam belőle, ami fontos egy Bach interpretációnál. Például jó, ha tudjuk, a barokk vonó hogy működik, és az előadási stílusjegyek miben állnak, de ez önmagában nem oldja meg a művek belső formai és szerkezeti kérdéseit. Bizony el kell mélyedni a kottában, a hangok között kell az összefüggéseket keresnünk, és ez a látásmód kitágítja a horizontot a növendékek előtt. Azt gondolom, és a külföldi tapasztalataim is azt mutatják, hogy ez a jövő. Aki Bach zenéjét türelmesen és alázattal közelíti meg, és rálát bizonyos összefüggésekre az joggal mondhatja el magáról, hogy intellektuálisan is képzett muzsikus, aki tudja, hogy egy Ligeti-műnél, vagy akár csak egy Mozart zenekari darabnál is mit kell keresnie a zenében. Bach egyszeri és megismételhetetlen, az előtte élt és az utána született zeneszerzők egyikének sem sikerült a fúga- és variációszerkesztés bachi logikájának és rendjének tökéletességét utolérnie. Ezért is kapnak hegedűművei olyan széleskörű figyelmet korunk hegedűoktatásában, amely más zeneszerző munkásságának még megközelítőleg sem jutott soha osztályrészül. Aki Bach zenei nyelvezetét magasabb szinten beszéli, az a többi zeneszerző műveivel is közelebbi kapcsolatot tud kialakítani, illetve a műveket jobban meg tudja érteni. ■

A chaconne struktúrája

Magyar muzsikusok a szultán udvarában

Gombos László

Máig gyakran hivatkoznak arra, hogy Bartók és Kodály országának egyik legjelentősebb exportcikke a zeneművészet, és hogy ezzel magyarázható zenekari kultúránk „túltermelése" is. Emlegetett „nagyhatalmi státuszunk" azonban nem előzmény nélküli: muzsikusaink már a 19. században előkelő pozíciókat foglaltak el Nyugat-Európában és Amerikában (kiváló zenekari zenészeink mellett gondoljunk csak Richterre, Nikischre, Joachimra vagy Hubayra), és bár jóval kevésbé látványosan, keleten is letették a névjegyüket. Eljutottak a Török Birodalomba is, ahol közvetítő szerepet játszhattak a polgári zenekultúra megteremtésében.

Zenei misszionáriusok délkeleten

A középkori hagyományokhoz erősen ragaszkodó egykori világbirodalom csak lassan változhatott, zárt társadalmának egy része – közöttük a szultán és több magas rangú vezető – a lelke mélyén hiába óhajtotta, a többség csak lassan fogadhatta be az újításokat. A közlekedési nehézségek és a bürokrácia eleve megnehezítették a művészek utazását, a magyaroknak mégis kiváltságos volt a helyzete: amíg számos török tanult Magyarországon, addig képzett munkásaink részt vehettek például a vagongyár működtetésében, szórványosan érkező zenészeink pedig a zenekultúra fokozatos átalakításában. Nem csoda, hogy a 20. század elejéig még a fővárosban, Konstantinápolyban sem virágzott az Európa nagyobb városaira jellemző zeneélet. A koncertek többségére a színháztermekben, a nagykövetségeken, az előkelők szalonjaiban és az egyesületek helyiségeiben került sor, a résztvevők a török szellemi elit tagjai, az állami vezetők, a diplomaták, a városban tartózkodó vendégek és az Aranyszarv-öböl túlpartján, Perában letelepedett nyugati polgárok közül kerültek ki.

Liszt Ferenc, a „zenekar szakértője"

A Török Birodalom utolsó évszázadában Liszt Ferenc volt a legjelentősebb magyar zenész, aki Konstantinápolyba látogatott. Már 1833 óta – akkor a költő, Lamartine társaként – tervezte azt az utazást, amelyre végül 1847 nyarán került sor: június 8-án érkezett, és július 13-ig öt hetet töltött a török fővárosban.[1] Liszt számára a város vonzerejét az ifjú Abdülmedzsid szultán (ur. 1839–1861) is növelte, hiszen az uralkodó közismert volt európai műveltségéről és zenerajongásáról. A muzsikus a következő évben Weimarban telepedett le, ahol zenei érdeklődésének középpontjába a zenekar került. Mindezt szinte jóslatszerűen előlegezte meg a *Revue et Gazette Musical de Paris* beszámolója Liszt konstantinápolyi megérkezéséről: *„A szultán, akit értesítettek küszöbön álló jöveteléről, a maga egészen sajátos módján elrendelte, hogy amint beteszi a lábát a fővárosba, vezessék őt a Csiragan-palotába. Alighogy megérkezett, és elhagyta a galaci gőzöst, kinyíltak előtte a szeráj kapui, hogy [...] felkeresse őfelségét, aki jóindulattal és kitüntetően fogadta őt. A palota légköre ünnepélyes volt. A szultán, aki kétségkívül zenekarát és énekeseit akarta egy szakértővel megítéltetni, elrendelte, hogy zenekari műveket és kórusokat adjanak elő."*[2] Sajnos nincs további információnk arról, hogy Liszt milyen eredményre jutott a szultáni zenekarral kapcsolatban, és milyen javaslatokat tett a repertoár bővítése vagy a színvonal emelése érdekében.

Emléktábla Isztambulban Liszt 1847-es lakóhelyén

Az együttest Giuseppe Donizetti (1788–1856, az operaszerző Gaetano testvére) vezette, aki Liszt újdonsült barátjaként állandó kísérője lett Konstantinápolyban. A mester viszonzásként zongoraparafrázist készített az olasz muzsikus *Marche du sultan Abdul Medjid* című indulójából, a szultánnak szóló dedikációval.[3] Abdülmedzsid elfogadta az ajánlást, és Lisztet a Nisán-i Iftihár-renddel tüntette ki. Donizetti, az udvari opera kapellmeistere meghatározó szerepet játszott a török zenekari kultúra fellendítésében. Ezt erősíti meg a *Pesti*

Hirlap 1879. július 7-i írása is: *„Abdul Medzsid szultán, ki különben másnemű reformjairól is emlékezetes lesz Törökország történetében, órákig elhallgatta a zongorát, és Beranger kedvelt chansonjaira néhány dallamot maga is szerzett. Mestere a nagy zeneszerző Donizettinek öccse [bátyja], Donizetti József volt. E kitűnő zenész már II. Mahmud szultán uralkodása alatt Konstantinápolyban volt mint karnagy és a szultán megbízásából egy zenekar szervezésén fáradott, ezt Medzsid uralkodása alatt újjáalakította és annak 1856-ig karnagya volt. Abdul Medzsid szultán annyira szerette a zenét, hogy háremhölgyeiből is zenekart alakított, kiket Donizet basa (az érdem jutalma!) tanított be a művészet e nemére. Az műélvezet fokozására a két zenekar egyesítetett is gyakran, de ez esetben a hölgyek fátyolt viseltek mind, hogy férfiszem ne lássa arcaikat.”*

Liszt legalább féltucatnyi alkalommal fellépett a török fővárosban, de ezek még nem a nyugati típusú, úgynevezett nagyközönségnek szánt rendezvények voltak. Június 8-án és 9-én zártkörű koncerteket adott a szultán palotájában, emellett játszott Testa bárónő szalonjában, Stürmer grófnál, az osztrák követség vezetőjénél, 18-án Perában a Franchini-testvérek házában és 28-án az orosz követségen. Bár a 18-i elvileg bárki számára elérhető, belépőjegyes esemény volt, azok az idők még nem érkeztek el, hogy a városban rendszeresen szervezzenek nyilvános hangversenyeket, főképp nem szimfonikus zenekari sorozatokat. Liszt tartózkodása idején a színházterem sem állt rendelkezésre: a fából épített teátrum az év elején leégett, és még nem készült el a Naum Színház új, modern kőépülete, amely több mint két évtizeden át adott otthont az operaelőadásoknak és a világjáró művészek fellépéseinek, gyakran az uralkodó és családja jelenlétében.

Reményi Ede feltűnése

Hegedűseink közül talán Hauser Miksa (1822–1887) volt az első jelentősebb művész, aki Konstantinápolyban szerepelt, és sikerének köszönhetően 1860-ban Abdülmedzsid szultán a magáról elnevezett Medzsidje-renddel tüntette ki. Az azonban bizonyos, hogy Reményi Ede (1828–1898) 1867-ben ugyanitt mindenkinél nagyobb feltűnést keltett. Hangversenyeiről a helyi francia, török, görög és örmény nyelvű lapok lelkes beszámolókat közöltek, amelyek visszhangja a magyar, osztrák és német sajtóban is megjelent, illetve maga Reményi ötrészes cikksorozatot publikált a *Zenészeti Lapok*ban *Konstantinápolyi élmények* címmel. Bemutatkozására április 10-én került sor a Naum Színházban. Mivel nem rendelkezett előzetes szerződésekkel, drága szállodáját pedig nem tudta fizetni, felajánlotta, hogy Offenbach *Szép Heléna* című operettjének bemutatóján a felvonásközökben szórakoztatja a közönséget. Az eseményt Ploténi Nándor, Reményi hegedűs tanítványa és zongorakísérője így mesélte el évtizedekkel később:

Reményi Ede 1860-ban

„Fagyos közöny fogadta a bejelentést, alig néhány tenyér verődött össze, mikor a mester megjelent. Azután Reményi játszani kezdett. Úgy, ahogyan kívüle senki a világon nem tudott. [...] A halottakat is feltámasztotta volna szédítően tüzes, szuggesztív erejű játékával, amely valósággal fölkorbácsolta az idegeket és megmámorosította a hallgatókat. Ez a zene sehol a világon nem tévesztette el hatását és természetesen a konstantinápolyi színház nézőterét is elbűvölte. Az öt percre tervezett játékból tíz perc lett, azután tizenöt, azután húsz. A függöny mögött a primadonna sírógörcsökbe esett és lemondta az előadást. Senki sem volt kíváncsi az operett folytatására, mindenki csak Reményit akarta tovább hallgatni. A Szép Heléna csúfosan megbukott. Viszont Reményi jóslata beteljesült. Másnapra már volt bőven pénzünk.”[4]

Reményi ezt követően további négy hangversenyt adott a színházban, illetve számos estélyen és követségi rendezvényen szerepelt. Április 11-én például az Ottomán Bank igazgatója, másnap az osztrák-magyar nagykövet, Anton Prokesch-Osten báró hívta meg. A báró 13-án önálló fogadást is rendezett Reményi tiszteletére, és az elkövetkező hetekre előkelő szállást biztosított a művésznek, aki 14-én az orosz követségen játszott, majd a húsvét vasárnapi nagymise alkalmával a templomban ajánlotta fel szolgálatait. Különös megtiszteltetésnek számított, hogy Abdülaziz szultán (uralkodott 1861–1876) május 11-én a palotájába rendelte, és függöny mögül két és negyed órán át hallgatta a 14 műsorszámot (több lap kiemelte, hogy uralkodása során ilyen még nem fordult elő, ráadásul nyomban a Medzsidje-renddel tüntette ki a hegedűst). Néhány nappal később, amikor

az egyszerű halandók számára megközelíthetetlen padisah ismét magához hívatta Reményit, már személyesen is megjelent a művész előtt, és ezúttal az udvar tagjain kívül – spanyolfal mögé rejtve – az uralkodó feleségei is hallhatták a koncertet.

További szenzációt jelentett Reményi konstantinápolyi tartózkodása idején, hogy a férfiak előtt szigorúan elzárt helyszínen, Kabuli pasa háremében játszhatott. Bár a hölgyek többsége függöny mögül hallgatta, Reményi saját elbeszélése szerint a feleség (a szultána rokona) és további két odaliszk a művész közelében, fátyol nélkül tartózkodott a helyiségben.

Reményi azáltal is mindenütt feltűnést keltett, hogy a hagyományos európai ünnepi öltözet helyett zsinóros magyar ruhát és fekete csizmát viselt, és műsorában fontos szerepet kaptak a magyar nóták és táncok feldolgozásai. Konstantinápolyi repertoárjában emellett saját *Hugenották*-fantáziája, valamint egy-egy Chopin noktürn és mazurka, Paganinitől az *Andante amoroso* és a *Thema con variazioni*, John Field noktürnje, Callisto Guatelli udvari muzsikus *Török melódiá*ja és a zeneszerzésben is járatos szultán barcarolája szerepelt. Az uralkodó kérésére a *Portici néma* nyitányából hegedű–zongora változatot rögtönzött, és török indulót is komponált, amelynek ajánlását a szultán elfogadta. Nagy érdeklődéssel tanulmányozta továbbá a városban hallható török muzsikát, és az újonnan megismert dallamokat fel is használta improvizációiban a szultánnál és Kabuli pasánál tett látogatásai alkalmával.

Legjellegzetesebb műsorszáma a *Rákóczi induló* egyéni feldolgozása volt, amellyel nemcsak a nyilvános koncerteken aratott tomboló sikert, hanem Abdülaziz tetszését is annyira megnyerte, hogy mindkét alkalommal meg kellett ismételnie a darabot. A művet nyilvánvalóan eleve a magyar szabadságvágy jelképeként hallgatta mindenki, aki – a jól tájékozott szultánhoz hasonlóan – ismerte függetlenségi harcaink történetét, Reményi interpretációja azonban ettől függetlenül is valóban magával ragadó lehetett. Még Richard Wagner is így nyilatkozott önéletrajzában Reményi 1863-as penzingi látogatásával összefüggésben: *„a Rákóczi-induló egészen zseniális hegedű-előadásával a legnagyobb elismerésemet vívta ki”*.[5] A nevezetes darabbal a művész olyan különleges helyszíneken is feltűnést keltett, mint amiről Plotényi számolt be említett interjújában: *„Sohasem felejtem el azt a megragadó, grandiózus jelenetet, amikor Reményi felmászott a piramis tetejére és ott Klapkának eljátszotta a Rákóczi indulót. Mintha az örökkévalóságot jelképező piramis e pillanatban a magyar lélek és magyar Géniusz örökkévalóságát szimbolizálta volna!”*[6]

A török-magyar zenei kapcsolatok történetében fontos momentumot jelentett Reményi konstantinápolyi utazása, a török udvarhoz fűződő viszonya, valamint barátsága a szultán zenemesterével, Callisto Guatellivel (1819–1899) és Klapka György tábornokkal, a Konstantinápolyi Magyar Egylet 1880-as újraszervezőjével és tiszteletbeli elnökével.[7] Nem tudjuk, hogy Reményi (Liszthez hasonlóan) miért nem tért vissza többé Konstantinápolyba. 1873-ban sikert aratott az Oszmán Birodalomhoz tartozó Egyiptomban (többször játszott az alkirály palotájában a trónörökös esküvője alkalmával), majd egyre több időt töltött Párizsban, és végül 1878-ban évtizedekre elhagyta a kontinenst.

A magyarok helyi segítői

A Konstantinápolyba érkező magyar muzsikusok elsősorban a mindenkori osztrák-magyar nagykövettől (Anton Prokesch-Osten báró, Emanuel Ludolf gróf, Zichy Ferenc gróf, Heinrich Calice gróf, Pallavicini János őrgróf, Müller László báró) és munkatársaitól kaphattak segítséget a fellépések szervezésében, az információk és ajánlatok közvetítésében, és mindenekelőtt abban, hogy legnagyobb kitüntetésként a szultán színe elé kerüljenek. Az 1850-ben alakított és többször újjászervezett Konstantinápolyi Magyar Egylet ugyancsak fontos szerephez jutott az anyaországból érkezők fogadásában és a közönségszervezésben, emellett a 20. század elején évente saját bált és koncertet rendeztek.[8] A legjobb időszakokban az egyesületi tagokkal együtt akár száz olyan személy is élhetett a török fővárosban, akire kulturális ügyekben számítani lehetett. A sajtóhíradásokban és a memoár-irodalomban rendre ott találjuk a „legnagyobb magyar” fia és a modern török tűzoltóság megszervezője, Széchenyi Ödön pasa nevét a magyar vonatkozású eseményekkel kapcsolatban. Grimm Vince kottakiadó és litográfus 1872-ig a szultán bankjegynyomdájának igazgatója volt, Hegyei Géza zongoraművész 1888-ban, Székács Gyula zongoratanár és zeneszerző 1891-ben, Jankó Pál zongoraművész és akusztikus 1892-ben költözött Isztambulba (utóbbi a dohányjövedék területének vezető tisztviselőjeként dolgozott). A Commendinger-testvérek és örököseik évtizedekig zeneműboltot tartottak fenn, Ráduly István a Hungária-vendéglőt vezette, Tóthfalusy Károly, majd özvegye pedig a Hotel de Pestet működtette, amelynek helységeit olykor magyar rendezvényekhez ajánlották fel.

Cigányzenészeink a padisah előtt

Az említett Abdülmedzsid szultán, Liszt vendéglátója a hagyományos török muzsika mellett elsősorban az operáért rajongott, Abdülaziz pedig, akit Reményi kápráztatott el hegedűjével, a klasszikus-romantikus zene számos válfaját szerette és maga is komponált. II. Abdülhamidról (ur. 1876–1909) az előbbiek mellett azt is többször feljegyezték, hogy kedveli a magyar cigányzenét. Uralkodásának – török számítás szerinti – negyedszázados jubileuma alkalmából, 1900. szeptember 1-én így írt róla a *Magyarország* napilap: *„A szultán nagy bámulója a művészeteknek. Ha európai zeneművész megy Konstantinápolyba, azt rendszerint meghí-*

Magyar czigányok a szultán előtt. Konstantinápolyból tudatják velünk, hogy Horváth Laczi nagykanizsai bandája közelébb kétszer játszott a Yildiz-palotában Abdul-Hamid szultán előtt. A császár rendkivül kegyes volt a barna zenészek iránt, kiket első alkalommal hetvenöt, másodszor pedig száz lirával dijaztak. Horváth Laczit a szultán ezenfölül szép magánjátékáért török érdemjellel is kitüntette és tetszésének ismételten jelét adta hizelgő szavakban és gyakori tapsban.

A Pesti Napló 1890. augusztus 19-i híradása

vatja az udvarhoz [...]. A czigányzenéért különösen lelkesedik a szultán és régebben, amikor a mi czigányaink elkalandoztak olykor a Boszporus mentére, szívesen hallgatta órákon át a magyar muzsikát."

Ezt erősíti meg a *Fővárosi Lapok* 1884. június 11-i híradása, miszerint a szultán bőkezűen, másfélezer forinttal honorálta a rezidenciáján muzsikáló Ónodi Kálmánféle zenekart, és *„egyes magyar nótákat megújráztatott, sőt egy csárdást le is íratott"*. Mindebből arra következtethetünk, hogy a magyar darabot saját zenészeivel is szerette volna megtanultatni, netán ő maga kívánta azt megszólaltatni. 1888-ban Széchenyi Ödön pasa közbenjárására a legendás Pintér Pál (Liszt egyik pesti kedvence) mutatta be cimbalomjátékát az udvar előtt, majd 1890 augusztusában egy nagykanizsai együttes is hasonló sikert ért el: kétszer is játszottak a Yıldız-palotában, és amint a *Pesti Napló* augusztus 19-én beszámolt róla, *„Horváth Laczit a szultán ezenfölül szép magánjátékáért török érdemjellel is kitüntette és tetszésének ismételten jelét adta hízelgő szavakban és gyakori tapsban"*. Mindez két évvel később Látó János kaposvári bandájának látogatása idején is megismétlődött. Lám, a muzsika ereje nemcsak Jerikó falait képes ledönteni, hanem ami talán ennél is jelentősebb: az egykor megközelíthetetlen, spanyolfal mögött elrejtőző uralkodók merevségét is fel tudja oldani.

Hubay, Popper és Szendy látogatása

A századforduló legjelentősebb magyar hegedűművésze, Hubay Jenő 1890 áprilisában járt Konstantinápolyban. Utazásának elhalasztásáról és elindulásáról számos híradás jelent meg a hazai sajtóban, a konstantinápolyi lapok (*La Revue de L'Orient*, *Levant Herald*, *Stamboul*) nagy cikkekben harangozták be az érkezését, fellépéseiről és sikereiről azonban nem találtunk számottevő információt a művész hagyatékában. Amint bátyjának, Hubay Károlynak április 14-én írott levelében kifejtette, szerencsétlen időpontban érkezett ahhoz, hogy a szultán előtt is szerepeljen. A kiváló cseh hegedűs, František *Ondříček* és Cervantes spanyol hárfaművésznő őt megelőzően kapott erre lehetőséget, Hubay értesülései szerint azonban az udvarnak már nem volt pénze további kiadásokra, ráadásul 21-én megkezdődött a ramadán böjti időszaka. Így hiába kapott segítséget Calice osztrák-magyar nagykövettől, Széchényi Manó követségi titkártól és Vámbéri Ármintól, hiába ismerkedett meg Széchenyi Ödön pasával és az angol nagykövettel, nem sok reményt fűzhetett ahhoz, hogy a padisah magához rendelje. Az előző évben Popper Dávid cselló- és Szendy Árpád zongoraművész nagyobb szerencsével járt Konstantinápolyban, ugyanis Hubay levelének információja szerint akkoriban egyedül ők játszottak az uralkodó előtt. Bár valamennyi koncertjükön ingyen léptek fel, a szultán bőkezű ajándéka teljes kárpótlást nyújtott számukra: Popper körülbelül 4000 forint honoráriumot kapott, ami másfél évi zeneakadémiai fizetésének felelt meg.

FEUILLETON DE *LA REVUE DE L'ORIENT*

Jenö Hubay en Orient.

M. Jenö Hubay, le célèbre violoniste hongrois *(Gil Blas* l'appelait un jour « un nouveau Paganini » et l'*Etoile Belge* le désignait comme « un Guzman du violon ») vient de se rendre en Orient pour donner des concerts à Constantinople, à Sophia et à Bucarest.

La société roumaine le connaît fort bien. L'an dernier l'éminent artiste a passé quelques jours au château de Peles; et le charme pénétrant de son jeu, les évolutions extraordinaires et stupéfiantes de son merveilleux archet ont inspiré à l'auguste et délicate lettrée qui a nom Carmen Sylva, deux poésies que le virtuose garde avec une piété jalouse comme la récompense la plus sublime de son art divin.

Le public de Constantinople ne connaît pas encore le jeune artiste qui s'est fait une si grande réputation et il nous saura gré si nous retraçons la vie et les triomphes de ce maître, un des plus grands violonistes contemporains.

Les critiques musicaux les plus compétents de l'Occident ont été unanimes à reconnaître et à apprécier ses grandes qualités.

A La Revue de L'Orient híradása Hubay isztambuli érkezéséről, 1890. április

A szultáni zenekar magyar ezredese

Hubay feltehetően már ekkor kapcsolatba került Hegyei Géza (1862–1926) zongoraművésszel, aki 1890 februárjában „fényes tiszteletdíj mellett" kapott koncertmeghívást az udvarba, és a Medzsidje-renddel tüntették ki. Korábban Liszt Ferenc és Gobbi Henrik növendéke volt a Zeneakadémián, karrierje azonban nehezen indult el.[9] 1887 végén érkezett Konstantinápolyba, ahol a következő év januárjában adta első hangversenyét. Sikerei ellenére két évet kellett várnia arra, hogy a szultán előtt játszhasson, ez azonban gyökeres fordulatot hozott az életében. Ettől kezdve évtizedeken át a szultánok szolgálatában állt, hercegek és hercegnők nevelője volt. Pá-

Hegyei Géza Isztambulban

lyája csúcspontján a szultáni gárdazenekar ezredesévé nevezték ki, majd az 1923-ban alapított isztambuli konzervatórium tanára lett.

Amikor 1914 decemberében Budapesten járt, a *Magyarország*ban megjelent interjújában érdekes információkkal szolgált akkori munkaadója, V. Mehmed (ur. 1909–1918) udvarának zenei viszonyairól: *„ő maga most már nem is játszik – de el kell ismerni, hogy abszolút megértője a muzsika művészetének. Jele ennek, hogy két zenekara is van ez idő szerint a török udvarnak. Az egyik: a fanfar, – olyanszerű, mint a mi katonazenekarunk – minden nap játszik egy órahosszat, a másik pedig, az udvari zenekar, hetenként két ízben tart előadást. A zeneestélyekről sohasem hiányzik a szultán, aki végtelenül tudja élvezni a magyar muzsikát. Ha magyar rapszódiákat játszom, azokat kétszer is meg kell ismételnem a szultán előtt. Liszt Ferencért valósággal rajong s az ő kívánságára halhatatlan mesterünk művei minden programaiban ott szerepelnek."*

Zene a jótékonyság szolgálatában

1916 tavaszán Hegyei Géza volt az, aki török részről Hubay újabb, ezúttal nemzetközi érdeklődést kiváltó konstantinápolyi utazását szervezte, és zongoristaként maga is közreműködött a Hubayval és Medek Anna operaénekesnővel közösen adott koncerteken. Közvetlen előzményként azt a nagyszabású hangversenyt említhetjük, amelyet Hubay és Demény Dezső 1915. május 3-án rendezett a Szent István Bazilikában a világháború magyar és török sebesültjeinek javára. Az 1916 márciusi konstantinápolyi események szintén a Vöröskereszt és a Vörös Félhold együttműködésében valósultak meg. A hegedűs és az énekesnő honorárium nélkül vállalta a közreműködést, de a siker és elismerés sokszorosan kárpótolta őket. Mindketten házastársukkal együtt keltek útra: Hubay feleségével, Cebrian Róza grófnővel, Medek Anna pedig férjével, Merkler Andor újságíróval, a *Magyarország* zenei rovatvezetőjével, akinek köszönhetően hiteles beszámolókkal rendelkezünk az események krónikáját illetően.

A tervezett két jótékony célú fellépésből legalább hat lett. A művészek március 27-én a perai színházban délután a nőknek, este a férfiaknak muzsikáltak. A megjelentek között voltak a császári hercegek, a török kormány tagjai, a katonai és diplomáciai testületek vezetői, valamint a helyi előkelők színe-java. A nagy érdeklődésre való tekintettel 30-án két újabb koncertet rendeztek, ezúttal a konstantinápolyi magyar kórház javára. A hölgyeknek adott egyik hangversenyt Hubay Andor így írta le édesapja elbeszélése alapján: *„A nézőtér délután két órára már túlzsúfolt volt és a művészszobába mint ezer madár csiripelése, ezer csengő csilingelése, ezer patakocska csobogása hallatszott be az ezerfejű hölgykoszorú izgatott csacsogása, nevetgélése. Anyám a szultán kedvenc feleségének páholyában foglalt helyet. [...] Lelkesedésük minden egyes szám után szinte komikus volt. [...] Apám nevetve mesélte nekünk: minden számot úgy megtapsolt, „megvisítozott" ez az óriás hárem, hogy igazán azt hittem, sohasem kerülök már le a dobogóról."*[10]

A három muzsikus 26-án fellépett Hegyei estéjén és 31-én a Palace-szállóban rendezett búcsúünnepségen, emellett naponta több alkalommal voltak hivatalosak a legkülönfélébb összejövetelekre: reggelikre, ebédekre, teákra, uzsonnákra és egyéb fogadásokra. A 27-i koncertek bevételéből 123 ezer korona jutott a sebesült török katonák számára, és ennek elismeréseként a szultán a Vörös Félhold Érdemérem ezüst fokozatát adományozta a művészeknek. Az eseménysorozat elsősorban diplomáciai természetű volt, de a siker művészi eredményei is jelentősek voltak. Hubay játéka felhívta a figyelmet a magyar hegedűiskolára, saját karakterdarabjain és népies feldolgozásain keresztül pedig a magyar zene néhány jellemző vonására.

Az utolsó kalifa magyar zenemestere

Nem sokkal Hubay és Medek Anna törökországi útját követően egy ifjú magyar hegedűművész érkezett Isztambulba, aki ott jelentős karriert futott be: Berger Károlyról (1894–1947) van szó, Abdülmedzsid herceg és családja hegedűtanáráról. Óriási megtiszteltetés volt ez a magyar fiatalember számára, hiszen Abdülmedzsid

(1868–1944) azon kívül, hogy trónörökösként ő lett az iszlám utolsó kalifája, rendkívüli és nagyhatású ember volt (a demokratikus átalakulás miatt a trónt nem foglalhatta el). Tehetséges volt a festészet és a zene területén is. Liszt Ferencet ábrázoló festményét a Liszt-tanítvány Hegyei Gézának ajánlotta, *Elegie* című hegedű–zongora darabját pedig hegedűtanárának, Berger Károlynak dedikálta.

Abdülmedzsid: Beethoven a háremben. A herceg fia csellózik, az unokatestvére zongorázik, a felesége hegedül

Bergerről keveset tudunk: három évtizedes törökországi működéséről özvegye hagyatékából és a tanítványok visszaemlékezései nyomán juthatunk némi információhoz, korábbi éveiről még kevesebb a biztos adat. Aradon született és a helyi gimnáziumban érettségizett 1911-ben. Hegedűs fellépéseiről a legkorábbi utalást az iskola 1906-os évkönyvében találtam: a március 18-i ünnepélyen Hubay Jenő *Hullámzó Balaton* című csárdajelenetét játszotta. Tanulmányait Bécsben az orvosi egyetemen folytatta, hamarosan azonban végleg a hegedűjáték mellett döntött, és 1914-ig állítólag Otakar Ševčík növendéke volt.[11] A világháború második felében katonai szolgálatot teljesített, majd legkésőbb 1919 végén a török fővárosban telepedett le. Különös, hogy aradi gyermekéveit leszámítva szinte nyomát sem leljük a magyar sajtóban és lexikonokban. Első mestere, Unger Mór (Unger Ernő zeneakadémiai tanár édesapja) révén a magyar hegedűiskola képviselőjének is érezhette magát: a neves aradi pedagógus 1905-ben nagy feltűnést keltett a Bergernél két évvel idősebb Telmányi Emilnek köszönhetően, aki hamarosan a Hubay-iskola egyik prominens alakja lett.

Joggal feltételezhetjük, hogy Berger is vett órákat Hubaytól, bár erre eddig nem találtunk egyértelmű bizonyítékot.[12] A magánnövendékek kilétét gyakran titokban tartották a „hivatalos" professzorok érzékenysége miatt: a legtöbb esetben így jártak el, hogy elejét vegyék a végzetes sértődéseknek és intrikáknak. Hubay számlakönyveiben, feljegyzéseiben és óraadófüzeteiben számos alkalommal szerepel a Berger-név, de amelyeket datálni is tudunk, azok többsége az 1928 és 1937 közötti évekből származik, és Berger Ernőre vonatkozik. Az is véletlen lehet, hogy amint Hubay előző írásunkban idézett visszaemlékezésében szerepelt (*Zenekar* 2022. 6. szám), a török-magyar barátságot jelképező *Plevna-nótát* éppen magyar származású párizsi barátjánál, Charles Bergernél komponálta, aki még 1912-ben is tartotta a kapcsolatot a művésszel. A párizsi, a törökországi és a budapesti Berger között eddig nem találtunk összefüggést.

Berger Károly játéka nemcsak a legmagasabb társadalmi körökre volt hatással a trónörökös rendszeres házimuzsikálásainak köszönhetően, hanem tanárként és előadóművészként a legszélesebb körben fejtette ki hatását Törökországban. Több generáció hegedűseinek lett mestere, és legkiemelkedőbb tanítványai, mint például Necdet Remzi Atak, Ayla Erduran és Gönül Gökdoğan sikeres szólistakarriert futottak be, mások színházi zenekarokban és zeneiskolákban működtek. Berger egyike lett azoknak a magyar művészeknek, akik közel egy évszázadon át színesítették az isztambuli udvar és az előkelő szalonok, majd a koncerttermek zenei kínálatát, és hozzájárultak a török zeneélet gazdagításához.

[1] Alain Walker: *Liszt Ferenc. 1. A virtuóz évek 1811–1847* (Budapest, Zeneműkiadó, 1986), 447–448. Amint nemrég kiderült, Liszt júliusban legalább egy hétig a Boszporusz túlpartján titokban a lengyel emigránsok vendége volt. Lásd William Wright: Liszt „elég hosszú kirándulása Ázsiában". *Liszt magyar szemmel* no.27 (2017. április), 19–24.

[2] Az idézetet magyar nyelven Gracza Lajos és Dávid Géza adta közre: „Fényes meteor a Boszporusz felett". Újabb adalékok Liszt törökországi útjához. *Muzsika* 2008. szeptember, 27–34.

[3] Liszt: *Grande paraphrase de la marche de J. Donizetti composée pour Sa Majesté le Sultan Abdul Medjid-Khan.* Berlin: Schlesinger, 1848.

[4] Forró Pál interjúja Ploténi Nándorral. *Pesti Hirlap* 1929. november 8.

[5] Richard Wagner: *Mein Leben* (München: Paul List Verlag, 1963), 740.

[6] Forró Pál i. m.

[7] Reményi a szabadságharc idején Klapka György, majd Görgei Artúr tábori zenésze volt, a fegyverletételt követően ezért is kellett elhagynia Magyarországot. Klapka jó kapcsolatot ápolt a portával, amely igényt tartott katonai tapasztalataira.

[8] A sajtóhíradások mellett lásd Csorba György – Fodor Gábor: Magyarok a kelet kapujában. A Konstantinápolyi Magyar Egylet története (1850–1961). *Pro Minoritate* 31/3 (2021), 3–53.

[9] Pályájáról lásd Fodor Gábor: Hegyei Géza: egy magyar zongorista a szultánok szolgálatában. *Magyar Szó*, 2019. május 20.

[10] Hubay Andor: *Hubay Jenő élete*. Gépirat a család tulajdonában, VII. fejezet 12. oldal.

[11] Bár kapcsolatukat egy közös fénykép dokumentálja, eddig nemcsak a Ševčík-növendékek listáiban nem találtam Berger nevét, hanem a tanári tevékenységével foglalkozó szakdolgozatokban és disszertációkban sem.

[12] Ezt a kapcsolatot erősítette meg 2019-es szóbeli közlésében Cihat Aşkın török hegedűművész, aki Berger működését kutatta.

Koncertekről

Malina János

Liszt Ferenc Kamarazenekar
2022. november 9 .
Zeneakadémia

November 9-én adta zeneakadémiai bérletsorozatának második hangversenyét a *Liszt Ferenc Kamarazenekar*. A koncerten két átiratot – Mozart vonóskvintettre komponált *Kis éji zenéjének* és Anton Arenszkij szokatlan hangszerelésű *2. vonósnégyesének* vonószenekari változatát – is előadtak *Tfirst Péter* koncertmester irányításával; a kettő között pedig Mendelssohn *g-moll zongoraversenyét* szólaltatták meg *Benjamin Grosvenor* angol zongoraművész szólójával és művészeti vezetőjük, *Várdai István* vezényletével.

Benjamin Grosvenor

Az örökifjú Mozart-szerenád, hiába a vonószenekari repertoár talán legnépszerűbb, legtöbbet játszott darabja, mégis üdén, frissen, meglepetésekben és apró gesztusokban gazdagon csendült fel az – ugyancsak örökifjú – Liszt Ferenc Kamarazenekar tolmácsolásában: ebben nyilvánvalóan nem csupán Tfirst Péter egyszerre sallangmentes és szuggesztív irányítása, hanem a gondos próbamunka is tükröződött. Az életteli akcentusok, az erőteljes agogikai eszközökkel kiemelt formai sarokpontok, a pregnáns dinamikai kontrasztok a zenei szövet áttetszőségével és könnyed eleganciájával találkoztak előadásukban. A menüett pontosan annyira volt parasztosan „vastagderekú", amennyire ez a finom, stilizált légkör megkívánta, s a zárótétel miniatűr moll-elborulásai is jelzésszerűek maradtak, fűszerként szolgáltak. Ha valamit kifogásolhattunk ebben az interpretációban, az legfeljebb az ismétlések elhagyása lehetett a menüett főrészének visszatérésében. Ez a mind történetileg, mind zeneileg illegitim, ámde annál kiirthatatlanabb szokás a hallgató egyensúlyérzékének adott pofonnal egyenértékű, s különösen a szakasz rövidsége miatt hagy kielégítetlenül. Ha a kiváló együttes egyszer-kétszer megpróbálná magának az összes ismétléssel együtt eljátszani a tételt, szinte biztosra veszem, hogy maguk is megszeretnék a csonkítatlan verziót.

A koncert tetőpontjának azonban a következő szám, a Mendelssohn-koncert bizonyult. A szerző első zongoraversenye (mármint egy gyermekkori kompozíció és a két kétzongorás koncert után) rendkívül igényes és ihletett interpretációban szólalt meg, amely – a Mozart-darabhoz hasonlóan – ebben a műben is sok rejtett történést csillantott fel, érvényre juttatva a formálás elbűvölő eleganciáját, ugyanakkor érzékeltetve valamit az immár érett korszakába jutó – 22 esztendős! – komponista korai műveinek hímporából is. Az előadás hőse – de legalábbis egyenlők közt az első – a szólista, Benjamin Grosvenor volt, aki egészen kiemelkedő színvonalon játszott: a külsőségek teljes mellőzése és játékának kérlelhetetlen fegyelme és precizitása ellenére zenélése maga volt a bensőségesség és költőiség; mindemellett pedig előadásában – mindenekelőtt a zárótételében – a formálás kecsessége és szellemessége, illetve a virtuozitás öröme s a futamok sziporkázó gazdagsága is magával ragadónak bizonyult.

A maradéktalan élményhez azonban természetesen a zenekar elsőrangú teljesítménye is hozzájárult. Várdai István pálcája alatt a fúvósokkal kibővülő zenekar különlegesen szép színeket kevert ki, kezdve mindjárt a nyitótétel zenekari bevezetőjének emlékezetes fagott-timpani-kombinációjával. Mindvégig élő és beszédszerű maradt a szólista és a zenekar párbeszéde, s a lendületes-szenvedélyes zárótételt magas hőfokú, szuggesztív befejezésig tudta fokozni a karmester és a szólista.

Arenszkij, ez a mára nagyrészt elfeledett zeneszerző-zongorista – Rimszkij-Korszakov és Csajkovszkij tanítványa, illetve pártfogoltja, Szkrjabin és Rahmanyinov tanára – manapság csupán egy-két művével képviselteti magát a standard hangverseny-repertoárban. Ezek egyike egy vonószenekari tétel, egy jórészt pizzicato-effektusokra épülő vonószenekari scherzo, amelyet 1894-ben komponált – később vonóskvintetté is átdolgozott – 2. vonósnégyese variációs tételének egyik epizódjából készített.

A vonósnégyes különlegessége, hogy a szokásos összeállítás helyett *egy* hegedűre, brácsára és *két* csellóra íródott, tehát kimondottan mély, sötét, melankolikus hangzás jellemzi. A felhangzó változat készítőjének nevét homály övezi, de jó eséllyel a szerzői kvintett-változatot hallhattuk, vonószenekari előadásban. Ebben viszont – mint tapasztalhattuk – csupán egyetlen

csellószólam volt, a másiknak a szerepét a brácsaszólam vette át; ezenkívül pedig két hegedűszólamot is tartalmazott. Az átíró tehát amellett, hogy komponált egy – a csellószólammal többnyire együtt játszó – nagybőgőszólamot, ebben a változatban „normalizálta" a kvartett különleges hangszerelését. Ennek fényében különös, hogy a műsorfüzet három helyen is kiemeli a vonósnégyes különleges hangszerelését, ám egyszer sem említi, hogy nem ezt halljuk. Sőt, merészen azt találja leírni, hogy „a kamarazenekari előadásban még inkább eltolódik a hangsúly a mélyebb regiszterek felé" – miközben a valóságban, éppen ellenkezőleg, az eredeti mű két magas és két mély vonós hangszerének helyét a koncerten három magas és két mély vonós szólam vette át, s az arány a játékosok számát tekintve a 2 : 2-ről 13 : 5-re, tehát a magas hangszerek jelentős túlsúlyára módosult. Az ismertető olvasója arról sem értesül, hogy a háromtételesként leírt darab vonósnégyes korában még négytételes volt, s csak az átiratban vonódott össze a lassú III., illetve a IV. tétel egyetlen hosszabb zárótétellé. Vagyis az ismertető mindvégig az eredeti változat szólamarányairól, de a játszott változat tételbeosztásáról ír.

Mindettől függetlenül az Arenszkij-mű semmiképp sem hatott olyan jelentékenynek, amilyennek az ismertető sejteti. A nyitótétel későromantikus hangja semmiképp sem nevezhető eredetinek, bár gyászindulószerű zárása azért hatást gyakorol a hallgatóra. A II. tétel pizzicatós szakasza messze a legsikerültebb variáció, egyébként a tétel inkább fárasztó. Az ortodox gyászmise-idézeten alapuló lassú tétel és a következő, népi dicsőítő énekből kiinduló – de különböző más idézeteket is felvonultató – tétel összeolvasztásából létrejött új zárótétel pedig mozaikszerűsége miatt kelt inkább zavaros hatást, miközben unalmas is kissé. A darab a zenekar továbbra is magas színvonalú teljesítménye ellenére sem bizonyult igazán érdekesnek – bőségesen kárpótolt azonban ezért a koncert első felének emlékezetes élménye.

Fittler Katalin

Szent István Filharmonikusok
2022. november 19.
Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

A Stephanus bérletesek a sorozat második koncertjénél olyan évadkalendáriumot kaptak, amelyből sárga lap kandikált ki, jelezve az újabb műsorváltozást. A Rajna Martin vezényelte esten Dvořák VIII. szimfóniáját megelőzően ugyanis a meghirdetett szólistával, Kelemen Barnabással – Wagner: A bolygó hollandi nyitányát követően – Mendelssohn e-moll hegedűversenye került előadásra.

Megtöltötte a pódiumot a – kisegítőkkel feldúsított – zenekar, és meglepő módon, szinte az utolsó pillanatban megtelt a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem többszintes nézőtere is. Jutott diákhallgató a 3. emeleti oldalerkélyekre is – aztán a második részben, a némiképp karcsúsodott hallgatóság soraiban közelebbről élvezhették a muzsikát.

Rajna Martin

Úgy tűnik, remekül bevált a kezdeményezés, hogy 18 órakor kezdődjék a hangverseny – annál is inkább, mivel a tartalmas műsorközlés (Zelinka Tamás korántsem szorítkozott hangversenykalauzokban könnyen fellapozható, illetve interneten könnyen „rákattintható" információk továbbítására: a három szerző kapcsolataira, egymást értékelő véleményeire is kitért, és külön érdekesség volt, ahogyan végigkísérte annak a hegedűnek a tulajdonosi listáját, amelyen az est szólistája játszott) és a remélt és lelkes-intenzív tapssal „kiprovokált" ráadások is növelték az előadás időtartamát.

Régen hallottam a Szent István Filharmonikusok együttesét – mostani szereplésüket nem helyezhetem tehát a zenekar átlagos színvonalához képest egy képzeletbeli koordinátarendszerbe, viszont önmagában látva-hallva örömteli eseményről adhatok számot.

Vendégkarmesterük, Rajna Martin irányításával energikusan játszották valamennyi műsorszámot. A dirigens érezhetően ragaszkodik az általa elképzelt hangzásképek megjelenítéséhez, ami a megszokottnál (ha van olyan) többé-kevésbé gyorsabb tempóválasztásban is megmutatkozott. A nagyformákra koncentrál, miközben a játékosokat instruáló mozdulatokkal informatív koreográfiáról gondoskodik. Mozdulatkészlete gazdag, vannak hatásos-sztereotíp gesztusai – amin érdemes lenne némiképp módosítani, az a halk dinamikát igénylő fordulatokhoz társított apró rajzolat. Jóllehet, arányosan fejezi ki a hangerő iránt támasztott igényét, ám nem valószínű, hogy a vizuális instrukció valamennyi játékoshoz eljut a nagyapparátusú együttesben.

A nyitányban feltűnt az a sajátosság, hogy a felfokozott tempó ellenére nem volt érezhető semmiféle hajszoltság – legfeljebb gyorsabban zajlott le a hangszerelés által kidomborított, hozzáképzelhető látvány-elemek sora.

Mendelssohn Hegedűversenyében nemcsak látványként, hanem a hangzásvilág által is visszaigazoltnak tűnt fel a karmester és a szólista kommunikációja. Érezhetően azonos hullámhosszon muzsikáltak, Kelemen Barnabásnak nem volt ellenére a virtuozitás megcsillogtatására kitűnően alkalmas fergeteges tempó a finálében – igaz, a beígért „tündérzene" karakter helyett

már-már „boszorkányos” hangzásvilágba kerültünk. A kitűnő szólista megunhatatlan inspirációs forrás a zenekari játékosok számára – érezhető igyekezettel próbáltak méltó keretet biztosítani játékának. Az együttes tagjainak felkészültsége jól lemérhető azon, hogy remekül vették a tempó-diktálta akadályokat, és arra is jutott a figyelmükből, hogy bejárják a karmester-kívánta széles dinamikai skálát. Mindig jóleső érzés olyan zenélést hallgatni, ahol a különböző karakterű zenei anyagok között arányosítható kapcsolat van, vagyis az egyes hangerő-szintek nem mechanikusan, hanem a környezethez viszonyítva hozzák létre a változatos hangzásvilágot.

Kelemen Barnabás is érezhetően jól érezte magát ebben a reflektív zenei közegben. Erre vallott, hogy a Bach-tétel ráadást követően még tovább srófolta virtuozitását egy Paganini-tétel sziporkázó eljátszásával. Kétségkívül jutalomjáték volt ez a zenehallgatás a muzsikus-partnereknek is!

Jutott figyelem és energia a szünet után a Dvořák-szimfóniára is. Az egész est folyamán jól érvényesültek a különböző hangszerelési megoldások – játékköröm hatotta át az alkalmilag szólista-rangú szakaszokat, bármelyik hangszernek, illetve hangszercsoportnak jutottak is. És fényességben vetekedtek a (réz)fúvósok és a finoman „kiszidolozott” vonósok. Ilyenkor a közönség a közöltekre figyel a zenében, és kevésbé tartja számon a közlésmód apró árnyfoltjait, legyen szó pontatlan belépésről, vagy gikszergyanús bizonytalan hangindításról.

A határozott-tudatos vonalvezetéseknek köszönhetően a részletező kidolgozottság ellenére a tabló-hatással keltettek ezen az esten maradandó élményt az előadók.

Malina János

Szegedi Szimfonikus Zenekar
2022. november 29.
Szegedi Nemzeti Színház

Francia-magyar estet vezényelt *Dubóczky Gergely* a *Szegedi Szimfonikus Zenekar* élén november 29-én a Szegedi Nemzeti Sínházban. A francia réteget az előző századforduló idején keletkezett két neves alkotás, a magyart pedig Ránki György *Brácsaversenye* képviselte.

Nyitószámként Gabriel Fauré *Pelléas és Mélisande-szvit*jét adta elő a zenekar. Az eredeti Maeterlinck-darabhoz írt színpadi zene részleteiből összeállított négytételes szvit tulajdonképpen a női főszereplő, Mélisande több nézőpontból is megrajzolt portréja, egyszersmind festői hatású, „impresszionista” zene, amely jól érzékelteti a szimbolista költő sejtelmes, ködös, baljóslatú világát.

A lélek mélységeibe vezető, lassan, folyondárszerűen továbbkúszó nyitótétel kettős benyomást keltett: a pálca nélkül vezénylő Dubóczky vezetésével puha hangzással, maximális folyamatossággal és érzékenységgel bontakozott ki és haladt tetőpontja felé a zenei folyamat; másrészt maga a zenekari – elsősorban a vonószenekari – hangzás nem hatott ugyanolyan csiszoltnak és nemesnek, mint amikor néhány hónapja utoljára hallottam az együttest. Az orosz népdalra hajazó, derűs „Fonódal” hendikepjét a zenekar első oboistájának kevésbé szárnyaló hangja, dallamformálása jelentette. Karakteresen szólalt meg viszont a III. tétel fuvola-hárfa duettje, s erényeiben-problémáiban a nyitótételre emlékeztetett a szvitet záró gyászzene.

Dubóczky Gergely

A teljes darabot tekintve dicséretet érdemel a zenekar intonációja és játékuk pontossága. Ha az összhatás nem volt igazában magával ragadó, akkor azt nem annyira a vonószenekari hangzás kisebb tökéletlenségei jelentették, mint inkább a Dubóczky Gergely vezényléséből hiányzó magas hőfokú szuggesztivitás.

Ránki György kései Brácsaversenyét 1983-ban mutatták be Bársony László szólójával, s az azóta eltelt csaknem négy évtizedben egyáltalán nem adták elő. Ez a mostani előadás tehát afféle újrafelfedezés volt, s az volt a különlegessége, hogy ezúttal az ősbemutató szólistájának fia, Bársony Péter játszotta a magánszólamot.

Különös darab ez a versenymű, amelyet szerzője Bartók Zene húroshangszerekre, ütőkre és celestára című darabja iránti hódolata kifejezésének szentelt: ugyanúgy kettéosztott és a pódium két oldalán elhelyezkedő vonósegyüttesből, ütőhangszerekből, zongorából és cselesztából álló zenekart foglalkoztat, és a zenei anyagban is egyre-másra bukkannak fel közvetlen – tematikus és hangszerelési – utalások Bartók művére. Ugyanakkor a kéttételes, mintegy 15 perces kompozíció átiratnak–remake-nek–újragondolásnak kevés, önálló műként pedig egyszerűen nincs benne elég eredeti, új anyag – sőt, megkockáztatom: elegendő ihlet és invenció –, ami egyensúlyt tartana a bartóki idézetekkel.

Ez a probléma a darab elején még nem érzékelhető, s a tonálisan „elhangolt”, mégis dallamos, siratószerű zenekari anyag, amely egyre fájdalmasabbá válik, s amelybe szubjektív felkiáltásokként hasítanak bele a szólóhangszer expresszív gesztusai, lassan, de feltartóztathatatlanul vezet el az első tetőpontig. Ezt a folyamatot Dubóczky immár biztos kézzel, kifejezően építette fel, Bársony Péter játéka pedig mindvégig koncentrált,

feszültséggel telített volt. A tétel második részében még egyensúlyban voltak egymással a bartóki és a Ránki-féle anyagok, színek, ötletek, s a megszólaltatás is gondosnak és meggyőzőnek bizonyult. A II. tétel táncos-energikus indítása, a mozgékony anyag egyre növekvő intenzitása jól érvényre jutott Dubóczky pálcája alatt (immár ugyanis azzal vezényelt); a tétel és a mű megoldatlanságot sugalló befejezése pedig semmiképp sem az előadók hibája.

Ami a zenekar hangzását, összhatását illeti: eleve világos volt, hogy a végső mérleg csak a koncert második fele után vonható meg, az ugyanis nem kisebb erőpróbát tartogatott az együttes számára, mint Debussy *A tenger* című három szimfonikus vázlatát. A Nemzeti Színház színpadát faltól falig kitöltötte a nagyzenekar, amely – a szokott, barátságtalan akusztika ellenére – ezúttal kifejezetten kedvező összbenyomást keltett. Bár ez részben annak is köszönhető volt, hogy ebben a zenekarban a korábbiaknál nagyobb súllyal bírtak a fúvósok, amelyek – egy vagy két kivételtől eltekintve, amelyek egyikét már jeleztem – kifejezetten magas színvonalat képviseltek; hadd utaljak itt csupán az angolkürtre, a fagottokra és a harsonákra. De a vonóskar is csiszoltabban, gömbölyűbben szólalt meg, mint a Fauré-műben. További örömre adott okot a „Reggeltől délig a tengeren" tétel kitűnő tempója és természetes, sőt természetközeli sodrása, meg a vízen szétáradó napfényt köszöntő kitárulkozó gesztus. A „Hullámok játéka" tételben az érzékien szép, hárfafutamokkal borzolt tuttik, a színek és képek kavalkádja állt össze meggyőző folyamattá. De talán „A tenger és a szél párbeszéde" nyújtotta a legteljesebb, legmaradandóbb élményt, éterien lebegő ritmikájával és immár valóban felszabadult, átszellemült pillanatokkal. A remekmű, úgy tetszik, nemesít.

Végül pedig a nagy víz után kis víz következett: a tapsot az előadók Debussy *Kis szvit*jének „Csónakon" tételével (illetve annak zenekari átiratával) hálálták meg.

Kovács Ilona

Nemzeti Filharmonikusok
2022. november 30.
Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

A Nemzeti Filharmonikusok zenekara Farkas Róbert irányításával *Hangulatok Itáliából* mottó alatt meghirdetett hangversenyt adott november 30-án a Művészetek Palotájában. A címhez hűen a nyitány-versenyműszimfónia felépítésű program mindegyike szorosan kapcsolódott Itáliához, és három teljesen különböző érzelmi világot mutatott meg. Elsőként Luigi Cherubini Médeia (1797) című operájának nyitányával az elvakult, sötét szenvedélyt rajzolták meg a muzsikusok. Cherubini Firenzében született – éppúgy, mint jó egy évszázaddal korábban Lully is. Később mindketten Párizsban telepedtek le, ott érték el nagy sikereiket – elsősorban operáikkal. Közös kettejükben az is, hogy életük során franciábbak lettek a franciáknál: Cherubini például a Conservatoire de Paris igazgatójaként azért utasította el a tizenkét éves Liszt felvételi kérelmét az intézetbe, mert a fiú külföldi volt. A görög mitológiából ismert Médeia tragikus történetét feldolgozó dalműve manapság is játszott operáinak egyike, ennek nyitánya pedig viszonylag gyakran hallható a koncerttermekben. Az első percektől felfigyelhettünk a Nemzeti Filharmonikusok egységes, szép hangzására, a hangverseny egészét meghatározó lendületre és az elsöprő energiákra is. Farkas Róbert vezénylési stílusában nincs helye a felesleges, látványos mozdulatoknak, éppen ellenkezőleg: utasításaiban a lényegre koncentrált, ennek köszönhetően tökéletes volt a kommunikációja a zenekarral. Itt és most talán egy kicsit több dinamikai kontrasztot is elbírt volna az operanyitány, hiszen egy szerelmi csalódásában teljesen elvakult, gyermekeit is megölő nő portréját kellett megfesteni. Mindazonáltal, Cherubini nyitánya tökéletes előjáték volt Niccolò Paganini D-dúr hegedűversenyéhez (op. 6, 1817). Az előzetes program szerint nem a D-dúr (a zeneszerző első hegedűre írott versenyműve), hanem a negyedik, a d-moll concerto (1829) hangzott volna fel. A szólista, Szergej Krilov nem ismeretlen a magyar közönség előtt. 2010-ben mutatkozott be ugyanezzel az együttessel Bartók Hegedűversenyével, tavaly pedig a Concerto Budapesttel Sosztakovics a-moll versenyművének (op. 77) előadásáról számolhattam be a *Zenekar* olvasóinak. Játékát hallgatva már akkor a 19. század legnagyobb hegedűse, Paganini jutott eszembe, akiről akkoriban azt rebesgették, hogy eladta a lelkét az ördögnek, másképpen nem tudták megmagyarázni azokat az elképesztő technikai bravúrokat és azt a szuggesztivitást, amivel hallgatóságát megbabonázta. Nincs információm arról, hogy Krilov mire jutott az ördöggel, de gyanítom, játékának varázsát tehetségének, muzikalitásának és szorgalmának köszönheti. Nála alap a fölényes hangszeres kivitelezés, a technikája valóban „ördögi", ehhez pedig egy olyan megkapó zeneiség társul, ami hegedülését kivételessé és egyedivé teszi. Nem siette el például az 1. tétel kantilénáit, láthatóan minden másodpercét élvezte annak, ahogyan telt és fényes hangzást varázsolt elő hegedűjéből. A széles dallamokat időről időre a hegedűjáték legnehezebb technikai elemeivel kivitelezett virtuóz futa-

Farkas Róbert

mok tagolták, ezeket pedig a világ letermeszetesebb módján, magától értődő könnyedséggel interpretálta. A 3. tételben tovább fokozódott a helyzet, itt aztán mindent leírt Paganini, amivel csillogni lehet – és Krilov csillogott is: szikráztak a szimpla és dupla üveghangok, látványosan pattogtak a ricochet-k és a balkéz pizzicatók, gyöngyöztek a kettősfogások, és persze őrült gyors tempóban járt fel és le a vonó, olyannyira, hogy az időközben elszakad vonószálakat sem volt ideje letépni. Aki elég közel ült a pódiumhoz, még azt is láthatta, hogy a művész hegedűpárna nélkül játszott, mint sokan a legnagyobbak közül – például Jasha Heifetz, Nathan Milstein, Isaac Stern, Itzhak Perlman, Pinchas Zukerman, fiatalkorában Philippe Hirshhorn.) Krilov játékának hatása annyira delejező volt, hogy a közönség – elfeledkezve a hangversenytermek íratlan szabályáról – ezúttal a tételek között is tapssal jutalmazta a teljesítményt. A ráadás mi más lehetett volna, mint egy Paganini-caprice. Ezúttal mind közül talán a legismertebbre, a 24.-re esett Krilov választása, ami a dallamot követő 11 variációban esszenciáját adta a fentebb felsorolt technikai kihívásoknak.

A hangverseny második felét Felix Mendelssohn itáliai „útibeszámolója", az Olasz szimfónia töltötte ki. Farkas Róbert a legapróbb részletekig kidolgozta az interpretációt: jelen volt a mendelssohni optimizmus, az életigenlés, az olasz tánczenék hangulata, a 3. tétel kürtszólóival pedig még a német föld iránt érzett honvágy is, megfűszerezve egy folytonosan jelenlévő érzelmi és indulati töltéssel, mindezek magával ragadó sodrásával. Csupán a 4. tétel tempója tűnt túlzóan gyorsnak, ennek tudható be a tétel eleji szétcsúszás és bizonytalanság. Mindent összevetve azonban remek előadást hallottunk a Nemzeti Filharmonikusoktól, a napfényes Itália hangulatainak megidézése pedig jólesően hatott hazafelé menet a november végi ködös éjszakában.

Fittler Katalin

MÁV Szimfonikus Zenekar
2022. december 1.
Zeneakadémia

Ritkaságszámba megy, hogy a műsorváltozás – történjék is bármilyen okból – maradéktalan örömet okoz a hallgatóságnak. Ezúttal így történt. A MÁV Szimfonikus Zenekar éves programjában a Lukács Miklós bérlet második estjének műsorán Enescu I. Román rapszódiáját követően Mendelssohn e-moll hegedűversenyét és Brahms g-moll zongoranégyesének Schönberg által nagyzenekarra hangszerelt átiratát ígérte.

A szólistaként meghirdetett Augustin Hadelichnak időközben jelent meg egy felvétele a Warner Classics sorozatban – és ennek ismeretében több mint meglepőnek tűnt, hogy épp a Mendelssohn-műre hívták meg. A felvétel rendkívül figyelemreméltó művészt sejttet. Különlegességet jelent már az is, hogy az általa írt kísérőszövegből kiderül: fontosnak tartja, hogy a műsor „végighallgató" legyen, vagyis az egymásra következő művek valamiféle történetet meséljenek el – hogy ezáltal hatványozódják a kompozíciók hatása, s a hallgatóban váratlan, elgondolkoztató asszociációk ébredjenek. És ez a megfogalmazott szándéka meg is valósul: a bő ötnegyed óra kétségkívül tartalmas, élményekben gazdag zenehallgatással telik. (Bizet Carmen-fantáziájának Sarasate által készített átirata, Prokofjev 2. hegedűversenye, Britten D-dúr hegedűversenye és Ruggiero Ricci által szólóhegedűre átdolgozva Tárrega Recuerdos de la Alhambra című darabja szerepel. – Warner Classics 0190296310768) Nyilvánvaló, hogy amennyiben Hadelich egyetlen hegedűverseny eljátszására kap felkérést, a nagyformátumú koncepció a tételek közötti kapcsolatban lesz érezhető.

Augustin Hadelich

Éppen ezért örömmel vettük tudomásul, hogy Enescu zenéjét Brahms Hegedűversenye követi a hangverseny műsorán, míg a második részben Csajkovszkij VI., „Patetikus" szimfóniája csendül fel.

Öröm, hogy a terveknek megfelelően, nem változott a szólista és a karmester személye. Keller András leggyakrabban a Concerto Budapestet vezényli, amelynek vezető karmestere, 2007 óta pedig zeneigazgatója. A MÁV Szimfonikus Zenekar muzsikusai korábban hegedűművész-funkcióban játszhattak vele – számukra tehát a muzsikusként ismert Keller karmesteri minőségben talán több is volt, mint vendégkarmester.

Az eredeti koncertműsor a „Melodikus szólamok" címet kapta – a megváltozott programra is kétségkívül igaz ez; sőt, talán fokozottabb mértékben is, ámde korántsem merült ki a gyönyörködtetés forrása a tetszetős dallamok sorjáztatásában.

A Zeneakadémia pódiumát népes előadógárda töltötte meg, amely intenzív hangzással töltötte be a hangzásteret. Már maga a hangzásélmény is „esemény" volt – ilyenkor sajnálkozik a jelenlévő azon, hogy a fővárosi koncertlátogató közönség legnagyobb része egy-egy zenekar mellett kötelezi el magát, ami viszont azzal jár együtt, hogy a többi együttes munkájáról-teljesítményéről legfeljebb közvetett forrásokból értesül. A média sem tudja áthidalni ezt a szakadékot, hiszen tudjuk: a

technika csodákra képes, néha nem hiszünk a fülünknek az élő előadás emlékképének birtokában a felvétel újra hallgatásakor. Amit viszont a legfejlettebb technika sem tud: pótolni a hang(képzés) intenzitását. Lehet „belenyúlni" a hangzásarányokba a dinamikai skála módosításakor, módosítani lehet az egyidejű szólamok arányát – de „lélekkel megtölteni" aligha.

Ennek a hangversenynek a hangzásarányai nem szorultak beavatkozásra: az első hangtól az utolsóig állandó-aktív zenei jelenlét áradt a pódiumról. Keller András magas elvárásokat támasztott a muzsikus-partnerekkel szemben, s a tagságában jelentősen megfiatalodott zenekar, mondhatni, egy emberként vette az instrukciókat. Enescu művét hallgatva, teljesen nyilvánvaló, hogy miért szerepel ritkán a koncertek műsorán. Mondhatni, szólista-igényű feladatot szán a szólamoknak – vagyis, technikailag igényes a játszanivaló, ráadásul tökéletes összmunkát követel a vonós-szólamokon belül. A hallgató önfeledten adhatta át magát a virtuozitás eme megnyilvánulásának: a technikai nehézségek megoldásában problémátlan, fölényes biztonsággal irányított szólamok együttesének, a mindennemű hajszoltságtól mentes virtuóz gyorsaságnak, ami önmagában is megunhatatlan – ráadásul időről-időre további fokozások következtek, fergetegesek! A hatás intenzitásában annak is része lehetett, hogy mindeközben változatos volt a hangzás „fajsúlya", alkalmanként a leggyorsabb részek is magvas hangon (néha kifejezetten testesen) tudtak megszólalni.

Talán már itt eldőlt: ennek az estnek a főhőse egyértelműen a zenekar!

A remeklés tartott a továbbiakban is: partner-kapcsolatot ápoltak az Amerikából érkezett szólistával, aki láthatóan jól érezte magát ebben a zenei környezetben. Ezúttal valóban „zenekari művész"-nek érezhettük a játékosokat, akik a remekül megformált szólókkal többdimenziós hangzásképről gondoskodtak. Külön elismerés illeti a versenymű lassú tételében nyújtott teljesítményéért az oboistát!

Az utóbbi években vonós-művészek rendre Stradivari-hangszerükkel „kápráztatják" el a hallgatóságot. Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy érzékenyen reagáltunk Hadelich Guarneri del Gesù hegedűjének tónusára – és arra a hangszer és játékosa közötti összhangra, amely a mindenkor harmonikus hangzásvilágban mutatkozott meg. A Juilliard-iskola neveltjének játékában az volt a leginkább megkapó, hogy érezhetően eszköznek tekinti makulátlan technikáját, amelyet mindenkor a kifejezés, a közlés szolgálatába állít. Mondhatni, feltűnésmentesen virtuóz. Ráadás-választásával pedig le sem tagadhatná, hogy Amerikából jött: a feltételezett közönségízlésnek való megfelelés késztethette arra, hogy ráadásként az Egy asszony illata című filmből örökzölddé vált tangót játssza. Érzéssel, őszinte muzsikáló-kedvvel.

Hogy a zenekar, minden lelkesedése ellenére, nem fáradhatatlan, azt a Csajkovszkij-szimfónia III. tételében érezhette meg a figyelmes hallgató. Keller András jottányit sem engedett zenei elképeléséből, nem választott „biztonsági" tempót – szinte már a hallgató is belefáradt az élménybe. A dirigens legnagyobb teljesítményének a szimfónia-ciklus összefogása tekinthető. Bármennyire hatásos is volt a III. tétel, senkit nem késztetett tapsra – jött, szinte lendületből (vagy talán biztonsági meggondolásból rövidre vett tételszünettel) az Adagio lamentoso zárótétel, erőteljes kontrasztként. Korántsem az interpretációból adódott, hogy egyvalakinek sikerült ünneprontónak lenni, megzavarva a lecsengést, amely időt ad a léleknek a rezonálásra. De az élmény így is szép emlékké lényegül át!

Malina János

Pannon Filharmonikus Zenekar
2022. december 9.
Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Eötvös Péter vezényletével adott hangversenyt a *Pannon Filharmonikus Zenekar* december 9-én a Müpában, előző napi pécsi programját hozva el Budapestre. Eötvös Péter a koncert első felében saját kompozícióit, a szünet után pedig Bartók műveit vezényelte.

Az első Eötvös-darab, a *Sirens' Song* (A szirének éneke), mint emlékezetes, éppen a pécsi zenekar felkérésére született, s ősbemutatójára 2021 márciusában került sor – egy közönség nélküli, online közvetített hangversenyen. Azóta már felcsendült élőben is Magyarországon, szinte napra pontosan egy évvel ezelőtt, szintén Eötvös vezényletével és ugyancsak a Müpában, de más zenekar előadásában. Azóta pedig más országokban, más előadókkal is elhangzott, s csak a mostani ikerkoncerteken talált vissza a megrendelő együtteshez – és a zeneszerző-dirigenshez.

A Zenekar az ősbemutatóról is beszámolt, magánál az emlékezetesen szép darabnál tehát most nem szükséges elidőznöm – elég, ha megemlítem, hogy öröm volt újra találkozni vele hallgatóként. Előadói szempontból már a bemutató is igen meggyőző volt; az akkori élményhez viszont most a valóságos tér élménye járult – ez egy ilyen, a tengeri táj tágasságát elénk varázsló mű esetében alapvető szükséglet, amelyet a Müpa hatalmas tere ideálisan elégített ki. A zenekar ezúttal is ugyanolyan precizitással, a darab kiemelkedő szín- és karaktergazdagságát élményszerűen megjelenítve, úgyszólván átszellemülten játszott, mint a bemutatón.

A következő kompozíció, a *Cello Concerto Grosso* régebbi darab. Éppen egy hónappal ezelőtt hallhattuk utoljára Budapesten, Várdai Istvánnal; Eötvös azonban Magyarországon még nem vezényelte. A versenymű és a concerto grosso jellegzetességeit ötvöző, de a népi tánc karaktereire és ritmusképleteire épülő, csaknem félórás darabban a szólista mellett kiemelt szerepet játszik a

Sung-Won Yang

kvázi concertinóként kezelt zenekari csellószólam is. A szólista ezúttal a koreai *Sung-Won Yang*, Starker János egykori tanítványa volt.

Eötvös vezényletével nagyobb hangsúlyt kaptak a zene táncra utaló, általánosabban pedig a ritmikai elemei; ezúttal például világossá vált, hogy a kórusban egymáshoz csapott dobverők a csapásolás ideáját fejezik ki. Mindenesetre Eötvös kimeríthetetlen hangszerelési leleményei, virtuóz zenekarkezelése és gazdag utalásrendszere remekül érvényesült a zenekar briliáns előadásában. A szólista figyelemreméltó módon tudott hangzási és intenzitásbeli egyensúlyt tartani a zenekarral, de kevés lírai pillanata is hiteles, megragadó volt. Eötvös, a tőle megszokott módon, végtelen nyugalommal és takarékos, de annál szuggesztívebb mozdulatokkal tartotta kézben az egész, áradó és bonyolult folyamatot.

A szünet után a hangverseny Bartók *Négy zenekari darab*jával folytatódott. Eötvös itt is a zene „impresszionista" oldalát, a színek sokaságát, árnyalataik végtelenségét hangsúlyozta elsősorban: a fiatal Bartók zenekarának azt az érzéki gazdagságát, amelyet más művekkel kapcsolatban szoktunk elsősorban emlegetni. Mindjárt az első tétel csábító szirénhangjai (igen, erre kellett gondolnunk) megragadóan szólaltak meg; majd a lebegő, pasztellszínekben játszó táj tért vissza a III. tételben is, ezúttal nosztalgikus köntösben, *A fából faragott királyfi* természetpoézisével fűszerezve. A sorozat súlyponti darabját, a boszorkánytáncként felfogott Scherzót kivételes képszerűséggel és plaszticitással szólaltatta meg Eötvös és a ragyogóan játszó zenekar; a makulátlan tisztaságú kürtkar játéka különösen imponáló volt. S még a záró gyászinduló sem nélkülözte a háttérként szolgáló táj szomorú szépségének élményszerű ábrázolását; a kürtöknek a darabot lezáró, szelíd és lemondó gesztusa pedig szívszorító volt.

Nem tört meg a koncert íve a zárószám, a manapság meglehetősen ritkán hallható *Cantata profana* előadásával sem. Ebben a *Pad Zoltán* vezetése alatt működő *Rádióénekkar* volt a Pannon Filharmonikusok partnere, a szólókat pedig *Rab Gyula* (tenor), illetve *Balla Sándor* (bariton) énekelte. Eötvös interpretációjának legfeltűnőbb jellemzője ama feltartóztathatatlan szükségszerűség nyilvánvalóvá tétele volt, amellyel a tragédia – vagy, ha másfelől nézzük, a természet diadala az ember felett – kibontakozik; mintegy illusztrációja volt ez az előadás annak a bartóki törekvésnek, hogy megközelítse a tökéletesre csiszolódott népművészeti alkotás lényegre törő sallangtalanságát.

A zenekar most is remekelt, ez a mű azonban elsősorban a kórus számára jelent párját ritkító erőpróbát. Nos, a mintegy 60 fős együttes – tehát semmiképp sem kiválasztott szólistákból álló kamara-formáció – teljesítménye minden tiszteletet megérdemelt ezen az estén, mert nem csupán tökéletesen magabiztosan énekelt mindent, a nyaktörő fúgát beleértve, de hangzása is homogén, csiszolt volt, szövegét is szépen mondta, s mindezt magától értetődő könnyedséggel tette.

Rab Gyula szintén meggyőzően, magabiztosan énekelte igen nehéz szólamát, de a hangból és Rab énekléséből hiányzott valamiféle szárnyalás, a szabadság kisugárzása. Balla Sándor jól helytállt az apa kevésbé exponált szerepében. Az est utolsó emlékezetes élményét pedig a kantáta katartikus befejezésének, a Természetben való feloldódásnak az emelkedett szépségű megidézésével szerezte számunkra Eötvös Péter.

Fittler Katalin

Budafoki Dohnányi Zenekar
2022. december 11.
Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Az érdeklődő zenehallgatónak ezúttal több lehetősége volt, hogy „felkészülten" érkezzen a hangversenyre: a Müpa Magazin novemberi számában „Szimfonikus tánclépések" címmel olvashatott beharangozót az előadásról, és jó ideje rendelkezésre áll a Budafoki Dohnányi Zenekar időszaki magazinjának, a Hangolónak az őszi száma is, ahol a ZenePlusz bérlet második előadása iránt Feledi Jánossal készített interjú kelti fel az érdeklődést.

Zene plusz tánc – látványként a műsor második részében valósult meg ez a kettősség, az első részben zenekari muzsika szólt, az együttes első vendégkarmesteri posztját (2018 óta) betöltő Guido Mancusi vezényletével. A végleges műsor-sorrend úgy alakult, hogy először a dirigens-komponista műve csendült fel, majd Raveltől a Daphnis és Chloé 2. szvitje. A Klangfiguren für Orchester szerzője le sem tagadhatná a gyakorlatban szerzett zenekari tapasztalatait:

Guido Mancusi

dallam- és harmóniavilága kifejezetten „hasznos” a zenekari játékosok számára a tekintetben, hogy kontrolláltan helyezkedjenek bele a szimfonikus hangzásvilágba. A szólamokon belül könnyen kihallható (lenne) a legkisebb pontatlanság is – tehát a tempóbeli (metrikus) figyelem alapfeltétel a pontos megszólaltatáshoz. Ugyanakkor a szólamok nem rejtenek technikai nehézségeket/buktatókat, ily módon a hangszereseknek gondoskodnak a játéköröm lehetőségéről.

A zenekarnak a közönségcsalogató programok széles skálájáról gondoskodó repertoárján viszonylag perifériás hely jut a francia zenének – és épp e stiláris sokféleségben való alapvető jártasság nehezíti, hogy a rendelkezésre álló idő alatt elmélyülten szerezzenek beható ismereteket például Ravel stílusának jellegzetes sajátosságairól. A népszerű 2. szvit műsorra tűzése annyiból mindenképp szerencsés választás, hogy feltételezhetően nem itt és most találkozik számos hallgató e kompozícióval. Ráadásul az ismert-népszerű műveknek nem abba az „örökzöld” kategóriájába tartozik, ahol a vájtfülűek óhatatlanul is korábbról megismert interpretációkkal vetik össze. A nagyzenekari apparátuson belül lelkiismeretesen kidolgozott szólókat hallhattunk, és ha a hangszín-paletta nem is tartalmazott ritkán kikevert hangszín-árnyalatokat, a mű egésze kétségkívül lekötötte a figyelmet. A táncfinálé pedig mintegy előkészítette a talajt a második részhez.

„A csak tánc már nem elég!” – ez az idézet szerepel mintegy mottóként az említett Feledi-interjú élén. És a 2010 óta működő Feledi Projektet minősíti, hogy igényes zenékhez gondoskodik vizuális élményről. A művet elsősorban felvételekről ismerő hallgatóban pillanatokra felmerülhet a gonoszkodó kérdés: „A zene már nem elég?”, akkor is, ha eredetileg is színpadi produkciónak készült.

Nos, ez a Pulcinella sajátos rokonsági kapcsolatot tartott az „eredetivel”. Közismert a több verzióban terjedő „keletkezéstörténet”, amiből annyi a biztos, hogy Gyagilev balettet rendelt Sztravinszkijtól híres társulata, az Orosz Balett számára. Hogy végülis pontosan hogyan, milyen forrásokból jutott a kiválasztott zenei anyaghoz a szerző, filológusok számára jelent érdekes kutatnivalót. Tény, hogy a felhasznált darabok között Pergolesi mellett több (időközben elfeledett) olasz szerzőtől származik a „nyersanyag” jelentős része, amelyből ízig-vérig Sztravinszkij-zene született. Eredetileg 33 hangszerre, valamint hangszerként alkalmazott három énekhangra készült műben ezúttal hiába vártuk a vokális tételeket. Helyüket Vivaldi-részletek foglalták el, s mint Tóth Anna ismertetőjéből kiderült, „a barokk korszak szellemét idéző Respighi-tételek” is helyet kaptak ebben a verzióban. Aki nem tájékozódott előre, meglepve tapasztalhatta, hogy a karmester egyszer csak odaül a csembalóhoz…

Mint előre borítékolható volt, a látvány, a Feledi Projekt produkciója háttérbe szorította a zenét. Mondhatni, háttérzenéről gondoskodott a zenekar, ily módon mindaz megannyi frappáns-szellemes sziporka, amely önmagában is élvezetes hallgatni valóvá teszi a neoklasszikus remeket, elsikkadt. Pontosabban, nem jutott el a befogadókig.

Bizonyára vannak koncepciózus okai a zenei anyag módosításának – hogy kitől származik ez a verzió, nem derült ki. A Pulcinellából a habkönnyű látványvilág emléke maradt meg – s legfeljebb az a késztetés, hogy ki-ki utánanézzen ez eredeti sztorinak, vagy továbbmenve, a sokat emlegetett commedia dell’arténak.

ZenePlusz – beváltotta ezzel a plusszal ígéretét a cím, akkor is, ha a zenei élmény ezúttal kevésbé maradandóra sikeredett.

Malina János

Miskolci Szimfonikus Zenekar
2022. december 12.
Művészetek Háza

December 12-én a Művészetek Házának hangversenytermében adott koncertet a *Miskolci Szimfonikus Zenekar*, művészeti vezetője, *Antal Mátyás* vezényletével. A műsoron Ravel-kompozíciók szerepeltek. Mint nyilatkozataiból tudjuk, Ravel az egyik Antal Mátyáshoz legközelebb álló zeneszerző, s így bizonyára a publikumnak szóló karácsonyi ajándéknak szánta a három pozitív hangvételű, „közönségbarát” zenekari műből összeállított programot.

Nyitószámként a négykezes zongoradarab-sorozatból a szerző által zenekari szvitté átírt *Lúdanyó meséi* csendült fel varázslatosan szép előadásban. Már Csipkerózsika leheletnyi nyitó pavane-ja torkon ragadta a hallgatót mesés atmoszférájával, a fafúvók tiszta és éles vonalrajzolatával. A szerencsétlen, tévelygő Hüvelyk Matyi történetét szívszorító szomorúság hatotta át; a „Csúnyácska”-tétel vágyakozással átitatott, ezerszínű, keleties és érzéki világa viszont teljes ragyogásában mutatkozott be. A kecses és groteszk elemek kontrasztjára épülő következő tétel, „A Szépség és a Szörnyeteg” élesen ellentétes tartalmú kontrafagott-, illetve hárfaszólói is rendkívül kifejezően szólaltak meg, a zárótételben pedig az egyenes vonalú, megszakítatlan fokozást formálta meg szépen Antal Mátyás.

A hangverseny középpontjában a balkezes, *D-dúr zongoraverseny* állt, *Fejes Krisztina* zongoraművésznő szólójával, aki egyértelműen főszereplője volt az előadásnak. Tanulságos élményt jelentett ezt a hangsúlyozottan férfias darabot (amely egy fél karját a háborúban elvesztő zongorista számára íródott, kifejezetten hangsúlyozva, hogy a művész hendikepje ellenére megőrizte robbanékonyságát és virtuozitását) egy nagyon is nőies, mégis teljesen adekvát előadásban meghallgatni. Fejes Krisztina játékának van valamifajta alapvető lágysága, semmiképp sem törekszik acélos billentésre, egyszer-

Fejes Krisztina

smind azonban karakteresen, magabiztos formálással és differenciáltan, maximális érzékenységgel játszik, vagyis minden pillanatban ébren tartja érdeklődésünket, egyéni és meggyőző fényben mutatva meg a kompozíciót. Emellett technikailag is fölényesen zongorázik – de talán nem is a „fölényes" a megfelelő jelző, hiszen mosolygós egyéniségétől távol áll a magamutató virtuozitás; inkább a zongorázás muszkuláris öröme az, ami játékából sugárzik.

S ha a lassú tételek líraiságára – ráadásképpen eljátszotta ugyanis a másik, a G-dúr zongoraverseny lassú tételének szólórészét is – és a zongorahang egyenletes szépségére figyeltünk, akkor bennünk, idősebbekben Fischer Annie játékának emléke is felderengett. Ami pedig a zenekart és karmesterét illeti, teljes odaadással és profizmussal szolgáltattak méltó hátteret a kitűnő szólistának.

A hangverseny második részében ugyancsak egy szvitszerű zongoramű zenekari átirata szólalt meg, csak ezúttal az eredeti kompozíció származott más szerzőtől: tudniillik Muszorgszkij *Egy kiállítás képei* című sorozatának Ravel-féle átiratát adta elő a zenekar. Ha ennek első részében előfordult is egy-két gikszeres indítás és nem teljesen tiszta fafúvós-menet, a zenekar gyorsan magára talált, és sokszínű, élvezetes kaleidoszkópként varázsolta elénk ezt a két gazdag fantáziájú „hangfestő" közös munkájából sarjadt, különös világot, amelyben a mese és a gyermekek – a nyitószámhoz hasonlóan – ismét fontos szerepet játszanak. Varázslatos hangulatot teremtett *Az ódon kastély* szaxofon-szólója; magunk előtt láttuk a civódó gyermekeket a *Tuileriák kertjé*ben, és a *Bydło* távolodó ökrösszekere szinte a végtelenbe tágította a Művészetek Háza sajnos eléggé szűkös pódiumát. Különösen plasztikusra sikerült a gazdag és a szegény zsidó kontrasztos kettősportréja, remek burleszk trombitaszólóval. Zordul, fenségesen és kristálytisztán zendültek fel a mély rézfúvósok a Katakombák tételben, és telitalálat volt a *Holtakkal a holtak nyelvén* misterioso hangütése. S az utolsó két tételben magával ragadóan tárulkozott ki a kijevi nagy kapu plain-air képe.

Befejezésül pedig illesse dicséret a mű alapjául szolgáló Hartmann-festmények, rajzok és vázlatok kivetítőn történő megjelenítését is a tömör, de igen precíz tájékoztató feliratokkal.

Malina János

Óbudai Danubia Zenekar
2022. december 19.
Zeneakadémia

December 19-én jól sikerült hangversennyel zárta éves zeneakadémiai koncertsorozatát az *Óbudai Danubia Zenekar*. Az együttes művészeti vezetője, *Hámori Máté* által vezényelt programot Edward Elgar *Vonósszerenád*ja, Gershwin *Kék rapszódiá*ja és Brahms *4. szimfóniá*ja alkotta – sokszínű, változatos összeállítás, ki gondolná, hogy mindössze négy évtized zenei terméséből lett összeválogatva (Brahms és Elgar művét csupán néhány év választja el egymástól).

Az idilli hangulatú Vonósszerenád három tétele egy-egy természeti kép, amely elsősorban egyszerűségével és keresetlen őszinteségével hat a hallgatóra. Az előadás finomsága, Hámori simogatóan hajlékony vezénylése maradéktalanul juttatta érvényre a darab karakterét. Legjobban talán a középső, lassú tétel álmodozó-vágyakozó jellege ragadta magával a hallgatót, szépen formált dallamvonalaival (például a brácsaszólamban), gondosan kikevert színeivel, szépen felépített fokozással.

Balog József

A Gershwin-rapszódia szólistája *Balog József* volt, de egy dzsesszdobos és egy basszusgitáros is jelentős szólószerephez jutott az előadásban. Nem tudom, hogy a darab számtalan – egyaránt nem Gershwintől származó – hangszerelésének valamelyikét követték-e beállításukkal, de inkább arra hajlok, hogy a karmester és a szólista ötlete lehetett, hogy a rapszódiát hosszú improvizációkkal gazdagítsák, külön-külön szólózási lehetőséget biztosítva mindkét művésznek. Ilyen módon a jól ismert kompozíció egészen új arcát mutatták meg, mégpedig teljességgel Gershwin szellemében, hiszen az ő – és a mű születése körül bábáskodó tánczenész, Paul Whiteman – nem titkolt célja az volt, hogy a tánczene szabadon kibontakozó „dzsesszes" ritmusvilágát mintegy beemelje az igényes hangszerelésű, kvázi „műzene" világába; ezt tükrözte az is, hogy a bemutató koncertet 1924-ben „modern zenei kísérlet" címmel hirdették meg. Balog Józsefék tehát tovább játszottak-kísérleteztek, igen meggyőző eredménnyel.

Az előadás során a zenekar tagjai is nem egy remek, stílusos megmozdulással keltettek figyelmet: a klarinétszólista feszültséggel teli, izgalmas játéka a híres nyitó glissandót követően is előtérben maradt, s a szólótrom-

bita és a zenekar ütőszekciója is mindvégig meghatározó szerepet játszott a zene életteli megszólaltatásában. Balog József elemében volt: mindvégig kotta nélkül, kvázi rögtönzésként játszott, egyszerre lazán és robbanékonyan. Vele együtt Hámori Máté is otthon érezte magát ebben a stílusban, s tudta, hogyan kell szabadon bánni az idővel. A zenekar pedig remekül szólt, nyilvánvalóan nagyon élvezték a ritka alkalmat a dzsessz világával való aktív érintkezésre.

A szünet után éles váltással tértünk vissza a 19. század végéhez. Hámori kotta nélkül vezényelte Brahms utolsó szimfóniáját, s bizonnyal ez is hozzájárult ahhoz, hogy a mű olyan felszabadultan, magas érzelmi hőfokon hangzott fel előadásukban. Feltűntek a karmester rendkívül érzékeny, már-már önmagukban is kifejező hangindításai, szépen formált tagolásai – miközben a finom agogikai beavatkozások semmiben sem korlátozták vezénylésének precizitását. A nyitótétel alapvetően áradó-hömpölygő karaktere után az Andante áttört kezdése jelentős kontrasztot képviselt; az életteli hatásban nagy része volt a kürtszólam impozáns, magabiztos játékának is. Az igazi esemény azonban a tétel fokozatos „megemelése" volt a varázslatos-himnikus befejezésig. Magával ragadó volt a scherzo lendülete, olykor boszorkánytáncot idéző karaktere is. A záró variációs tétel pedig, amelynek előadásait gyakran némi unalom lengi be, ezúttal korántsem nélkülözte az intenzitást, sőt kifejezetten eseménydúsnak, figyelemkeltőnek érzékelhettük.

Mindez igazán méltó záróaktusa volt egy sikeres évnek. A legfelemelőbb, karácsonyhoz illő pillanat azonban csak ezután következett, rendhagyó ráadás formájában. Egy olyan apró nyírségi falu fiataljai vonultak ki a dobogóra, amelyben a danubiások hosszú ideje helyszíni tehetséggondozó munkát végeznek. Kicsinyek, nagyobbak – köztük egy felnőtt hegedűs is – játszottak el egy karácsonyi dalt alkalmi, testre szabott feldolgozásban, láthatóan megilletődve, hogy a Zeneakadémia pódiumán zenélhetnek. Ki-ki azon játszott, amin tudott: hegedűn, csellón, furulyán – vagy éppen csak énekelt.

Én úgy láttam, hogy ekkor egy angyal is átsuhant a Zeneakadémia nézőtere fölött.

Fittler Katalin

Concerto Budapest
2022. december 20.
Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Prezentáció és reprezentáció – így jellemezhetnénk a Concerto Budapest vállalkozását, amelynek keretében két egymást követő napon (december 20, 21), két különböző helyszínen (Müpa, Zeneakadémia) szólaltatták meg Beethoven IX. szimfóniáját, az első esten Csajkovszkij b-moll zongoraversenyét, a másodikon Brahms D-dúr hegedűversenyét követően. A két karácsonyi koncert közös műsorszáma egyszersmind a szerző születésnapi megemlékezés-sorozatához is kapcsolható (amelyre – nevén nevezve – a Nemzeti Filharmonikusok Születésnaposok című, december 17-i hangversenye hívta fel elsősorban a figyelmet).

A Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem pódiumát a zenekar foglalta el, felette, az orgonaülések helyéről szólt a kórus, és itt kaptak helyet a szólisták is. A hangzásnak ez e térbeli „megemelése" nem egyedi megoldás – az viszont annál inkább, hogy a kórus első sorának közepéről hangzott a szólisták éneke. (Az énekkar, a Kodály Kórus Debrecen a kompozíció kezdetekor elfoglalta helyét, a szólisták bejövetele a mű közben szinte semmi fennakadást nem jelentett – örvendetes, hogy a hallgatóság nem köszöntötte – a mű egész hatását megbontó – tapssal a megjelenő művészeket: Kolonits Klárát, Megyesi Schwartz Lúciát, Bernhard Berchtoldot és Sebestyén Miklóst.) A monumentális apparátust Keller András irányította.

Mihail Pletnyov

A hangverseny egésze, az interpretáció stílusát tekintve, egységesnek mondható. A versenymű szólistája a 65 éves Mihail Pletnyov, a Concerto Budapest jelen évadának rezidens művésze, aki 35 éve időről-időre visszatérő művésze fővárosunk zenei életének (zongoraművészként és karmesterként). Pletnyovnak köszönhetően jelentősen módosult a Csajkovszkij zenéjéhez kapcsolódó hangzás-elképzelés, klisék, sztereotípiák tűntek el, első hallásra többé-kevésbé meggyőző verziókkal helyettesítve őket. Jelentősen csökkentek már-már hatásvadász effektusok, s a zenei faktúrák áttekinthetőbbé (akusztikusan átláthatóbbá) váltak. Más kérdés, hogy ezáltal csökkent az érzelmi-indulati görbék amplitudója, ám a minuciózus kidolgozottságnak köszönhetően mindvégig figyelemmel követhető (és figyelmet érdemlő) interpretációkat köszönhetünk neki. A rendszeresen visszatérő vendégszólistának olyan kíséretet biztosított Keller András irányításával a zenekar, amelybe harmonikusan illeszkedett a magánszólama. Felfogásának sajátosságaként említhető, hogy játéka magára a zenei anyagra figyeltető – és érezhetően jól érzi magát a kamarazenei igényességgel kidolgozott részletek egymásutánjában. Erőteljesebben érvényesül közreműködésével a mindenkori pillanat holdudvara, mint a tágabb horizontot sejttető nagyformák bármelyike, ami népszerű-ismert művek esetében újabb részletszépségek „felfedezését" teszi lehetővé, míg ismeretlen daraboknál

arra készteti a hallgatót, hogy folytassa az ismerkedést az adott művel. Ritkán hallani ennyire közvetlennek Csajkovszkij zenéjét – kiváltképp a középtétel hatott újdonságnak a Kawai-zongorán! A tetszésnyilvánítást stílszerűen Csajkovszkij-darabbal köszönte meg. Kár, hogy nem hozta a publikum tudomására, hogy a Nocturne-t hallja. (A kisszámú szakmai hallgató nyomozómunkát folytathatott, a nagy többség viszont beérte azzal, hogy kapott ráadást…)

A hangversenyek „helyszíni tudósítói" – Pernye András emlékezetes eszmefuttatása óta – szívesen felemlegetik azt a különleges jelenséget, hogy „bioáram" működik (amely közösségé formálja a közönséget, jó esetben pedig zárt áramkörré kapcsolja a pódiumot és a publikumot). Ezúttal ilyesmiről nem adhatok számot – sőt, szomorúan regisztrálhattam, hogy visszatért a kovidelőtti „tüdőosztály"-légkör, a tételszünetek hosszát kényszerűen befolyásolta a harsány köhögés-krákogás. Amióta a zenekedvelő nagyközönség visszatérhetett a hangversenylátogatás gyakorlatához, minőségi változásnak örvendhettünk: a szórványos köhögés érezhetően visszatartható volt, az élőzene-hallgatás élményét korántsem zavaró. Ennek az estnek „rossz közönség" jutott, s csak remélni lehet, hogy az általános passzívfigyelmetlen légkör megmaradt a nézőtéren. Mert a „meggyőzés" agitatív munkája nem mindig összeegyeztethető a művészi teljesítménnyel.

Részben e korántsem elhanyagolható körülményekkel is összefüggésbe hozható, hogy a Kilencedik nem érte el azt a hatást, amelyet az interpretáció is megérdemelt volna. Tehát, a mű újrahallgatásává („átismétlésévé") módosult az élményforrás. Pedig az énekkar felkészült volt, kiváltképp a férfiszólamok jeleskedtek érthető szövegmondásban. Kolonits Klára arca mindvégig az örömforrás jelenlétét sugározta, és a „hanggyilkos" szólam igényes megoldása az öröm belső fényét is kivetítette. Megyesi Schwartz Lúcia érezhető igyekezettel alkalmazkodott a partnerei által meghatározott dinamikai keretekhez. Sebestyén Miklós és Bernhard Berchtold minden megszólalása élményszámba ment. Felkészültség, igényesség, figyelem az egyik oldalon – de talán épp az a hallgatóság aktív figyelmét közvetítő bioáram hiányzott, amitől teljes hatásfokkal érvényesülhetett volna az öröm- és szeretet-zene.

Malina János

Kodály Fiharmonikusok
2022. december 20.
Kölcsey Központ

„Örökzöldek" címmel adott bérleti hangversenyt a *Kodály Fiharmonikusok* együttese december 20-án Debrecenben, az utolsót a 2022-es évben. Természetesen a közelgő karácsony jegyében, hiszen a koncert két műsorszáma is közvetlenül az ünnephez kötődött.

Az első félidő műsorának még más volt a szervezőelve, ez ugyanis egy közönségszavazatok alapján összeállított kívánságprogram volt. Ebben a részben Mendelssohn *Hebridák nyitány*át, Pachelbel *D-dúr kánon*ját és Bach *A-dúr zongoraversenyé*t hallhatta a közönség *Somogyi-Tóth Dániel* főzeneigazgató vezényletével és zongorajátékával. A Mendelssohn-nyitány pregnáns ritmikája, bukolikus atmoszférája jól érvényesült ebben a precíz és áttetsző előadásban. A barokk művek között a szigorú szerkesztésű, de változatos és népszerű Pachelbel-darab a maga korrektségével együtt mintha egy csöppet fáradtan hatott volna. A Bach-koncertben elsősorban a szólista energikus játéka, magvas billentése ragadta meg figyelmünket – neki volt köszönhető a nyitótétel lendülete, s az ő éneklő zongorajátéka éltette a lassú tételt is. A zárótétel fő erénye a meggyőző, világos formálás volt, ami kifogástalan korrektséggel párosult.

Somogyi-Tóth Dániel

A tulajdonképpeni karácsonyi program a hangverseny második felére maradt. Ez a műsorrész egy újabb barokk kompozícióval, Corelli op. 6 no. 8-as, *g-moll, „Karácsonyi" concerto grossójá*val kezdődött. A két hegedűből és csellóból álló szólistacsoport, a concertino mindhárom tagja kitűnő szólójátékosnak bizonyult; különösen a csellista bűvölt el játékának magabiztosságával, hangi és technikai kvalitásaival. Egyébként a legtöbb tétel kissé talán rutinszerűen hatott, bár a pasztorális „Pifa" tétel azután érzékletesen zenei tablót varázsolt elénk.

Ha azonban a kitűnő részletek mellett időnként valamifajta – akár a Kölcsey Központ száraz akusztikájának is felróható – év végi fáradtságot is éreztünk az addig elhangzottakban, a zárószámban ez az érzésünk egy csapásra elillant: Csajkovszkij *Diótörő szvit*jét élettelien, virtuózan, a zenélés elemi örömét sugározva szólaltatta meg a karmester és a zenekar. A nyitótétel, a *Miniatűr nyitány* szinte szikrákat szórva szólalt meg a többszörösen osztott vonósokon, s megtapasztalhattuk a brácsaszólam remek formáját és kamarazenészi koncentráltságát, pontos staccatóit is. A rend és a könnyedség azután a fúvósok csatlakozásával hallatlanul telítetté váló partitúra megszólaltatásának is jellemzője maradt. Az *Induló* egészen különleges karakterű tétel, amely már gyermekkoromban is megbabonázott: a katonás fesztességet könnyedséggel és puhaléptűséggel egyesíti,

lebegővé teszi. Van benne valami a mendelssohni tündértáncokból – s ezt a minőséget Somogyi-Tóthék előadása is félreismerhetetlenné tette.

A cukorkatündér tánca megint Csajkovszkij legbájosabb zenei teremtményeinek egyike. A cseleszta és a basszusklarinét finoman összezúgatott akkordjai meseszerű légkört teremtettek, a basszusklarinét pianissimói pedig valószerűtlen puhaságú „ágyat vetettek" a szikrázó magas hangoknak. A *Trepak* stilizáltan hatott: a tánc eredendő vadságát észrevétlenül szelídítették hozzá a gyermeki világhoz. Az *Arab tánc* sejtelmességében, monotóniájában, titokzatos mély hangjaiban volt valami muszorgszkijos mélység, de ihlethette az előadókat Bartók Táncszvitjének arab tétele is.

A *Kínai tánc* groteszkségét talán még kézzelfoghatóbban húzták alá az előadók: a kitűnő pikkoló-fagott duó a cseleszta-basszusklarinét párosítás emlékét idézte föl, s ebben az esetben a keleties hangsorok és harmóniák, valamint a merev hatású pizzicatók járultak hozzá az egészen egyedi atmoszféra kialakításához. E ragyogó fuvolista-teljesítmények garantálták a Fuvolák táncának ellenállhatatlan hatását – ez is olyan tündéri tétele a szvitnek, amely minden gyermeki lelket elbűvöl a két fuvola jellegzetesen csajkovszkijos csevegésével-csörgedezésével. A váratlanul terjedelmes formává kibomló és a szvit lírai tetőpontját alkotó *Virágkeringő* pedig túláradó dallamossággal, szemérmesen kitárulkozó érzelmekkel zárta le a karácsonyi hangversenyt.

Fittler Katalin

Nemzeti Filharmonikusok
2022. december 23.
Művészetek Palotája - Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

„Ünnepre várva" – ezt a címet kapta a Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Nemzeti Énekkar karácsonyi hangversenye, az idei évadtól új főzeneigazgatója, Vashegyi György vezényletével. A műsoron J. S. Bach Karácsonyi oratóriumának első három kantátáján túl egy további karácsonyi tematikájú kantáta is szerepelt.

A közelmúlt tapasztalata: Bach Karácsonyi oratóriuma bekerült a (viszonylag) gyakran hallható műsorok közé – a tavalyi évadban is hallhattuk. Vashegyi György ezúttal a Nemzeti Filharmonikus Zenekar stílszerűen viszonylag kislétszámú együttesével szólaltatta meg, ami egyszersmind azt is jelenti, hogy a Nemzeti Filharmonikusok törzsközönsége is részesült e barokk remekmű élményében.

A Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem közönsége fogékonynak bizonyult: áhítatos légkör uralkodott a nézőtéren, ahhoz hasonlatos, amilyen a protestáns templomok rövid (áhítatnak is nevezett) istentiszteletén otthonos. Az irodalmi nyelvben az áhítat „a vallásos tisztelettel határos csodálat és szeretet" kifejezésére szolgál – általában ilyesfajta érzületekkel viseltetik a zenebarát Bach művészete iránt. Vélhetőleg hasonló lelkiállapotot éltek meg az előadók is: az est meghatározója a pasztorális atmoszféra volt.

Korunk embere nehezen tudja elképzelni, hogy Bach zenéjének nem mindig jutott hasonló fogadtatás – a zenetörténetírás szívesen köti a Bach-reneszánsz kezdetét a Máté passiónak Mendelssohn általi „újrafelfedezéséhez". Mindenesetre, szinte könyvtárnyi irodalma lett azóta annak az „értékelésnek", amely egészen kivételes helyet biztosít az egykori Tamás-templomi karnagynak. De mivel a csodák nem engedik kielemezni magukat, s a zsenialitásnak a tárgyszerű kimutatására sincsenek eszközeink, marad a fenntartás nélküli, odaadó tisztelet, rajongó szeretet.

Éppen ezért általánosságban elmondható, hogy a Bach-művek hallgatói „kevésbé kritikusak", vagyis, elsősorban a zenére irányul figyelmük, nem pedig az interpretáció-elemzésre (összevetve a korábbi zenehallgatások során szerzett tapasztalatokkal, röviden, az elvárásokkal). Ilyen szempontból hálás feladat a mindenkori publikum megajándékozása élőzenei élménnyel!

Kalafszky Adriána

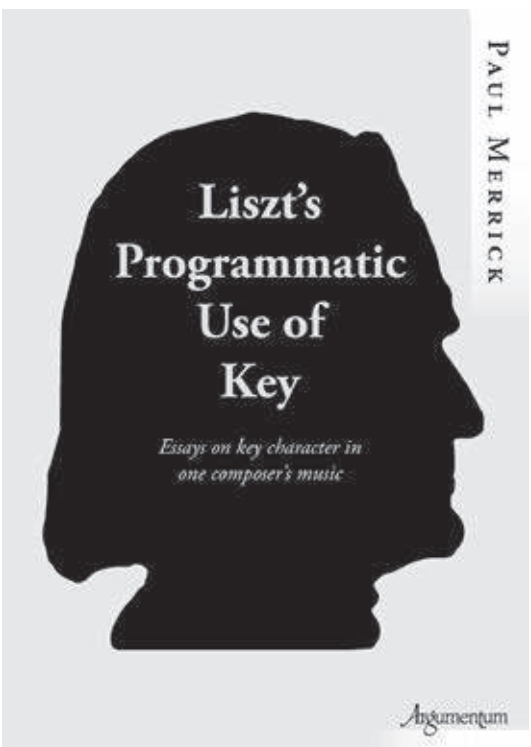
Az együttesekhez szólistaként a megbetegedett Baráth Emőke helyett bravúrosan beugró Kalafszky Adriánát, továbbá Balogh Esztert, Megyesi Zoltánt és Najbauer Lórántot halhattuk. És ha teljesítményük korántsem volt zeneileg egyenrangú, a Bach-rajongókat ez kevéssé zavarhatta. Hiszen megannyi lelkes amatőr egyházi együttest sem tart vissza az önkritika attól, hogy e remekművek előadására vállalkozzanak. Tehát, a technikailag igényesen megoldott áriákban zeneileg gyönyörködtünk, amikor pedig az érthető szövegmondáson túl értelmezett interpretációban hallottunk recitatívókat és áriákat, akkor hálásak is voltunk az előadóknak. A lelkiismeretes kidolgozottság pedig arra is alkalmas volt, hogy a művekkel ismerkedők számára megkönnyítse a tájékozódást a tételekben. Szokás szerint segített ebben a feliratozás is – habár korántsem vehető biztosra, hogy mindenki folyamatosan követte a szövegeket – kínálkozott a kényelmesebb, belefeledkezős gyönyörködés, igazi áhítat. Tehát, a zenei élménnyel legalábbis egyenrangú (ha nem fajsúlyosabb) volt a lelki töltekezés. Hozzájárult ehhez az is, hogy az interpretáció nem élt a markáns dinamikai kontrasztok hatáskeltő eszközével – a szemlélődő-nyugodt atmoszféra a zenének nem a varázs-, hanem inkább a gyógyító hatását juttatta érvényre.

Paul Merrick: Liszt programszerű hangnem-használata

Esszék a hangnem-karakterről egy komponista zenéjében

Kovács Ilona

Nem túlzás azt állítani, hogy a Liszt Ferenc életéről és munkásságáról szóló könyvekkel mára már Dunát lehetne rekeszteni. E munkák sokféle szempontból vizsgálják nagy hazánkfia művészetét és joggal hihetnénk, hogy a Liszt-kutatásban már nincs új a nap alatt. A közelmúltban Paul Merrick tollából megjelent könyv azonban azt bizonyítja, hogy még mindig vannak olyan felfedezetlen területek Liszt munkásságán belül, ami ez idáig elkerülte a zenetörténészek figyelmét.

Paul Merrick zenetudós-zeneszerző kutatási területe Liszt Ferenc zenéje, ezen belül pedig elsősorban a különféle hangnemek és a Liszt műveiben rejlő programok és narratívák kapcsolatának vizsgálata; munkásságának másik jelentős szelete Liszt egyházzenéjének tudományos megismerése és megismertetése.

A szerző bizonyos tekintetben „csodabogár": általában kis hazánkból mennek honfitársaink hosszabb időre, vagy akár egész életükre Angliába a jobb munkalehetőség és a jobb életkörülmények reményében. Visszafelé ez nem túl gyakori, Paul Merrick esetében mégis ez történt: 1982 óta él Magyarországon. Az ok egyszerű: „a világ hírhedett zenésze" iránt érzett tisztelete és szeretete, zenéjének csodálata hozta Budapestre. Egyetemi tanulmányait Oxfordban, a Wadham Collegeban végezte, majd a University of Sheffield hallgatójaként szerezte meg doktori fokozatát. Már fiatal kutató korában felfigyelt Liszt munkásságára. Érdeklődéssel vizsgálta Liszt alkotásait, azaz, vizsgálta volna, ám Angliában akkoriban meglehetősen korlátozott volt a hozzáférhetőség a Liszt-művek kottáihoz. Márpedig Merrick kutatómunkája igényelte, hogy kottával a kezében vizsgálja a Liszt-darabokat. Szerencséjére (és a mi szerencsénkre) a budapesti Zeneakadémia könyvtárában mindent megtalált, amit keresett, így nem volt kérdés, hogy kutatómunkáját Budapesten folytatja. (A mai kor gyermeke talán nem is érti, miért volt fontos Merrick számára a budapesti kutatómunka. Ekkor még javában az internet előtti időkről beszélünk, amikor még nem laptoppal jártak könyvtárba, hanem jegyzetfüzettel, és kartonokról keresték elő a kottákat és könyveket, nem pedig számítógépes adatbázisok segítségével vagy éppen az internetről letöltve.) A könyv ajánlása azt is sejtetni engedi, hogy ki és mi bátorította Merricket arra, hogy még jóval a rendszerváltás előtt Magyarországra jöjjön és Budapesten telepedjen le. A kötet elején néhány sor tisztelettel emlékezik meg a magyarországi Liszt-kutatás egykori doyenjéről, Legány Dezsőről (1916–2006), akinek javaslatára jött a fiatal angol zenetudós Liszt életművét kutatni, és voltaképpen neki köszönhetően lett végül választott hazája Magyarország. A fülszövegből pedig azt tudjuk meg, hogy Paul Merrick Kroó György tanár úr meghívására kezdett tanítani a Zeneakadémián, (a mi zenetudományi évfolyamunknak is ő tanított angolt). Itt 1982-től 2011-ig, majd a következő évtől közel egy évtizedig pedig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Intézetében oktatott. Kevesen tudják róla, hogy a kutatás és a tanítás mellett zeneszerzéssel is foglalkozik, többek között egy *Oboaverseny* (1974) szerzője.

Paul Merrick a Liszt-művek szisztematikus vizsgálatával nagyon érdekes és egyedi megállapításokra jutott, örvendetes, hogy „felfedezéseit" publikálta. Bár Liszt bizonyos értelemben nagyon szabadon komponált, művei hangnemeit rendkívül körültekintően és tudatosan választotta meg, és a különböző hangnemekhez követ-

kezetesen társított meghatározott karaktereket, ez a zeneszerzői attitűd pedig már egészen fiatalkorától megfigyelhető. A könyv *Initium* című fejezetében Merrick hangsúlyozza, hogy voltaképpen már a tizennégy éves Lisztnél is kimutatható a hangnemválasztás iránti tudatosság. Mikor tizenkét etűdöt tartalmazó sorozatának (*Etude en douze exercices*, S. 136) két utolsóját – egy Desz-dúr és egy b-moll hangnemű etűdöt – befejezte, a folytatás logikusan a két 6 bés hangnemben – a Gesz-dúrban és az esz-mollban következett volna, amit végül sohasem írt meg. A két öt bés hangnemet sem az általában megszokott úton érte el: a tizenkét etűd dúr és párhuzamos moll párjai nem a kvintkör keresztes irányába indultak el, hanem – Merrick szavaival élve – egy 'circle of fourths', azaz egy kvartkör irányába (2.), így C-dúr/a-moll, F-dúr/d-moll, B-dúr/g-moll (és így tovább) hangnemű etűdök követik egymást, ami ezáltal egy domináns-tonika viszonyt hoz létre az előző és az azt követő hangnemek között. Az igazat megvallva, a kvartkör nézőpont kérdése, mivel ezt az irányt éppen kvintkör szerintinek is tekinthetjük, ha a bés hangnemek irányába indulunk el. (S ha már mindenképpen vitatkozni akarunk: nem valószínű, hogy 13. és 14. etűdöt is tervezett ebbe a sorozatba az ifjú szerző, mivel évszázados hagyományra tekint vissza a tucatnyi vagy féltucatnyi műből álló sorozatok komponálása.) A továbbiakban viszont a fejezet alcímét magyarázva – *6 bé vagy hat kereszt?* – igaza van Merricknek, hogy ha az egyetlen olyan dúr hangnemű hármashangzatot játsszuk zongorán, aminek mind a három hangja feketebillentyűs, akkor azt egyaránt le lehet Gesz-dúrba is, és Fisz-dúrba is írni (mindkettőben hat előjegyzés van és egyiket sem könnyebb olvasni a másiknál, ráadásul a zongorán mindkét hangnem ugyanúgy hangzik). Egy zeneszerzőnek azonban mégsem mindegy, hogy Gesz-dúrban, avagy Fisz-dúrban komponál meg egy művet.[1] Paul Merrick szerint az egyetlen magyarázat erre minden bizonnyal az, hogy a hangnemeknek sajátos karaktere van.

A könyv 2., *Prelude* című fejezetében – többek között – a könyv szerzője tovább meséli a fentebb említett etűdök történetét, nem mellékesen kiemelve azok szoros kapcsolatát a hangnemekkel. Az 1826-ban publikált tucatnyi ifjúkori etűdöt Liszt alaposan átdolgozta és kibővítette (*12 Grandes études*, 1839). Fontos megjegyezni, hogy ekkor még mindig nem viselnek címet ezek a darabok. (Kivéve az 1847-ben a sorozatból kiemelt, önállóan megjelentetett negyediket, mely a *Mazeppa* címet kapta.) A történet 1852-re teljesedik ki, mikor is az *Études d'exécution transcendante* darabjai – kettő kivételével – a hangnemre jellemző címeket kaptak (itt is marad ugyanaz a hangnem-rend, mint az ifjúkori etűdökben). Beszédes, és nyilván nem véletlen, hogy például az Esz-dúr etűd az *Eroica* címet viseli (bizonyosan Beethoven 3. szimfóniája előtt hódolt Liszt). Merrick szerint annak is megvan a magyarázata, hogy például a 6., *Látomás* címmel illetett, g-mollban induló etűd nagyobb része miért van az azonos nevű dúrban komponálva. Merrick kutatásai szerint a G-dúr a fényt szimbolizálja Liszt alkotásaiban, így ez a minore/maggiore hangnemű darab a fény felé mutat, nem pedig a sötétségbe vezet. Visszatérve a Gesz-dúr/Fisz-dúr kérdésre, Liszt a Fisz-dúrt preferálta a Gesz-dúrral szemben. (Ez onnét sejthető, hogy Merrick tudomása szerint Liszt soha nem írt Gesz-dúrban kompozíciót, Fisz-dúr hangneműt viszont igen; másrészt pedig a transzcendens etűdök fennmaradt vázlatai között fennmaradt egy Fisz-dúrban komponált töredék egy tervezett – ám a fiatalkori sorozathoz hasonlóan szintén meg nem írt – 13. etűdhöz.[2]

A több száz Liszt-mű átlapozása után Paul Merrick meggyőzően vonja le a tanulságokat a zeneszerzői életműben használt hangnemek szimbolikáját illetően. Az alábbi következtetésekre jutott az egyes hangnem-karakterisztikák eszmei mondanivalóját illetően (a szerző által tárgyalt sorrendben): d-moll: *mors* (halál); g-moll: *nubilum* (komorság); G-dúr: *lux* (fény); D-dúr: *regnum* (királyság); A-dúr: *fides* (hit, hűség); E-dúr: *sanctitas* (szentség); H-dúr: *concentus* (egyetértés, menny); Fisz-dúr: *divinitas* (istenség); Cisz-dúr: *aeternitas* (örökkévalóság); Desz-dúr: *miratio* (csodálás); Asz-dúr: *amor* (szerelem, szeretet); Esz-dúr: *maiestas* (méltóság); B-dúr: *voluntas* ([isteni] akarat); F-dúr: *natura* (természet); C-dúr: *essentia* (lényeg); a-moll: *confessio* (vallomás); e-moll: *precatio* (ima); h-moll: *separatio* (elválasztás); fisz-moll: *manes* (a megholtak szellemei); cisz-moll: *tenebrae* (sötétség); gisz-moll: *restitutio* (visszaállítás); esz-moll: *dolor* (fájdalom) b-moll: *pertinacia* (makacsság); f-moll: *ardor* (buzgóság, szenvedélyesség); c-moll: *scelus* (bűn). (Az egyes hangnemeket tárgyaló fejezetekben bőséges példát ad a szerző az elnevezések alátámasztására.)

Rendkívül izgalmas megfigyelés az is, hogy mi a helyzet akkor, ha a kompozíciónak nincs előjegyzése. Aki nem járta végig azt a kutatói utat, amit Merrick, gyorsan rávághatná, hogy akkor vagy C-dúr, vagy a-moll a mű tonalitása. Pedig nem… Merrick példákkal alátámasztva érvel amellett, hogy ezek a művek *sans ton*, azaz hangnem nélküliek.[3] A hangnem-nélküliség ötlete és gyakorlata már Liszt ifjú éveitől megfigyelhető, mikor első zongorára fogalmazott programzenéjén, a *Harmonies poétiques et religieuse* (S. 154) sorozat Pensée de morts (Emlékezés a holtakra) című darabján dolgozott. Liszt először g-mollban vázolta fel a darabot, majd ezt az elképzelést revideálva kitörölte a két bé előjegyzést. Ahogy Merrick fogalmaz: „Liszt a zenét nem hangnembe, hanem hangnemen kívül helyezte" (6.). A *sans ton* „előjegyzés" maga is egy program, mely a halál zenei szimbóluma Lisztnél. Ebben a konkrét példában az egész műből sugárzó kétségbeesés a tonális bizonytalanság mellett a darab instabil lüktetésében is megjelenik: a kezdeti 5/4 a későbbiekben 7/4-del és 4/4-del váltakozik (majd csak a második részben nyugszik meg, és lesz stabil ¾ az ütemmutató), míg a kompozíció

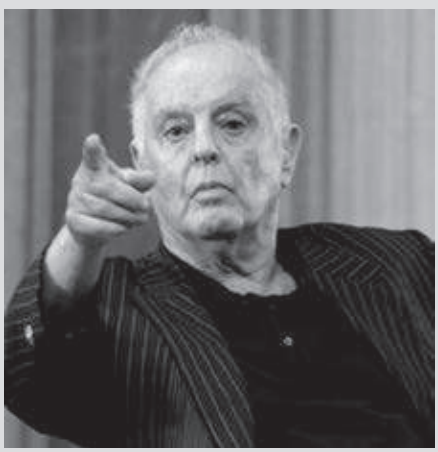
első felének végét a 130. zsoltár *De profundis clamavit ad Domine…* (A mélységből kiáltok, Uram, hozzád!) szövege alatt az énekelt kórus hangszeres megfelelője zárja. A sötétség után következő második rész tonalitása G-dúr, mely – már tudjuk – a fényt szimbolizálja Lisztnél. A *sans ton* Merrick által adott neve a *nihilium* (semmi).

A kötet figyelemre méltó fejezete *A zongoraszonáta és a h-moll hangnem* című rész, melyben Liszt egyik leggrandiózusabb zongorára írott kompozíciójának, a h-moll szonátának elemzése olvasható. A szerző itt is a hangnem és a program kölcsönhatását vizsgálja minuciózusan. Az esszék sorát Liszt ABC-sorrendben felsorolt műveinek hangnemi „térképe" zárja, valamint – kissé kilógva a könyv tematikájából – a Krisztus-oratórium keletkezési dátumának korrigálása (ez lehetett volna lábjegyzet), továbbá egy Liszt-tanítvány, Varga Vilma (1865–1950) életútjának rövid ismertetése, és egy Varga Vilma által készített kézimunka fényképe, melyet Liszt nagy becsben tarthatott, hiszen egy évtizedig a felsőkabátja béléséhez varrva hordott.

Paul Merrick könyve úttörő, egyedülálló megközelítésével unikum az eddigi Liszt-irodalomban, mely egyaránt – egyelőre még csak angol nyelven – hasznos olvasmánya lehet a zenetörténészeknek, az előadóművészeknek és a Liszt Ferenc zenéje iránt érdeklődő szélesebb olvasóközönségnek is.

(Paul Merrick: *Liszt's Programmatic Use of Key. Essays on key character in one composer's music.* Budapest: Argumentum, 2021. – 181 oldal, ISBN 978-963-446-825-7)

A 80 ÉVES DANIEL BARENBOIM, akinél tavaly súlyos neurológiai betegséget diagnosztizáltak, rossz egészségi állapotára hivatkozva három évtized után lemond főzeneigazgatói posztjáról. Lemondása január 31-től hatályos.

FOTÓ: BLOOMBERG.COM

A Berlini Állami Operaház általános zeneigazgatójaként az elmúlt három évtizedben riválisnélküli művészeti birodalmat épített fel, és segített a német kultúra meghatározásában az újraegyesítés után.
Barenboim, a klasszikus zene egyik legnagyobb sztárja abban reménykedett, hogy idén visszatér minden programjához. Ám az állapotával kapcsolatos folyamatos bizonytalanság megterhelte az Állami Operát – a társulat nem tudott helyettesítőt találni, veszélyeztette ezzel Wagner „Ring" ciklusának tavaly ősszel várt új produkcióját is –, és ez megnehezítette a továbblépést.

(The New York Times)

Lapzárta után érkezett

A NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR január 12. és január 23. között Japánban turnézik, ahol Tokióban, Fukuokában, Nagoyában, Kamakurában és Oszakában ad, összesen hat koncertet. A turné programjában elhangzik Beethoven Egmont-nyitánya, Bruch I. (g-moll) hegedűversenye Beethoven V. (Esz-dúr) zongoraversenye, Dvořák IX. „Az Újvilágból" szimfóniája, valamint Csajkovszkij V. szimfóniája. Az előadások szólistája a Japánban igen népszerű Mariko Senju hegedűművésznő, Ikuyo Nakamichi és Mao Fujita zongoraművészek. Valamennyi hangversenyt Kobayashi Ken-ichiro vezényli, aki sok szállal kötődik a Nemzeti Filharmonikusokhoz.

---

[1] Hogy mennyire fontosnak tartottak bizonyos hangokat, vagy hangnemeket a zeneszerzők – melyek pedig azt gondolhatnánk, hogy az enharmonia miatt ugyanúgy szólnak – arra saját kutatási területemről, Dohnányi Ernő életművéből is számtalan példát tudok idézni. Elgondolkodtató például, hogy Dohnányi miért érezte helyénvalóbbnak a *Suite en valse* (op. 39) 1. tételének definitívjében a 44. ütemben a második negyeden a *b"*-t, mint a vázlatokban szereplő *aisz"*-t (vázlat: 2. old./6. sor/2. ütem, amit már a 3. old./1. sor/2. ütemben korrigált, British Library, Add. MS. 50,798A). Olyanra is találunk példát ugyanebben a műben, hogy a zeneszerző a korábbi enharmonikus változtatást módosítja vissza az első gondolatára. Bővebben lásd Kovács Ilona: *Alkotói folyamat Dohnányi Ernő zeneszerzői műhelyében. A kamarazene-vázlatok vizsgálata.* PhD-disszertáció, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest, 2009, 238.
http:// lfze.hu/netfolder/public/PublicNet/Doktori%20dolgozatok/kovacs_ilona/disszertacio.pdf

[2] A *Transzcendens etűdök* legkorábbi verzióját az akkor tizenhat éves Liszt – talán J. S. Bach *Wohltemperiertes Klavier* című sorozatának mintájára – eredetileg negyvennyolc darabból állónak tervezte (végül tizenkettő készült el), hasonlóan az 1839-es *12 Grandes études*-höz, melyet huszonnégy darabosnak hirdettek, de ebből is csak egy tucat készült el (3.).

[3] A *sans ton* nem tévesztendő össze az atonalitással, bár egy kései, a 20. századra előremutató művének éppen ez a címe: *Bagatell sans tonalité* (Hangnem nélküli bagatell, S. 170).

A SAVARIA SZIMFONIKUS ZENEKAR
próbajátékot hirdet

BRÁCSA TUTTI ÁLLÁSRA

határozatlan idejű munkaszerződéssel, próbaidő kikötésével

A meghallgatás anyaga:
- Bach: 1 szóló tétel vagy 1 szóló tétel más műből (Max Reger I. tétel v. Hindemith I-II. tétel)
- Stamitz: Brácsaverseny, első tétel kadenciával vagy
- Stamitz: Brácsaverseny, második és harmadik tétel vagy
- Hoffmeister: Brácsaverseny, első tétel kadenciával vagy
- Hoffmeister: Brácsaverseny, második és harmadik tétel

Zenekari anyag:
- Bartók: Concerto Zenekarra, 5. tétel, 300. – 317. cifferig
- Csajkovszkij: VI. szimfónia, 1. tétel, 171. – 187. ütemig
- Mendelssohn: Szentiványéji álom, Scherzo C – D-ig
- Beethoven: III. szimfónia, 3. tétel, 1 – 73. ütemig
- Brahms: II. szimfónia, 2. tétel, 49. – 58. ütemig
- Bruckner: IV. szimfónia, 2. tétel, 50. ciffer után 1. ütemtől 80. ciffer után 4. ütemig
- R. Strauss: Don Juan, első 8 ütem és A előtti 2. ütemtől B felütésséig

A zenekari részletek letölthetők a zenekar honlapjáról (www.sso.hu/hirek)

Követelmények: – felsőfokú végzettség
– erkölcsi bizonyítvány *(az állás elnyerése esetén)*
– magyarországi munkavállalási engedély

A jelentkezéshez szükséges dokumentumok:
– szakmai önéletrajz
– zenei végzettséget igazoló dokumentum

A próbajáték helyszíne: Bartók Terem, Szombathely, Rákóczi F. u. 3.

A próbajáték időpontja: 2023. március 29. szerda 13:30

Az állás, sikeres próbajátékot követően 2023. április 1-től tölthető be.
Bérezés: az Mt és a Kollektív szerződés szerint.
A zenekar zongorakísérőt nem biztosít, kérésre helyi zongorakísérőt tudunk ajánlani!

Jelentkezési határidő: 2023. március 13. hétfő
Jelentkezés: Savaria Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely, Rákóczi F. u. 3. fodor.daniel@sso.hu
Kapcsolattartó: Fodor Dániel
tel: +36 20 360 02 34, e-mail: fodor.daniel@sso.hu

Szombathely, 2023. január 9.

Kiss Barna
igazgató

A SAVARIA SZIMFONIKUS ZENEKAR
próbajátékot hirdet

CSELLÓ TUTTI ÁLLÁSRA

határozatlan idejű munkaszerződéssel, próbaidő kikötésével

Kötelező anyag:
- Haydn: D-dúr csellóverseny I. tétel (kadenciával

Zenekari anyag:
- Beethoven: V. szimfónia 2. tétel – (a kijelölt részek)
- Brahms: II. szimfónia 2. tétel – (a kijelölt rész)
- Brahms: III. szimfónia 3. tétel – (a kijelölt rész)
- Verdi: Requiem – Offertorio – (a kijelölt rész)
- R. Strauss: Hősi élet és Don Juan – (a kijelölt részek)

A zenekari részletek letölthetőek a zenekar honlapjáról (www.sso.hu/hirek)

Követelmények: – felsőfokú végzettség
– erkölcsi bizonyítvány *(az állás elnyerése esetén)*
– magyarországi munkavállalási engedély

A jelentkezéshez szükséges dokumentumok:
– szakmai önéletrajz
– zenei végzettséget igazoló dokumentum

A próbajáték helyszíne: Bartók Terem, Szombathely, Rákóczi F. u. 3.

A próbajáték időpontja: 2023. március 29. szerda 13:30

Az állás, sikeres próbajátékot követően 2023. április 1-től tölthető be.
Bérezés: az Mt és a Kollektív szerződés szerint.
A zenekar zongorakísérőt nem biztosít, kérésre helyi zongorakísérőt tudunk ajánlani!

Jelentkezési határidő: 2023. március 13. hétfő

Jelentkezés: Savaria Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely, Rákóczi F. u. 3.
fodor.daniel@sso.hu

Kapcsolattartó: Fodor Dániel
tel: +36 20 360 02 34,
e-mail: fodor.daniel@sso.hu

Szombathely, 2023. január 9.

Kiss Barna
igazgató

A SAVARIA SZIMFONIKUS ZENEKAR
próbajátékot hirdet

HEGEDŰ TUTTI ÁLLÁSRA

határozatlan idejű munkaszerződéssel, próbaidő kikötésével

Kötelező anyag:
Mozart: G-dúr, vagy D-dúr, vagy A-dúr hegedűversenyének I. kadenciával
Bach: szabadon választott szólószonáta vagy partita tétel

Zenekari anyag:
Brahms: IV. szimfónia op.98.
1. tétel 281 – 297-ig
392 – től a tétel végéig
3. tétel elejétől 44-ig
311-től a tétel végéig
R. Strauss: Don Juan op.20, I. hegedű, elejétől a „B" betűig
Bartók: Concerto V. tétel 21 – 50-ig
55 – 86-ig
Mozart: D-dúr Haffner szimfónia 1. tétel elejétől 48-ig
Beethoven: IX. szimfónia 3. tétel 99 – 114-ig (Lo'stesso tempo)
Mendelssohn: Szentiványéji álom: Scherzo 17-től a D után 7-ig (99)

A zenekari részletek letölthetők a zenekar honlapjáról (www.sso.hu/hirek)

Követelmények: – felsőfokú végzettség
– erkölcsi bizonyítvány *(az állás elnyerése esetén)*
– magyarországi munkavállalási engedély

A jelentkezéshez szükséges dokumentumok:
– szakmai önéletrajz
– zenei végzettséget igazoló dokumentum

A próbajáték helyszíne: Bartók Terem, Szombathely, Rákóczi F. u. 3.

A próbajáték időpontja: 2023. március 28. kedd 14:00

Az állás, sikeres próbajátékot követően 2023. április 1-től tölthető be.
Bérezés: az Mt és a Kollektív szerződés szerint.

A zenekar zongorakísérőt nem biztosít, kérésre helyi zongorakísérőt tudunk ajánlani!

Jelentkezési határidő: 2023. március 13. hétfő
Jelentkezés: Savaria Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely, Rákóczi F. u. 3. fodor.daniel@sso.hu
Kapcsolattartó: Fodor Dániel
tel: +36 20 360 02 34, e-mail: fodor.daniel@sso.hu

Szombathely, 2023. január 9.

Kiss Barna
igazgató

A SAVARIA SZIMFONIKUS ZENEKAR
próbajátékot hirdet

KONCERTMESTERI ÁLLÁSRA

határozatlan idejű kinevezéssel, próbaidő kikötésével

Kötelező anyag:
– J. S. Bach: valamelyik szólószonáta lassú tétele és fúgája, vagy Chaconne
– Egy nagy hegedűverseny első, vagy utolsó tétele kadenciával az alábbi szerzők valamelyikétől:
Beethoven, Brahms, Csajkovszkij, Sibelius, Prokofjev, Hacsaturján
– Egy bármilyen stílusú előadási darab.

Zenekari szólók:
– Beethoven: Missa Solemis
– Offenbach: Orfeusz az alvilágban – nyitány
– Rimszkij-Korszakov: Seherezádé
– R. Strauss: Hősi élet
– R. Strauss: Till Eulenspiegel

A zenekari részletek letölthetők a zenekar honlapjáról (www.sso.hu/hirek)

Követelmények: – felsőfokú végzettség
– erkölcsi bizonyítvány *(az állás elnyerése esetén)*
– magyarországi munkavállalási engedély

A jelentkezéshez szükséges dokumentumok:
– szakmai önéletrajz
– zenei végzettséget igazoló dokumentum

A próbajáték helyszíne: Bartók Terem, Szombathely, Rákóczi F. u. 3.

A próbajáték időpontja: 2023. március 28. kedd 14:00

Az állás, sikeres próbajátékot követően 2023. április 1-től tölthető be.

A zenekar zongorakísérőt nem biztosít, kérésre helyi zongorakísérőt tudunk ajánlani!

Jelentkezési határidő: 2023. március 13. hétfő
Jelentkezés: Savaria Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely, Rákóczi F. u. 3.
fodor.daniel@sso.hu
Kapcsolattartó: Fodor Dániel
tel: +36 20 360 02 34,
e-mail: fodor.daniel@sso.hu

Szombathely, 2023. január 9.

Kiss Barna
igazgató

A MISKOLCI SZIMFONIKUS ZENEKAR NONPROFIT KFT.

próbajátékot hirdet

BRÁCSA TUTTI EGÉSZ ÉS/VAGY FÉLÁLLÁSRA

1 évre szóló határozott időtartammal, véglegesítési lehetőséggel

A próbajáték ideje: 2023. március 6.(hétfő) 14.30
helye: Miskolci Szimfonikus Zenekar székháza (Malom, Fábián u. 6/a)

A próbajáték anyaga:

- Egy tetszőlegesen választott tétel J. S. Bach Szólószonátáiból, Partitáiból vagy Csellószvitjeiből
- C. Stamitz vagy F. A. Hoffmeister Brácsaverseny I. tétele

Zenekari állások (kijelölt részek):

1. Mozart: Egy kis éji zene	IV. tétel Rondo, első 55 ütem
2. Beethoven: V. szimfónia	II. tétel Andante con moto, első 9 ütem
3. Beethoven: IX. szimfónia	II. tétel Molto vivace, első 57 ütem
4. Mendelssohn: a-moll „Skót" szimfónia	I. tétel Andante con moto, első 16 ütem
5. Mendelssohn: Szentiványéji álom-szvit	Scherzo, C-től D-ig.
6. R. Strauss: Alpesi szimfónia	67-es ziffer utáni 6. ütemtől 71-es ziffer utáni 3. ütemig
7. R. Strauss: Alpesi szimfónia	94-es ziffertől 97-es zifferig
8. Bartók: Concerto – IV. tétel	42. ütemtől 60. ütemig
9. Bartók: Concerto – V. tétel	300. ütemtől a 317. ütemig
10. Bartók: A Kékszakállú herceg vára	26-os ziffertől 27-es zifferig

Jelentkezés:

e-mailben, szakmai önéletrajzzal (kérjük az elérhetőséget is megadni!) 2023. március 1-ig az info@mso.hu címen, vagy személyesen a zenekar irodájában (cím: 3525 Miskolc, Fábián u. 6/a). Információért forduljon bizalommal a szólamvezetőhöz. Telefonszáma: 06-30/269-7760.

A zenekar zongorakísérőt nem biztosít.

Miskolc, 2022. december 14.

Szászné Pónuzs Krisztina
ügyvezető

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK TAGJAI:

HIVATÁSOS SZIMFONIKUS ZENEKAROK

Alba Regia Szimfonikus Zenekar
Cím: 8000 Székesfehérvár
Szabadságharcos út 59.
www.arso.hu
igazgató: Ruff Tamás
ruff.tamas@arso.hu
(+36) 30 217 3411
Titkárság telefonszáma: +36 70 522 46 92

Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar Közhasznú Nonprofit Kft.
Cím: 1221 Budapest, Tóth József u. 47.
Levélcím: 1775 Budapest, Pf. 122
Művészeti titkárság: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b. IV. ép.
Telefon: 322-1488 • Fax: 413-6365
E-mail: nfo@bdz.hu • www.bdz.hu

Concerto Akadémia Nonprofit Kft.
Székhely: 1094 Budapest, Páva u. 10-12.
Levelezési cím: 1450 Budapest, Pf. 75
Központi telefonszám:
(+36-1) 215-5770 • Fax: (+36-1) 215-5462
E-mail: info@concertobudapest.hu
www.concertobudapest.hu

Duna Szimfonikus Zenekar Magyar Élőzene Nonprofit Kft.
Levelezési cím:
1033 Budapest, Vörösvári út 101.
Próbaterem:
1105 Budapest, Halom u. 42.
Tel.: (+36) 70 652 55 91
E-mail: dunaszimfonikusok@gmail.com
www.dunaszimfonikusok.hu

Kodály Filharmónia Debrecen
4025 Debrecen, Simonffy u. 1/c.
Tel.: (52) 500-200 • Fax: (52) 412-395
E-mail: info@kodalyfilharmonia.hu
www.kodalyfilharmonia.hu

Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár Nonprofit Kft.
1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.
Tel.: 411-6600 • Fax: 411-6699
E-mail: info@filharmonikusok.hu
foigazgato@filharmonikusok.hu
www.filharmonikusok.hu

Magyar Rádió Zenei Együttesek Szimfonikusok – Énekkar – Gyermekkórus
Székhely:
1037 Budapest, Kunigunda útja 64.
Levelezési cím: 1088 Budapest,
Bródy Sándor u. 5-7.
E-mail: info@radiomusic.hu
www.radiomusic.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar
Székhely: 1093 Bp., Péceli utca 2.
Levelezési cím: 1143 Bp, Stefánia út 61.
Tel.: 338-2664 • Tel./fax: 338-4085
E-mail: office@mavzenekar.hu
www.mavzenekar.hu

Miskolci Szimfonikus Zenekar Nonprofit Kft.
3525 Miskolc, Fábián u. 6/a.
Tel.: (46) 323-488
E-mail: info@mso.hu • www.mso.hu

Óbudai Danubia Zenekar
1033 Budapest,
Laktanya u. 35. (I. em., 2-es kapucs.).
Tel.: (+36-1) 373-0228, (+36-1) 269-1178
E-mail: info@odz.hu • www.odz.hu

Pannon Filharmonikusok – Pécs
7622 Pécs, Breuer Marcell sétány 4.
Tel.: (72) 500-320
Fax: (72) 500-330
E-mail: info@pfz.hu • www.pfz.hu

Savaria Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely, Rákóczi u. 3.
Tel.: (94) 314-472
Fax: (94) 316-808
E-mail: info@sso.hu • www.sso.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar
6720 Szeged, Széchenyi tér 9.
Korzó Zeneház
Tel.: (62) 426-102
E-mail: orch@symph-szeged.hu •
www.symph-szeged.hu

Szolnoki Szimfonikus Zenekar
5000 Szolnok, Hild tér 1
Aba-Novák Kulturális Központ
Tel.: (30) 9358-368
E-mail: info@szolnokiszimfonikusok.hu
www.szolnokiszimfonikusok.hu

Szent István Filharmonikusok Non-profit Kft.r
1145 Budapest, Columbus u. 11.
Tel.: (36 1) 467-0786
E- mail:
rendezveny@zugloifilharmonia.hu

EGYESÜLETKÉNT MŰKÖDŐ ZENEKAR

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara
1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550 • Fax: 331-9478
http://www.bpo.hu

KAMARAZENEKAROK

Liszt Ferenc Kamarazenekar
1036 Budapest, Kiskorona utca 7.
Tel/Fax: +36 1 250 4938
lfkz@lfkz.hu http://www.lfkz.hu

REGIONÁLIS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE

1141 Budapest Szugló utca 125/D
C. épület 3/34.
Elnök: Szabó Sipos Máté
szabosiposmate@gmail.com
Főtitkár: Horváth Gábor
horvath.gabor975@gmail.com
www.regionaliszenekarok.hu

* * *

Békés Megyei Szimfonikus Zenekar
Levelezési cím: Békés Megyei Szimfonikus Zenekar Közhasznú Kulturális Egyesület
Békéscsaba 5600 Andrássy út 3.
Telefon: 20/4322-948
E-mail: uhrinviktor@freemail.hu
Honlap: www.bekesszimf.hu
Művészeti vezető: Uhrin Viktor

Dunakeszi Szimfonikus Zenekar Egyesület Magyarország
(korábbi Váci Szimfonikus Zenekar)
2120 Dunakeszi, Állomás sétány 17.
Honlap: www.dszz.hu
E-mail: dkszimfonikus@gmail.com

Egri Szimfonikus Zenekar
Levelezési cím: Egri Szimfonikus Zenekar Kulturális Egyesület
Eger 3300 Knézich K. u. 8.
Telefon: 20/964-1518
Honlap: www.egriszimfonikusok.hu
Művészeti vezető: Szabó Sipos Máté

Gödöllői Szimfonikus Zenekar
Levelezési cím:
Gödöllő 2100 Ady Endre sétány 1.
E-mail: titkarsag@gso.hu
Honlap: www.gso.hu
Művészeti vezető: Rácz Márton

Kecskeméti Szimfonikus Zenekar, Hírös Agóra Kulturális és Ifjúsági Központ
6000 Kecskemét, Deák tér 1.
Telefon: 06-20/3230-001
E-mail: kszztitkar@gmail.com
jacintfoldi@gmail.com
Honlap: www.hirosagora.hu
Művészeti vezető: Földi Jácint

Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar
Pro Kultúra Sopron Nonprofit Kft.
9400 Sopron, Liszt Ferenc utca 1.
www.prokultura.hu

Szabolcsi Szimfonikus Zenekar Közhasznú Egyesülete
Székhely: 4400 Nyíregyháza,
Szent István u. 12.
mobil: 30 9656 453
E-mail: szabolcsiszimf@gmail.com
Képviselő: Nagy Gyula

Tatabánya Város Szimfonikus Zenekara
Levelezési cím: TatabányArt Művészeti Egyesület
Tatabánya Fő tér 34.
Telefon: 30/6926489
E-mail: gezaroman@t-online.hu
Művészeti vezető: Román Géza

zeneKar

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, VALAMINT A MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS LAPJA, A NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM TÁMOGATÁSÁVAL.

nka Nemzeti Kulturális Alap

A szerkesztőség levelezési címe:
ZENEKAR MŰVÉSZETI BT.
1222 Budapest, Fenyőtoboz utca 6.
e-mail: info@zenekarujsag.hu
www.zene-kar.hu
Felelős kiadó és szerkesztő: **POPA PÉTER**

Nyomás: EPC nyomda

ISSN: 1218-2702

Az interjúkban és a kritikákban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

FON
TRADE MUSIC

Egy valódi hangszerbolt

Kiemelkedően széles választékkal várjuk vásárlóinkat 2023-ban is!

fontrademusic.hu

1081 Budapest, Kiss József utca 14.
+36 1 210 2790, +36 30 488 6622
Nyitvatartás: h-p 9^{00} -17^{30}

Adams Alexander Alphasax A&S Bach Bags Berg Larsen BG Blackburn Buffet Crampon B&S Cannonball Cherub Conn-Selmer Courtois D'Addario Denis Wick Dotzauer Edwards Francois Louis Gard Gator Getzen Hammig Hohner Holton Hoyer Jody Jazz Jupiter Keilwerth King König & Meyer Kromat Leblanc Lorée Ludwig Majestic Manhasset Marca Marigaux Melton **Muramatsu** Musser Neotech P. Mauriat Pearl Powell Rigotti Sankyo Schagerl Schilke Schneider Schreiber Seiko Selmer Silverstein Steuer Straubinger Studio 49 Theo Wanne Trevor J. James Vandoren Wilde+Spieth Wittner Yamaha Yanagisawa Zoom